

[0493] TA DE NIJE FORFRYSKING FAN IT LUKAS-EVANGHEELJE

Yn 'e rin fan 1971 kaem as priuwke fan 'e nije bibeloersetting út it boekje *De helpende hân. It evangeelje fan Jezus Kristus sa't Lukas it biskreaun hat. Yn nije fryske oersetting*. Utjowers binne de Katholieke Bijbelstichting to Boxtel en it Nederlandsch Bijbelgenootschap to Amsterdam, wylst de útjefte yn 'e Kristlik Fryske Folksbibleteek meirint as nûmer 150. Myn niget oan bibeloersettingen is great en net nij, hwat bliken dwaen mei oan it feit dat al yn 1949 ien fan 'e stellingen by myn proefskrift *Die Brokmer Rechtshandschriften* wie: 'Ofschoon in de vertaling van het Nieuwe Testament, welke in 1941 door het Ned. Bijbelgenootschap werd uitgegeven, een loffelijk streven naar een nauwkeurige philologische interpretatie en modern taalgebruik te constateren valt, had men nog meer aandacht kunnen schenken aan a) het vermijden van graecismen; b) het verkleinen van de afstand tussen het nog altijd min of meer plechtstatige Nederlands en de Griekse κοινή'.

Dat sadwaende bigoun ik mei greate belangstelling yn it boekje *De helpende hân* to lêzen. Mei blydskip en biwûndering seach ik hoe't dat wurk, hwat opset, tael en styl oanbilanget, it fierwei wint fan 'e oersetting Wumkes-Folkertsma. Dat soks 28 jier nei de útjefte fan de earste Fryske bibel mooglik is, dêr kin eltse rjochtaerde Fries net tankber genôch foar wêze.

Op in stuit stroffele ik lykwols oer in útdrukking dy't my hiel oars foarstie. Doe haw ik it Grykske testamint, de Vulgata, de Lutherbibel, de Steate-oersetting, de útjefte fan it N.B.G. en de forfrysking fan Wumkes-Folkertsma der byhelle en bin wer fan foaren ôf oan bigoun. Wurd foar wurd bin ik troch de nije útjefte fan it Lukas-evangeelje hinne krûpt en doe kaem der gâns foar 't ljocht dat men net sjocht, as men inkeld en allinne de F r y s k e tekst lêst.

Om't de Kommissje foar de Nije Fryske Bibeloersetting neffens it foarwurd yn *De helpende hân* der priis op stelt, dat de lêzers fan dy útjefte har oppenearje, haw ik har yn hjerstmoanne 1971 al myn oantekeningen taskikt, net om to lekskoaijen, mar yn 'e forhopinge dat hja achtslein wurde soene. Leafde foar de bibel en it Frysk wie hwat my dreau, en neat oars.

Dy oantekeningen binne sa yndield dat yn it foarste stik de tekst rigel foar rigel en side foar side bylânsdien is. Yn 'e earste Taheakke wurde guon algemiene kwestjes nochris gearfette, wylst yn 'e twadde Taheakke it brûken fan frjemde wurden to praet komt. Oan 'e ein folget de briefwiksel dy't der sûnt west hat mei de kommisje.

Nou't de nije bibeloersetting op útkommen stiet, wie it, tocht my, net wei en meitsje alles jitrisk buorkundich.

- s.1 r.2: yn *oparbeidzjen mei*. Om't *oparbeidzjen* ek yn r. 16 brûkt wurdt, kinne jimme yn r. 2 better yn 'e *mande mei* skriuwe.
- s.1 r.7: *edysje*, lês: *útjefte*. Sj. Taheakke II.
- s.1 r.9: *skriuwtradysje*, lês: *skriuwtaelgewoanten*. Sj. Taheakke II.
- s.1 r.11: By *it fortalen*. It tiidwurd *fortale* wurdt op 't heden as hollânisme field, dêrom: *by it forfryskjen*.
- s.1 r.11: *stribbe*, l. *stribbe om*. As wy eartiids yn in Hollânsk opstel it wurdtsje *om* yn sokke gefallen skreauwen, waerd dêr stêfêst in read streekje ûnder set, hwant neffens ús learmaster wie it brûken fan dat bynwurd dêr yn it Nederlânsk forkeard. It is lykwols tige folksaerdich en mei yn goed Frysk net weilitten wurde. It Hollânsk ûnderwrot ús tael krekt op dat stik fan saken, hast ûngemurkenwei. As jimme my net leauwe wolle, sykje dan de neikommende sinnen yn Walingom syn wurdboek op: 'Ik bin fen doel *om* moarn nei stêd to gean' (Fr. Wb. I, 281), 'Hja hie wol hwet war dien *om* de boer to biflappen' (Fr. Wb. III, 408) en 'Ik ha gjin tiid *om* de krante to lêzen' (Fr. Wb. II, 259) of yn J.J. Hof syn 'Fjirtich jier taelstriid' IV, 279: 'Ik hab yn 'e wille west om myn meibistjûrders fen 'It Heitelân' foar to slaen It ynfoegjen fan it wurdtsje *om* makket de sin ynienen helte liniger (noch ôfsjoen dêrfan dat ik net 'der nei stribbe', mar 'is alle war dien om' skreaun hawwe soe).
- s.1 r.13: 'al koe dêrby de formele oerienkomst net altyd biwarre wurde'. Lês bygelyks: 'al koe de foarm dêrby fansels net altiten gelyk bliuwe'.
- s.1 r.14: '*Dit* wurdt dúdlik' moat wêze: '*Dat* wurdt dúdlik'. Alwer in hollânisme, dat ús tael ûnderstek docht. It komt koartwei sein hjirop del, dat *dizze*, *dit* en *hji* foarútwize en *dy*, *dat* en *dêr* weromwize. Forlykje hwat J.J. Hof yn syn bisprek fan Rinke Tolman en D. Kalma har oersetting fan Shelleys 'Alastor' seit: 'D i z z'. Den wit men, det Tolman oan 't wird is. Dat ivige opge-dizz' yn syn fersen is nèt moai, seit dizze mûle op dizz' stoun út dit earme (mar dôch folle !) herte' ('Fjirtich jier taelstriid' IV, 81). Ut Hof syn skôging fan B. Jongma syn boek oer 'De H. Bonifatius, syn libben en syn wirk' helje ik noch oan: 'dizze greate preker', 'dizze misjenaris', 'dizze marteler'. It folk brûkt d i z z e en d i t (t e) freegjend, mar fierders oars net as ... 'bisûnderlik oanwizend' sil 'k mar sizze. Ik bidoel: it moat perfoarst nedich wêze, sa lyk

as yn 't lêst fan 't oanhelle stik by 'dizze biskriuwing'. Mar 't rint yn 't mâlde, sa't de Fryske skriuwers tsjinwurdich diskje en ditsje'. ('Fjirtich jier taelstriid' IV, 469). *Goed* is yn 'e bibeltekst sels:

Luk.10:31 'Tafallich kaem der in pryster lâns. *Dy* seach him wol ...'

Luk.5:6 'mar as Jo it sizze, bring ik de netten út. Doe't se *dat* dien hienen, ...'.

Luk.5:3, 4 'Sittendewei joech Er doe, út it boatsje wei, ûnderrjocht. Doe't Er *dêr* klear mei wie, ...'.

Yn it earste gefal slacht *Dy* werom op *pryster*, yn it twadde foarbyld *dat* op 'it netten útbringen' en yn 'e lêste oanhael *dêr* op 'it ûnderrjocht jaen'. Allyksa sûnder wryt of slyt is:

Luk.15:3 'Mar Hy fortelde harren *dizze* gelikenis: Hwa fan jimme, dy't hûndert skiep hat ...'.

Luk. 4:24 '*Dit siz* ik jimme: gjin profeet is wolkom yn syn eigen berteplak'.

Luk. 2:12 'En *hjir* hawwe jimme in oanwizing: Jimme sille yn in krêbbe in lyts berntsje fine...'.
J.J. Hof, Fjirtich jier taelstriid IV, 392: 'Dat sit him *hjiryn*, dat de Hollânske lûdwearde fan 'e teikens him eigen wurden is doe't er lêzen en skriuwen learde'.

Op 'e lêstneamde fjouwer plakken wize *dizze*, *dit* en *hjir* foarút nei hwat neikomt. Dy't ienris dat ûnderskie wit, stroffelet hieltiten oer it forkearde gebrûk.

s.1 r.18: 'in bredere *Advys*- en Lêskommissje'. It hie neffens my mei 'in bredere kommissje fan Birie' ta kinnen. Dan hiene jimme tagelyk it ûnfryske *advys* kwynt west.

s.1 r.19: *publikaesje*. Sj. Taheakke II.

s.1 r.21: '*Réaksjes* op dizze oersetting sille ús tige wolkom wêze'. Sj. Taheakke II. (Myn útstel is: 'It soe ús wakker oanstean, as de lêzers fan dizze oersetting har oppenearje woene').

s.1 r.31: *partikulieren*. Sj. Taheakke II.

s.1 r.32: Foar *dizze* stipe, lê: Foar *dy* stipe. Sjoch boppe de opm. by r. 14.

s.2 r.3: *Hjiryn*, lê: *Dêryn* of leaver noch: *Dêr ... yn*.

s.2 r.3: *Hjiryn wurdt ... taljochting jown*, forklearring fan wurden en bigripen ..., forwizing nei oare plakken yn 'e bibel. De tiidwurdsfoarm *wurdt* doocht net, om't *taljochting*, *forklearring* en *forwizing* meiinoar in meartal útdrukke. De sin soe sa goed op syn poaten stean: 'Dêr wurde histoaryske taljochtingen yn jown, forklearringen fan wurden en bigripen dy't de hjoeddeiske lêzer net samar dúdlik binne en forwizingen nei oare plakken yn 'e bibel'.

s.2 r.4: *moderne lêzer*, l. *hjoeddeiske lêzer*.

s.2 r.5: *sûnder mear*. Hollânsk: zonder meer; Dútsk: ohne weiteres. Lês: *samar*.

s.2 r.11: *Dizze foto's*. Lês: *Sokke foto's*.

s.2 r.12: *situaesjes*. Sj. Taheakke II.

s.2 r.12: *fan pas wêze* ken ik net, wy brûke wol *to pas komme*, mar dat bitsjut hiel hwat oars. De bidoeling sil wêze: 'Sokke foto's jowe gjin forklearring fan 'e tekst, mar byldzje omstannichheden út, dêr't it evangeelje op slaen kin'.

Ynlieding

s.1 r.3: *materiael*, lês: *stoffe*.

s.1 r.5: *gegevens* is in grouwélích hollânisme. Sykje om in oar wurd, bygelyks *oanwizingen* of *bisûnderheden*, mar brûk yn 'e ynlieding op in Fryske bibel net it ûnfryske *gegevens*.

s.1 r.6: 'hienen it al bisocht sa'n forhael op to meitsjen'. Lês: 'hienen it al bisocht *om* sa'n

- forhael op to meitsjen'. Sj. Foarwurd, opm. by s.1 r.11.
- s.1 r.8: 'Sels hied er ek op speurtocht west'. Is *speurtocht* langer ek al Frysk? *Sels wie er ek al op 'e sneup gien*, tocht my. Sj. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 157.
- s.1 r.13: *liedende gedachte* is klearebare Hollânsk. De ynhâld kin en moat oars werjown wurde: 'as men it ... goed lêst, wurdt men gauwernôch gewaer hokker tried der troch dat forhael rint'. Sj. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 315.
- s.1 r.16: *motto*. Sj. Taheakke II. (Likegoed, ja better noch, kin skreaun wurde: *As opskrift boppe ynsté fan: As motto fan*).
- s.1 r.23: *to forsachtsjen*. Skriu w en printsje yn 'e goedichheit: *to forsêftsjen*. Moat elts hollânisme nou ek al troch de Fryske bibel itige wurde?
- s.1 r.27: *notysjes*. Sj. Taheakke II. Hwerom net 'optekeningen', 'oantekeningen' of sljochtwei hinne 'wurden'? 'Hwat him yn 'e *wurden* fan Markus to bot oankomt ...'.
- s.1 r.29: 'of hy bisiket harren frij to pleitsjen'. Lês: 'of hy bisiket *om* har frij to pleitsjen'. Sjoch de opm. by r. 6 hjirboppe.
- s.2 r.6: 'Fol is *dit* evangeelje'. Lês: 'Fol is *dat* evangeelje'.
- s.2 r.9: *Elke kear* biwiist fannijs de ynfloed fan it Hollânsk: elke keer = alle kearen; elke dag = alle dagen; elke week = alle wiken; ieder jaar = alle jierren. Sj. Akademywurdboek, Ned.-Frysk s. 85.
- s.2 r.13: 'in *sentimenteel* byld'. Sj. Taheakke II. (Faeks: 'in to gevoelich byld').
- s.2 r.19: *geduld dwaen* is in goed foarbyld fan in mjuksfoarm, in krusing fan *geduld hawwe x tiid dwaen*.
- s.2 r.20: 'Alles is lykwols opnommen yn in *sfear* fan blydskip en tankberens'. It wurd 'sfear' mei ik dêr net lije, mar dat is mûlk in kwestje fan smaek. Hwat ik dan àl skriuwe soe? Nou bygelyks: 'Oeral is lykwols by him in gefoel fan blydskip en tankberens to merkbiten'.
- s.2 r.24: 'it *universele* doel'. Hwat dogge wy winliken oan taelbou, taelsuverens, taelkultuer om myn part, as wy alle lienwurden mei ham en gram oernimme? Wy hoege ús wier net to skamjen om eigene wurden, as dy mar goed binne. Minlike graech soe ik jimme Jan Jelles Hof syn útspraek yn 't sin bringe wolle: 'Wy witte mei ús tael net genôch to byldzjen út EIGEN middels. It is suver, as doare wy dêr de romte net mei yn. Yn dit stik bliuwe wy by skriuwers yn oare talen yet al in ein by'nefter' ('Fjirtich jier taelstriid' III, 721). Dêrom, soe 'k sizze, set 'it wrâldomfiemjende' foar 'it universele doel' yn 't plak: 'Dat wiist al op it wrâldomfiemjende fan

Jezus syn libben en wurk' (ek noch trijefâldich stêfrym!).

- s.2 r.30: 'de greate klam dy't er *jowt oan* it universele fan it bliid boadskip'. Foarst moat it neffens myn bitinken wêze: 'de greate klam dy't er *op* it universele fan it bliid boadskip *leit*'. Twad komt dêr wer it wurd 'universeel' op 'e lappen, dat seis rigels earder ek al brûkt wie. Nim hwat oars foar kar, bygelyks 'it wrâldwide'.
- s.2 r.33: '*hokke* Romeinske keizer', lê: '*hokker* Romeinske keizer'.
- s.2 r.38: 'it bifel ... is noch dúdliker *universeel*'. Trije is skippersrjocht, seit it sprekward. Yn in bistek fan 15 rigels lêst men nou al foar de trêdde kears 'universeel', hwat net op in great taelforskaet wiist. Ja, nou bin ik der winliken mei oan, hwant it falt net ta om wer hwat nijs to bitinken. Foar dat lêste *universeel* soe men skriuwe kinne: 'it bifel dat de apostels nei alle folken útgean moasten, *slacht* noch dúdliker *op 'e hiele wrâld*'.
- s.3 r.3: *gebied*. Moat dat tsjintwurdich mei in *-d* stavere wurde? It Akademywurdbboek, Frysk-Ned., s. 136, hat *gebiet*.
- s.3 r.3: 'Doe't Er *kontakt* socht mei Samaria', lê: 'Doe't Er *omgong* mei Samaritanen hawwe woe', of 'Doe't Er *mienskip* mei Samaritanen hawwe woe'.
- s.3 r.4-6: 'as *model* fan great bitrouwen', 'as *model* fan barmhertichheit', 'as *model* fan tankberens'. It wurd *foarbyld* harket jin dêr al sa eigen ta, forlykje: in *foarbyld* fen frommens (W. Dykstra I, 373).
- s.3 r.7: *Tink hjirby*, 1. *Tink dêrby*. Sjoch Foarward, de opm. by s.1 r.14.
- s.3 r.10: it hillich getal. Né, it hillige getal. Dêr spilet al wer it Hollânsk ûnder. Wy sizze net: *it great hûs*, *it moai frommes*, *it lang tiksel*, wol: *in great hûs*, *in moai frommes*, *in lang tiksel*. Krektlyk as it greate hûs, it moaije frommes, it lange tiksel moat it ek: it hillige getal wêze.
- s.3 r.11: 'in *totael*'. Is de taelearmoed fan 'e Friezen nou al sa great wurden dat hja wech-ende-wear har biderf sykje? Skriuw *in gehiel*, *hwat folsleins*, *in folsleinens* of hwat dan ek, mar net *totael*.
- s.3 r.15: 'jowt ... *oandacht* oan', lê: 'jowt ... *omtinken* oan'.
- s.3 r.17: 'in *humaen* man'. Jimme moatte bitinke foar hwa't jimme skriuwe. *Humaen* is net in folksriem wurd. It folk praet fan 'in freonlike, golle, goede, nommele (ensfh.) man'. Dat sadwaende: 'Lukas moat in freonlike (golle, nommele) en gefoelige man west hawwe'.

It evangeelje fan Jezus Kristus sa't Lukas it biskreaun hat

1:1 'Hiel hwat skriuwers hawwe al bisocht in forhael op to meitsjen'. Lês: 'Hiel hwat skriuwers hawwe al bisocht *om* in forhael op to meitsjen'. Sj. Foarwurd, de opm. by s.1 r.11.

1:3 (noat). 'Wierskynlik in foarnaem *persoan* ...'. 'It kin ek noch in optocht persoan wêze'. Twakear itselde wurd sa tichte byinoar is net moai. Dêrom soe ik foarslaen wolle: *Foar 't neist in man fan oansjen* dêr't fierder neat oer bikend is'. Foar *in man fan oansjen* sj. W. Dykstra, Fr. Wb. II, 219.

1:4 'Ik doch *dit*', l. 'Ik doch *dat*'. Sj. it Foarwurd, de opm. by s. 1 r.14.

1:4 'hoe wis de lear is', l. 'hoe wis *oft* de lear is'.

1:5 *koaning*, ek yn 1:5 (noat); 1:33; 2:4 (noat); 4:18-19 (noat); 10:24; 11:15 (noat); 11:31 (noat); 14:31 (2x); 14:32; 19:12-15 (noat, 2x); 19:14; 19:27; 19: 38; 21:12; 22:25; 22:30; 23:2; 23:3; 23:37; 23:38. To Frjentsjer prate se by it keatsen fan 'e *keningspartj* en ien wurdt dêr by einsluten as *kening* huldige. Salang as de Friezen it wurd *kening* kenne, bigripe en sels ek brûke, moatte jimme dy foarm de hân boppe de holle hâlde. As ik jim wie, soe ik alle *koaningen* derút smite en dêr *keningen* foar yn 't plak sette.

1:5 (noat) 'Under *supervisy*' fan'. Hwerom, sa freegje ik jimme, dat ûnfryske *supervisy*, wylst it oars en better kin? Ik haw in sweager dy't fyftich jier lang in pleats op 'e Hâllumer mieden bibuorke hat. Nea en to ninter sil sa'n man dat gelearde *supervisy* brûke. Hy forstiet it amper, it is him net eigen. De oantekeningen binne likegoed foar it Fryske *folk* en dat praet sa net. Rinse Posthumus jowt ús al it goede foarbyld: 'Ik, syn broer, wier onder syn *tasjuch*'. Skriuw dêrom: *Under tasjoch fan 'e keizer* ...

1:5 (noat). *segenje* (allyksa yn 1:42 (2x); 2:34; 6:28; 11:27 (opskrift); 11:28), lês: *seinjen*. Forlykje: 'Troch forflokkinge wier se bitsjoend; troch *seinjen* moast hja wer onttjoend wurde' (Rimen en Teltsjes).

1:5 (noat). *seksjes*. Allinne folksaerdich yn 'e forbining *by it seksje*. Meitsje dêrfan: 'Foar de earetsjinst wienen se fordield yn 24 klassen of *ôfdielingen*.

1:5 (noat). *funksjes*. Oerstallich frjemd wurd. Nim hwat oars foar kar, bygelyks: 'Yn 'e klasse sels waerden de *taken* forlotte' of: 'Yn 'e klasse sels waerden de *bitsjinningen* forlotte' of: 'Yn 'e klasse sels waerd it *amtswurk* forlotte'.

1:10 (noat). *segen*, lês: *seine*.

1:12 Wês *mar* net bang, lês: Wês net bang; sjoch Luk. 2:10.

1:15 Hy sil great wêze, lês: *Hwant* Hy sil great wêze.

1:15 *noait*. It is alle Fryske bibeloersetters hjoeddedei op hals en kiel forbean om *nea net* to skriuwen? Dy dûbelde néhjitting hat de folkstael oars wakkere

- hiem. 'Wyn en sterke drank sil er *nea net* drinke' kriget ek noch better de fal.
- 1:17 (noat) 'it skeel fan de âlde en de jonge *generaesje*'. Hawwe jimme in Fryske boer wolris it wurd *generaesje* sizzen heard? Ikke net. Dy ûnfryskens, dêr moat men jin oer bisauwe. Wy hawwe ommers sokke prachtige wurden ta ús foldwaen: *it skeel fan 'e âlderein en de jongerein!*
- 1:18 Ik bin in âld man, lês: Ik bin *ommers* in âld man.
- 1:18 myn frou is al op jierren, lês: myn frou is *heech* op jierren.
- 1:19 ik bin útstjûrd om jo dit blide nijs to bringen, lês: ik bin útstjûrd *om jo oan to spreken* en jo dit blide nijs to bringen [λαλῆσαι].
- 1:20 *doof*. Sizze wy net: 'Hy is sa *dôf* as in kwartel, as in ekster, as in snip, as in pot'?
- 1:20 'Nou dan, oan 'e dei ta dat it *útkomt*, sille jo doof wêze en net prate kinne, omdat jo myn wurden net leaud hawwe, dy't dochs allegear op har tiid *útkomme* sille'. Om't it Gryksk twa *ûngelikense* tiidwurdsfoarmen yn dat fers hat, mei *útkomt* njonken *útkomme* in forearming fan 'e styl hjitte. Dêr moat in oersetter him ek foar to wacht nimme. Jimme sille der net foar wei kinne en printsje tonei: 'Nou dan, oan 'e dei ta dat it *oangiet*, sille jo dôf wêze en net prate kinne, omdat jo myn wurden net leaud hawwe, dy't dochs allegear op har tiid *útkomme* sille'.
- 1:25 'doe't it Him goedtocht myn skande foar de minsken wei to nimmen'. Dy sin is net sûnder wryt of slyt. Jimme hawwe de kar út twa: 'doe't it Him goedtocht *en nim* myn skande foar de minsken *wei*' of: 'doe't it Him goedtocht *om* myn skande foar de minsken wei to nimmen'. Der komt noch hwat oars by. It wurd ἐπεῖθεν fan 'e grountekst hat net earlik syn gerak krige. Dat sadwaende soe ik foarslaen wolle: 'doe't Er *nei my omseach* en myn skande foar de minsken weinaem'.
- 1:25 (noat). '*meiwurkje* oan 'e fuortgong fan Gods heilswurk'. Ik hoopje net dat jimme it my kwea ôfnimme, mar '*wurkje oan ... wurk*' is by my bare slopankelich Frysk. Hawwe Tamminga-en dy soks net sjoen? Skriuw bygelyks: 'Sûnder bern koe in frou ek *neat* oan 'e fuortgong fan Gods heilswurk *tadwaen*'. Sj. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 259: *tadwaen* = 'medewerken, bijdragen tot iets'.
- 1:27 har namme wie Maria, lês: de faem har namme wie Maria.
- 1:29 'hwat *dizze* bigroeting ynhâldde', lês: 'hwat *dy* bigroeting ynhâldde'. Sj. de opm. by Foarwurd s.1 r.14.
- 1:32 (noat). *wiist op in tige yntime forhâlding*. It wurd *yntym* moat derút. Foarst om't it ûnfrysk is en twad om't it dêr net past. Ik haw der lang oer neitocht, hoe't it al moast. It liket my ta dat de oplossing is: 'De útdrukking 'soan fan' *wiist op tige neije bisibbens*'.

- 1:33 *koaning*, lê: *kening*. Sjoch opm. by 1:5.
- 1:33 *koaningskip*, lê: *keningskip*. Sjoch opm. by 1:5.
- 1:34 'Mar hoe soe dat kinne', ... It wurdsje 'mar' moat der út en dan sa: *Hoe kin soks wêze*.
- 1:36 Sy. Hoe sil in sljochtwei bibellêzer dat omnamwurd aenst útsprekke? As *sij* fansels! En dan hawwe jimme wer in hollânisme fan 'e slimste soarte ynslûke. Sok taelbidjer is deagewoan in griis. Jimme meitsje my net wiis dat ús lânslju de foarm *hja* net mear kenne en brûke.
- 1:42 *Mei in lûde stim sei se*. Fij! Yn it Akademywurdboek Ned.-Frysk, s. 178, kin eltsenien lêze: *met luider stemme* = *lûd*. It moat sadwaende forbettere wurde yn: *Lûd rôp se út*.
- 1:42 *seгене*, lê: *seinge*. Sjoch de opm. by 1:5.
- 1:42 *seгене*, lê: *seinge*. Sj. opm. by 1:5.
- 1:46 *forhearlikje ik de Hear*. Dêr ha wy wer mei in oare kwestje to krijen. Om to bigjinnen is it tiidwurd *forhearlikje* net botte folksaerdich. Fierders kriget de sin better de fal, as dêr *loovje* foar yn 't plak set wurdt. Nou is de utering troch fjouwer ûnbiklamme wurdlidden stiif en stjitterich: 'Mei hert en siel *forhéarlikje ik de Héar*'. Trêd is by my 'de *Hear forhearlikje*' net moai. Hwerom net it helte liniger: *Mei hert en siel loovje ik de Hear*?
- 1:46 (noat). *Dit liet, sterk bisibbe oan* ... It hipt nau mei in folkstael. 'Sterk bisibbe' is forkeard, wy prate fan 'nei bisibbe'. Sj. Akademywurdboek Ned.-Frysk 346.
- 1:46 (noat). *genade*. Och, skriuw mar *genede*. Ek al seit it Fryske folk op it stuit ornaris *genade*, it sil him grif net oan *genede* en *genedich* yn 'e bibeltael stjitte.
- 1:46 (noat). *in omkearing* ... *meibringe* sinniget my net earlik. Dy forbining is net yn ús taeleigen biwoartele. Boppedat is *omkearing* net sterk genôch, as wy oan 'e einichste dei tinke. Wy hawwe it krêftige *omsetting* en dêr heart it tiidwurd *jaen* by. Wy krije dan: 'Dat liet, *nei* bisibbe oan guon psalmen en binammen oan it liet fan Hanna, sjongt fan Gods *genede* as útwurking fan syn biloften oan Abraham en fan 'e greate *omsetting*, dy't de komst fan Kristus *jaen sil*'.
- 1:48 *genadich*, lê: *genedich*. Sjoch de opm. by 1:46.
- 1:48 *lytse faem* is hwat oars as δοῦλη. In oersetter mei de tekst net 'formoaikje'. It sil wer *tsjinstfaem* wurde moatte, dêr is gjin forwin op.
- 1:48 *dat* Er genadich delsjoen hat op syn lytse faem, lê: *om't Er him oer syn dimmene tsjinstfaem erbarme hat*.
- 1:55 *ta segen*, lê: *ta seine* - mar wer steane de wurden *ta segen* (of *ta seine*) yn 'e Grykske tekst? Wolle jimme al sa'n wurd hâlde, dan liket my dizze lêzing better ta: 'ta *heil* fan Abraham en syn neiteam *oant yn ivichheit*'.
- 1:59 'in wetlike suveringsrite'. Wylst it eigene yn 'e

bibeltekst *sels* wol syn gerak kriget, tilt it yn 'e oantekeningen op fan sneinske, foar it folk ûnbigryplike wurden. Ik soe jimme dit útstelle wolle: 'De bisnijenis... wie foar de Israeliten *in godstsjinstige plicht, dy't de wet ta suvering foarskreaun hie*'.

- 1:65 *Alle minsken ... hearden der fan op*. Gr. φόβος, Vulgata: *timor* 'freze' is fierstento swak oerset mei 'hearden der fan op'.
- 1:66 Hwant de Hear wie mei him, lê: Hwant de *krêft fan 'e* Hear wie mei him [χρὶς κυρίου].
- 1:67 (opskrift). *profesij*. Mei it ek *foarsizzing* wurde? Forlykje J.H. Halbertsma, Matthéwes 13:14.
- 1:68 *hwant genadich seach Er del en forlost syn folk*. Dat *genadich* (of *genedich*) moat skrast wurde, dat is derby makke (ἐπεσκέψατο). Brûk it tiidwurd *omsjen nei*, dat jowt de bitsjutting tige goed wer. Set fierders de sin om yn 'e folsleine doetiid: *hwant Hy hat nei syn folk omsjoen en it forlost*. Sjoch noch W. Dykstra, Fr. Wb. II. 270.
- 1:69 In rêddende krêft liet Er opkomme, lê: In rêddende krêft liet Er *foar ús* opkomme [ἡμῖν].
- 1:76 syn paed, lê: syn paden [ὁσοὺς αὐτοῦ].
- 1:78 *hwernei't Er genadich op ús delsjen sil, as it Moarnsrea út 'e himel*. As ik jimme wurdkar oernim, dan kin ik de Grykske tekst net oars lêze as: *hwernei't it Moarnsrea út 'e himel op ús delsjen sil*. Yn alle gefallen is *genadich* oerstallich, sj. ek de opm. by 1:68. Ik jow lykwols ta, dat it sa net goed bylket. Faeks kinne jimme meiinoar in bettere oplossing fine.
- 1:80 'nei lichem en geast'. Yn myn Gryksk testamint sjoch ik allinne mar πνεύματι. Wumkes hat: *en waerd sterk fan geast*, it N.B.G. skriuwt: *en werd gesterkt door den Geest*. Hwer helje jimme dan it wurd *lichem* wei? Wumkes syn oersetting hat dêr de pré, tinkt my.
- 2:2 'Dizze telling', lê: 'Dy telling'. Sj. Foarwurd, de opm. by s. 1 r. 14 (It wurd *telling* is ommers al earder neamd) .
- 2:2 (noat). 'Wy witte út de net-bibelske skiednis dat Quirinius lânfâd fan Syrië *waerd* yn 6 n. Kr. en *dat er* doe in folkstelling hâlden hat'. Lê: 'Wy witte út 'e net-bibelske skiednis dat Quirinius yn 6 n. Kr. lânfâd fan Syrië *wurden is en doe* in folkstelling hâlden hat'.
- 2:2 (noat). *Bihalve*, 1. *Bihalven*. Sj. Akademywurdboek Frysk-Ned., s. 27.
- 2:2 (noat). *registraesje*. Sj. Taheakke II.
- 2:2 (noat). *bilestingen*. Neffens it Akademywurdboek Frysk-Ned., s. 30, moat it *bilêstingen* wêze.
- 2:2 (noat). *rekrutearring*. Sj. Taheakke II. Mei ik, hwat de lêste sin fan noat 2 oanbilanget, ris in útstel dwaen? 'Net allinne foar *it ynskriuwen* fan 'e bifolking wie sa'n telling fan bilang, mar likegoed foar it oplizzen fan bilêstingen en faeks ek foar *it oproppen fan tsjinstplichtigen*'.

- 2:2 Hwer is de Fryske wjergera fan Gryksk πρώτη bidarre?
- 2:4 *Ek Jozef gong op reis*, lê: Jozef gong *ek hinne* (*joech him ek op 'en paed*), om't yn 2:3 al 'op reis gean' brûkt is.
- 2:4 (noat). *koaning*, lê: *kening*. Sj. opm. by 1:5.
- 2:9 'himelske *gloarje* ljochte om har hinne'. Is *gloede* of *glâns* dêr net better?
- 2:10 Mar de ingel sei, lê: Mar de ingel sei *tsjin harren* [αὐτοῖς].
- 2:15 *witte litten*, lê: *to witten dien* of *bikendmakke*.
- 2:16 *Se makken oan*. Efkes moaijer is *se skrepten oan*, tinkt my.
- 2:20 '*forhearliken* en prizen God'; 'loven en prizen God' liket my folksaerdiger ta.
- 2:21 'foardat Maria *him ûntfange mocht*'. Lê: alderearst 'ear't Maria *Him ûntfange mocht*'. Dy oersetting is lykwols fierstento frij en bûtendat ûnkrekt, hwant der stiet: *ear't Er yn syn memme lichem opnommen wie*.
- 2:22 (opskrift). *Jezus wurdt yn 't timpel ynbrocht*. Dat komt net goed foar de hearen. Der binne trije mooglikheden: 1) 'Jezus wurdt yn 'e timpel brocht'; 2) 'Jezus wurdt *de timpel ynbrocht*'; 3) (yn âldere tael) 'Jezus wurdt *ta de timpel ynbrocht*', mar 'Jezus wurdt yn 'e timpel ynbrocht' kin der net op troch.
- 2:22 it jonkje, lê: Him.
- 2:22 om it de Hear op to dragen, lê: om *Him oan* de Hear op to dragen.
- 2:23 yn *de hillige wet*, lê: yn 'e wet fan 'e Hear.
- 2:31 *de forlossing ... dy't Jo rémakke hawwe*. By *forlossing* past it tiidwurd *rémeitsje* net. Dêr is *toweibringe* op syn plak, forlykje: 'Mar 't brocht nea himelstreast towei' yn 'e Rimen en Teltsjes. Sj. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 307.
- 2:34 *segene*, lê: *seinge*.
- 2:37 *Noait kaem se mear út 'e timpel*, lê: Noait kaem se mear út 'e timpel *wei*'.
- 2:37 *mei festjen*. By my is it lûd fan dat tiidwurd net koart: *mei fêstjen*.
- 2:41 (noat). *elk jier*, lê: *alle jierren*. Sj. Ynlieding de opm. by s. 2 r. 9. (Yn 'e tekst fan Luk. 2:41 stiet it goed).
- 3:1 Tiberius Caesar, lê: keizer Tiberius.
- 3:1 *tétrarch*. Dat is in hangizer om oan to gean! Ik mei dat wurd yn in Fryske bibel net lije, sa is it al. Mar hoe moat it oars? Nou dan, bisykjen is it neiste rjocht: 'Yn it fyftjinde regearingsjier fan Tiberius Caesar, doe't Pontius Pilatus steedhâlder fan Judéa wie, Herodes oer it lânskertier Galiléa hearske, broer Filippus oer it lânskertier fan Ituréa en Trachonitus, en Lysanias oer it lânskertier Abiléne, ...'.
- 3:1 (noat). 'Judéa stie *rjochtstreeks* ûnder de keizer, dy't foar it *direkte* bistjûr dêrfan in ... steedhâlder *oanstelde*'. It is my binammen om it wurd 'direkt' bigoun. Kin dy sin net Frysker makke wurde?

Bygelyks sa: 'Judéa stie *fuort* ûnder de keizer, dy't foar it *deistige* bistjûr dêrfan in ... steedhâlder *oansteld hie*'. (Ik wit skoan dat *direkt* net itselde is as *deistich*, mar hwat let dat, as de ynhâld net foroaret?).

3:1 (noat). *residinsje*. Sj. Taheakke II. Soe 'mei de *hofstêd* Caesarea' wier sa ûnmooglik wêze? Forlykje Waling Dykstra Fr. Wb. I, 533: *hofstêd*, 'hofstad, residentie'!!

3:4 fan profeet Jesaja, lê: fan 'e profeet Jesaja.

3:6 Alle minsken sille sjen, *dat God forlossing bringt* kin koarter, better en krefter sa werjown wurde: Alle minsken sille *Gods heil sjen*.

3:12 (noat). *bilesting*, lê: *bilêsting* (Akademystavering).

3:12 (noat). 'Fêste *tariven* wienen der net'. Sj. Taheakke II. In mennich útstellen doch ik hjir om it ûnfryske *taryf* derút to smiten: 1). In fêste *taks* wie der *doe* net; 2) in fêste *omslach* wie der *doe* net; 3) fêste *oanslaggen* wienen der *doe* net.

3:12 (noat). *kollaborateurs*. Ik hear in Fryske boer al op dat wurd omstammerjen. Hwerom is der dochs net mear flyt op it Frysk fan 'e oantekeningen dien? 'It seit himsels dat sokken maklik foar ynklaauwers en *gearspanners mei de Romeinen* oansjoen waerden'.

3:13-14 'Net mear *freegje* as jimme nimme meije. Ek soldaten *fregen* him, ...'. Yn it Gryksk steane dêr twa *ûngelikense* tiidwurden, dat bitsjut sadwaende taelforearming yn 'e oersetting. It is sa simpel om it gefal to forhelfen: 'Net mear *easkje* as jimme meije. Ek soldaten *fregen* him ... '. Forl. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 318: 'Dy't him yn 't *easkjen* forsint, sjit yn 't barren to koart'.

3:16 *Ik bin net wurdich de riem fan syn sandalen los to meitsjen*. Dy sin sitte twa flaters yn. Giet men nei, hoe't *wurdich* yn it Frysk brûkt waerd en wurdt, dan fynt men by de greate Boalserter dichter: "*t Wier wirddig dat ick 'er mey tuwlcke!*" Is Gysbertom syn tael jimme to âldfrinzich, goed, sykje dan op hwat Waling Dykstra sa út 'e folksmûle opheind hat: '*Hy is 't wirdich, det er ophongen wirdt*' (Fr. Wb. III, 460). It is dêrom sa klear as in klontsje, dat it wêze moat: '*Ik bin it net wurdich, dat ik de riem fan syn sandalen losmeitsje*'.

3:17 *De kerlen wol* Er ..., lê: *De weet sil* Er ...

3:19 *tétrarch*. Mei skruttenens skriuwe ik hjir it wurd 'dielsfoarst' op, mar dêr sil de kommisje gjin b.. (mûle) op sette wolle, tink.

3:20 'hy liet Johannes opslute'. Gr. ἐν φυλακῇ. Vulgata: in carcere, is net oerset. Hwerom net 'yn 'e finzenis opslute' (Wumkes)? Of, as jimme *finzenis* net lije meije, nim dan: 'hy liet Johannes efter slot en doarren opslute'. Forl. W. Dykstra, Fr. Wb. II, 328: 'Immen efter slot en doarren opslute'. Of oars: 'yn it tichthûs opslute'.

- 3:22 '*sichtber* as in dou'. Is *sichtber* net to frij foar σωματικῶς εἶδει, corporali specie (Vulgata), in leiblicher Gestalt (Luther), yn it stal fan in lichem (Wumkes), in lichamelijke gedaante (N.B.G.)? My tinkt fan al, mar it falt net ta om hwat betters to finen. Ik haw forskate mooglikheden hifke: 'fan uterlik in dou allyk', 'yn it stal fan in dou', 'mei it foarkommen fan in dou', 'yn 'e gedaante fan in dou', 'yn 'e foarm fan in dou', mar gjinien slacht de spiker op 'e kop. 'Liiflik as in dou' en *fan liif en lea in dou allyk* komme moai neioan. De kommisje sil jitrisk oer dy tekst gear moatte, hwant *sichtber* jowt winlik allinne mar it twadde Grykske wurd wer -- en dus to min. De grountekst hat op dit plak yn jimme oersetting syn gerjochtichheit net hawn. By einsluten nim ik dochs *yn it stal fan in dou* foar kar.
- 3:22 *foar Dy binne al myn gunsten* wykt to fier ôf fan it Grykske εὐδόκησα. Neijeroan komt, tinkt my, *yn Dy haw ik gefallichheit*.
- 3:23 'Hy, Jezus, wie, doe't Er *syn wurk bigoun*, ...'. Wy sizze net: 'Bist *dat* al bigoun?', mar 'Bist *der* al *mei* bigoun?' It moat fansels wêze: 'doe 't Er *mei* syn wurk bigoun'. O, dy útlânske ynfloeden!
- 3:23-38 (noat). 'Lukas syn *register* forskilt fan dat fan Mattéus'. Sj. Taheakke II. ('Lukas syn *list* forskilt fan Mattéus sines' of: 'Lucas syn *list* wykt fan Mattéus sines ôf').
- 3:23-38 (noat). 'neffens de opset fan 'e *moderne genealooch*. Sj. Taheakke II ('neffens de opset fan *in hjoeddeiske* stambeamûndersiker' (*sibbekundige* soe ek noch kinne)).
- 3:23-38 (noat). Sy dogge dat allebeide wol. Né, né, né! '*Hja* dogge dat allebeide wol'.
- 3:23-38 (noat). 'Mattéus giet foar in part de rige fan regearjende foarsten lâns. Lukas de line fan bloedbisibbens'. Neffens myn taelgefoel mei it wurdtsje *by* net weilitten wurde: 'Mattéus giet foar in part *by* de rige fan regearjende foarsten lâns, Lukas *by* de line fan bloedbisibbens'.
- 4:4 'Jezus joech him ta biskie: Net fan brea allinne sil de minske libje'. Dêr hawwe jimme in wurd oerslein, dat al yn 4:8 en 4:10 oerset waard, to witten γέγραπται. Lês bygelyks: 'Jezus joech him ta biskie: De Skrift seit, net fan brea allinne sil de minske libje'. Of oars: 'der stiet (biskreaun)'.
- 4:5 *yn in flits*. It wurd *flits* hat yn it Frysk trije bitsjuttingen: 1) driuwkoark; 2) klap, klets, slach, trewinkel; 3) pylk. Dat sadwaende moat foar *flits* hwat oars skreaun wurde, b.g. *yn in amerij*, *yn in omsjoch*. It lêste is it bêste, om't it earste wol to âldstilich wêze sil!
- 4:5 *koaninkriken*, lês: *keninkriken*. Sj. de opm. by 1:5.
- 4:10 'syn ingels sil Er hjitte op Jo to passen'. Al wer, lês: 'syn ingels sil Er hjitte *om* op Jo to passen'. Sj. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11 en fierders W.

Dykstra, Fr. Wb. I, 257: 'Ik ha boi hjitten *om* net op 'e sleatswâl to kommen'. Ynsté fan. *oppasse* soe ik yn 'e bibeltael leaver *hoedzje* skriuwe, dus: *syn ingels sil Er hjitte om Jo to hoedzjen*.

4:18 *gefangenen*, lêš: 'finzenen, opslettenen, opsletten lju'.

4:19 *genedejier*. Gr. δεκτός 'wolkom' is wol nuver werjown. Oare oersettingen binne dêr better mei yn 't lyk. Der binne oanweagende biswieren tsjin jimme forfrysing, tinkt my. Luk. 4:18-19 is ommers in oanhael út Jesaja en neffens jimme eigen oantekening bidoelt Jesaja dêr in jubeljier mei. Nou, dan hiene jimme dat wurd *jubeljier* ek yn 'e tekst sette moatten. Foarst om't dat helte better oanslút by δεκτός en twad om't it strykt mei de geast fan 'e profeet. In oanhael moat men yn syn hear en fear litte, skerper sein: dêr mei men gjin theology op bidriuwe. Noch in neatichheidsje: fan rjochten hearre de wurden fan Luk. 4:18-19 tusken skrapkes to stean.

4:18-19 (noat). 'Salve waerd yn 'e Aldheit net allinne brûkt by de *sport* en as *kosmetyk*. Sj. Taheakke II.

4:18-19 (noat). *koaningen*, lêš: *keningen*. Dy hiele sin soe ik oars hawwe wolle. Al is *kosmetyk* net sa maklik to omskriuwen, it kin wol, as men jins flyt docht: 'Salve waerd yn 'e Aldheit net allinne brûkt by wedstriden en as moaimeitsjend middel, mar hegeprysters, profeten en keningen krigen har amt *ek* troch salving'.

4:18-19 (noat). 'Jesaja bidoelt *hjir* allerearst in jubeljier mei'. Lêš: 'Jesaja bidoelt *dêr* allerearst in jubeljier mei'. Sj. Foarwurd, de opm. by s. 1 r. 14.

4:18-19 (noat). *genadejier*, lêš: 'jier fan genede'.

4:23 'Doch *nou* ris, *hjir* yn jou eigen, stêd, hwat *jo*, *nei't der sein wurdt*, *allegear* yn Kafárnaüm *dien hawwe*'. Yn it Gryksk lêš ik it sa: *Doch hjir ek ris yn jou eigen stêd hwat, lyk as wy heard hawwe, yn Kapernaüm bard is*.

4:24 'Dit siz ik jimme', lêš: 'Dit siz Ik jimme *foar wier*'.

4:29 'mei it doel Him nei ûnderen to smiten'. Né, 'mei it doel *om* Him nei ûnderen to smiten'. Sj. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11. Goed is it gebrûk yn Luk. 6:34, dêr't jimme *sels* skriuwe: 'Ek sûnders liene oan sûnders *mei it doel om* likefolle werom to krijen'. It hie ek noch efkes koarter en liniger sa kinnen: 'se ... brochten Him nei de oerstekkende rânne fan 'e berch dêr't har stêd op boud wie, *fan doel om* Him nei ûnderen to smiten'. Mar yn alle gefallen heart *om* derby.

4:30 'Mar hy roun *kalm*'. De wjergera fan *kalm* haw ik net yn 'e oarspronklike tekst fine kinnen.

4:32 'omdat Er spriek mei *gesach*'. Waling Dykstra koe aldergeloks it ynslûpsel 'gesach' noch net. It mist yn syn wurdboek. It is en bliuwt in gefaerlik hollânisme. 'Mar yn it hjoeddeiske Frysk kin en mei alles. It N.B.G. hat: 'want zijn woord was met *gezag*'. Koene jimme nou wier net hwat oars foar Gr. ἐξουσία bitinke?

- 4:36 'dat Er mei sa'n *gesach* en macht de duvels fuortbant'. De grountekst ἐξουσία καὶ δυνάμει is yn Wumkes syn oersetting helte Frysker werjown troch: *mei macht en krêft*. It wol net yn my del dat yn in Fryske bibel it ûnfryske *gesach* better wêze soe as de folslein dúdlike útdrukking 'mei macht en krêft'.
- 4:39 'Jezus ... *forbea* de koarts'. Hwat tinkt jimme fan 'Jezus ... *bispriek* de koarts?'
- 4:41 'Mei foarse wurden *forbea* Er harren der oer to praten'. Lês: 'Mei foarse wurden *forbea* Er harren *om* der oer to praten. Sj. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11.
- 4:41 (noat). De skeanprinte wurden *Jezus woe net lije* wize net werom nei de tekst! Hearre se faeks by in eardere lêzing?
- 4:41 (noat). '*Propaganda* fan de kant fan satan hie Jezus leaver net'. Sj. Taheakke II. As ik siz en skriu: 'Jezus woe fansels net hawwe dat syn saek troch de duvel fuortsterke waerd', komt dat dan net op itselde del? Forl. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 382. De kommisje moast yn 'e oantekeningen net sa mei frjemde wurden omskermje. Krekt jimme moatte bitinke dat it eigen wurd altiten 'djipper sneed' hat!
- 4:41 (noat) - 'Faeks woe Jezus op *dit* stuit...' Lês: 'Faeks woe Jezus op *dat* stuit...'.
- 5:3 'Sittendewei joech Er doe... ûnderrjocht'. It Grykske τοὺς ὄχλους waerd net oerset, dat wy moatte de tekst forbetterje yn: 'Sittendewei joech Er doe ... ûnderrjocht *oan 'e skaren*'.
- 5:8 *hwant ik dooch net*. Ik soe graech tichter by de Grykske tekst ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι oanslute wolle, hwat skoan kin, as jimme skriuwe: *Ik bin in forkeardenien*.
- 5:11 'Doe setten se de boaten op 'e wâl. *Se* lieten de hiele boel dêr lizze en folgen Him'. Neffens myn bitinken kin dat ketter sa lêzen wurde: 'Doe setten se de boaten op 'e wâl, lieten de hiele boel dêr lizze en folgen Him'.
- 5:12 (opskrift). 'De suvering fan in *lepralijer*'. Ynsté fan it wittenskiplike wurd *lepra* soe ik, krektlyk as Halbertsma en Wumkes, *melaetske* brûke, om't dat better mei ús taeleigen strykt, dus: 'De suvering fan in *melaetske*'.
- 5:12 'dy't ûnder de *lepraplakken* siet'. Sj. de foarige oantekening en meitsje der leaver fan: 'dy't *fol melaetskens* wie'.
- 5:14 'Jezus hiet him it tsjin gjinien to sizzen'. Lês: 'Jezus hiet him *om* it tsjin gjinien to sizzen. Forl. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11 en fierders W. Dykstra, Fr. Wb. I, 527: 'Ik ha boi hjitten *om* net op 'e sleatswâl to kommen'.
- 5:14 (noat). 'Inkelden lizze *dit* sa út', lês: 'Inkelden lizze *dat* sa út'. Forl. Foarwurd de opm. by s.1 r.14.
- 5:17 (noat). 'De Fariséers wienen tige *radikale* Joaden'. *Radikael* is wer sa'n oerstallich frjemd wurd, dat

fannijs biwiist, hoe't útlânske wurden oer it Hollânsk fet op ús tael krije. Hawwe jimme wol ris bisocht om dêr hwat oars foar to bitinken? It kin likegoed sa: 'De Fariséers wienen de *skerpslipers* ûnder de Joaden'. Sj. foar *skerpsliper* Akademywurdboek, Fr.-Ned., s. 429.

5:17 (noat). *formalisme*. Sj. Taheakke II. Om dat ûnnedige frjemde wurd der út to krijen, soe men *foarmlikheit* (Akademywurdboek, Fr.-Ned. 103) skriuwe kinne, mar moaijer liket my *wurdskipferij* ta, hwant dât is op lêst de bidoeling: 'Jezus forwyt harren faek skynhilligens, *wurdskipferij* en earsucht'. Sj. foar *wurdskipferij* W. Dykstra, Fr. Wb. III, 460.

5:17 (noat) 'Op it wide *terrein*'. Bistiet it wurd *mêd* net mear? 'Op it wide *mêd*' is al sa Frysk, tinkt my.

5:17 (noat). 'wy meije se net gelykstelle' is it Hollânsk neimalke. It moat wêze: 'wy meije se net *meiinoar yn 't lyk stelle* of: 'wy meije se net *meiinoar lykslaen*' of: 'wy meije se net op 'e *selde streek sette*'.

5:17 (noat). *groepearrings*. Sj. Taheakke II.

5:19 'en lieten him *dêrtrochhinne* ... delsakje'. Nei myn bitinken is *dêrtrochhinne* in fierstento frije oersetting fan Gryksk διὰ τῶν κεράμων = tusken de pannen troch.

5:22 *Jezus seach wol troch har strideraesjes hinne* stiet to fier fan it oarspronklike ôf: *Jezus wist har bitinkingen wol*.

5:23 'Hwat is *it maklikst, to sizzen*', komt my ûneigen oan. Om to bigjinnen: hwerom net de forgreatsjende trep (εὐκοπώτερον), der wurde ommers twa dingen mei inoar forlike? Ik soe *makliker* foar kar nimme en dan fansels *makliker om*, : 'Hwat is *makliker om to sizzen*'.

5:24 *Mar dat jimme witte meije, dat de Minskesoan it yn 'e macht hat op ierde sûnden to forjaen, ... Hy kearde Him nei de lamme ta en sei: ...* It is Jimme grif net ûntkommen dat dy sin net goed rint. Sa net, alle oersetters sitte dêrmei tangele. Fierders haw ik de wurden: 'Hy kearde Him nei de lamme ta' net yn it Gryksk fine kinnen. Dêr lêst men inkeld en allinne εἶπεν. Trêd moat it net wêze: 'it yn 'e macht hat op ierde sûnden to forjaen', mar 'macht hat *om* op ierde sûnden to forjaen'. Dat sadwaende soe ik, om in lêsbere en dochs forantwurde oersetting to krijen, jimme dit útstelle wolle: 'Jimme moatte lykwols witte, dat de Minskesoan macht hat om op ierde sûnden to forjaen. *Dêrom* sei Er tsjin de lamme: 'Ik siz Jo, kom oerein, nim jou bêd op en gean nei hûs ta''.

5:39 - *it sizzen is altyd* - strykt net mei it Gryksk, dêr't de utering persoanliker is: 'hwant, *sa seit er*, '.

6:2 *Hwat dogge Jimme dêr? Dat mei net op sabbat*. De Grykske tekst hie dêr net yn twa haedsinnen splist wurde moatten. Lês: *Hwerom dogge jimme hwat op sabbatdagen net mei?*

6:7 *geneze*, lês: *genêze* (noch altiten Akademystavering).

Of oars: 'oft Er op sabbat ek *ien better meitsje* soe'.

6:11 Sy, né, bileaven net'. Lês: *Hja* (of *Se*). Sjoch opm. by 1:36.

6:12 'Yn gebed ta God brocht Er dêr de nacht troch'. Ja, 'bracht Hij daar de nacht door'. Sizze wy net: 'brocht Er dêr de nacht *ta*'?

6:14 'dy't Er de namme Petrus joech', lês: 'dy't Er *ek* Petrus neamde'.

6:15 'Simon, dy't de *frijheitsstrider* neamd waerd'. Is *ξηλωτής* by jimme in *frijheitsstrider*? Dat komt net goed, neffens my. It sil *foarstrider* wurde moatte, sj. jimme eigen Grykske wurdboeken en forlykje de oersettingen yn oare talen.

6:17 'it *Joadske* lân'. Der stiet *Joadske* mei in kaptaelske letter, 'hwat neffens de Akademystavering ek moat en nei myn sin better is. Yn 'e noat by Luk. 4:15 skriuwe jimme lykwols 'de *joadske* godtsjinst' mei in lytse letter. Allyksa (al wer yn 'e noaten) Luk. 5:1 'it *hebrieusk-arameesk*' ynsté fan 'it *Hebrieusk-Arameesk*'.

6:18 *fan kweade duvels* is in ûnkrekte werjefte fan *ἀπὸ πνευμάτων ἁκαθάρτων*; *fan ûnreine geasten* of *fan kweageasten* moat dêr fansels lêzen wurde. De forbining *kweade duvels* doocht stilistysk net. Binne der faeks ek 'goede duvels'?

6:19 'Al dat folk bisocht Him oan to reitsjen'. Lês: 'Al dat folk bisocht *om* Him oan to reitsjen'. Sj. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11 en forlykje noch dizze oanhael: 'Nei't de Skieringers oant twaris ta omdôch bisocht hiene *om* de stins fen Agge, hear fen Sondel, yn to nimmen, kamen hja yn 1442 op 'e nij foar it slot' (S. J. van der Molen, Frysk Sêgeboek IV, 1943, s. 442).

6:23 'Har foarâlden hawwe mei de profeten krekt itselde dien', lês: 'Har foarâlden hawwe *ommers* krekt itselde dien mei de profeten' (Gryksk γάρ). Dat wurdsje *ommers* mist ek yn 6:26.

6:28 *segenje*, l. *seinje*.

6:29 *oare klean* is to frij foar τὸν χιτῶνα

6:33 'En as jimme goed dogge *oan* dy't jimme goed dogge'. De flater yn dy sin falt net fuortendaliks op en dêrom hat de kommisje dy oer de kop sjoen, tink. Wy sizze net: 'Hy (hja, it) hat *oan my* goed dien', mar 'Hy (hja, it) hat *my* goed dien'. Oars sein, *goed dwaen* moat mei in datyfobjekt forboun wurde. Wumkes en Folkertsma hawwe har net forsind, mar de sinbou is by harren de stive kant it neist. Liniger soe wêze: 'En as jimme *dien* goed dogge, dy't jimme goed dogge'. Of oars: 'En as jimme *de lju* goed dogge, dy't jimme goed dogge'.

6:38 'Der sil jimme *dan* in skoandere mjitte jown wurde'. It gebrûk fan it ûnbiklamme wurdsje *der* is yn it Frysk biheinder as yn soartgelikense Hollânske sinnen

mei *er*. Op it oanhelle plak hawwe jimme it forkeard brûkt. It moat deaiefâldich weze: '*Dan* sil jimme in skoandere mjitte jown wurde'.

6:38 Fan 'e wurden εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν haw ik nuver genôch neat yn jimme oersetting weromfine kinnen.

6:39 *altomets* is m y hwat to âldfrinzich; dêr soe ik *faeks* skreaun hawwe.

6:40 'As se it *learen folbrocht* hawwe, dan pas sille se syn gelikens wêze. *It learen folbringe* is stiif en ûneigen foar it simpele *trochleare*. Forl. de neikommende sin út Waling Dykstra syn Fr. Wb. III, 324: 'In hopen bern hjitte mei 12 jier al *trochleard*, den komme se fen 'e skoalle ôf'. En hwerom is dy tekst net tichter by de grountekst oanslutend, sa werjown: 'As se trochleard binne, sille se oan har master gelyk wêze'?

6:41-42. By de oersetting fan dy fersen haw ik my de eagen útwreaun. Nou stiet der swart op wyt: 'Hwerom sjogge jo nei it *strieke* yn *in oar* syn each, en f o r n i m m e jo de balke net, dy't yn jou eigen each sit? Hoe kinne jo dochs tsjin jou *broer* sizze: *Broer*, lit my by dy ris dat *strieke* út it each helje, as jo de balke yn jou eigen each net fornimme?' Wylst de kommisjeleden yn fers 42 twa kear *broer* ôfprintsje litte, skriuwe se yn fers 41 *in oar* del en gjinien is, sa't it liket, oer dat ûnlogyske stroffe. It Gryksk hat op alle *trije* plakken ἀδελφός 'broer'. Hoe kinne jimme dat dan yn 'e goedichheit twakear oersette, sa't it moat, en de earste kears forkeard mei *in oar*? Twad is it my in riedsel hoe't jimme der ta kommen binne om ynsté fan *splinter* it wurd 'strieke' to brûken. It Grykske κάρφος bitsjut yn dy omt tekst 'splinter' en bûtendat hearre 'splinter' en 'balke' stilistysk byinoar, 'strieke' en 'balke' *net*. Minder biswier haw ik tsjin *fornimme*, alhoewol't iksels leaver *merke* skriuwe soe, om't *fornimme* yn it Frysk ek noch in oare bitsjutting hawwe kin. Tink der by einsluten noch om dat yn fers 41 *oan it bigjin* en yn fers 42 *oan 'e ein* yn it Gryksk *itselde* tiidwurd stiet! It sil nou klearichheit hawwe, dat ik de beide fersen sa forfryskje soe: 'Hwerom s j o g g e jo nei de *splinter* yn jou *broer*, syn each en *merke* jo de balke net dy't yn jou eigen each sit? Hoe kinne jo dochs tsjin jou broer sizze: *Broer*, lit my by dy *de splinter* út it each helje, as jo de balke yn jou eigen each net s j o g g e'?

6:42 *Komeedzjespylder* foar ὑποκριτής moat, perfoarst forsmitten wurde. (In lid fan in Frysk toanielselskip is op syn tiid in komeedzjespylder, mar noch gjin ὑποκριτής yn 'e sin fan Luk. 6:42). Mar twa wurden komme hjir neffens my yn 'e bineaming, to witten *skynhillige* en *huchelder*.

6:42 'Dan pas kinne jo *it strieke* yn it each fan jou broer sitten sjen en *dat* derút helje'. Nei hwat yn de opm.

- by 6:41 sein is, moat dat ek foroare wurde yn: 'Dan pas kinne jo de *splinter* yn *jou broer syn each* sitten sjen en *dy* derút helje'.
- 6:44 *toarnebosk* doocht net. Gr. βᾶτος = *toarnbeibeam*. In 'toarnebosk' is hiel hwat oars.
- 6:45 'út 'e foarrie fan har goed hert'. Al is dêr in lyts stilistysk kunstke tapast troch de omsetting fan it eigenskipswurd 'goed', de hiele sizwize bliuwt ûnnatuerlik. Letterlik stiet der: ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας = út 'e goede skat fan it hert. Jimme sille der nei alle gedachten net oan wolle, mar ik soe dêr in frijere oersetting foar kar nimme, bygelyks: *út har goede ynboarst*.
- 6:46 *Hwat dogge jimme My allegeduerigen Hear, Hear to neamen*, lês: *Hwerom neame jimme My Hear, Hear*.
- 6:47 *Ik sil jim ris sizze hwer't sa'n ien op liket*, lês: *Ik sil jimme sjen litte, op hwa't er liket*. Gryksk ὑποδείκνυμι is dochs hwat oars as 'sizze'!
- 6:48 *Hy liket op in hûs fan in bouwer*. Fij, sa'n rûgens hie ik fan 'e kommisje net forwachte! Jezus forliket ien dy't nei Him harket en syn wurden neikomt net mei in *hûs* (in saek), mar mei in *bouwer* (in persoan). Sj. de Grykske tekst: ὁμιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν. It moat fansels wêze: 'Hy liket op 'e bouwer fan in hûs' of by need: 'Hy liket op ien dy't by it bouwen fan in hûs'. Lykas it der nou stiet, is it in slim forsin.
- 6:49 'sa'n man liket *op in hûs* fan in bouwer dy't gjin foundearring leit'. Unbigryplik, al wer deselde flaters.' Om to bigjinnen moat it neffens it Gryksk wurde: 'sa'n man liket op 'e bouwer fan in hûs' - en net oarsom. Twad hawwe jimme de Grykske wurden ἐπὶ τὴν γῆν yn jimme oersetting fortsjustermoanne. Om mar koart to kriemen, yn 'e grountekst stiet: *sa'n man liket op ien dy 't in hûs sûnder founemint op 'e groun set*.
- 6:48-49. De tiidsfoarmen fan dat eintsje slute net oan by dy fan it Gryksk, dat better sa oerset wurde kin: 'Hy liket op ien dy't by it bouwen fan in hûs *hakke* en *dold* en de founeminten op 'e rotsgroun *lein hat*. *Doe't* nou it hege wetter *opsetten kaem*, sloech de stream tsjin dat hûs oan, mar *dy koe* it net forwrikke, om't it goed boud *wie*. Mar as ien al nei Myn wurden harket en der net neffens docht, sa'n man liket op ien, dy't in hûs *sûnder founeminten op 'e groun set hat*. *Doe't de stream* dêr tsjinoan *sloech*, *foel* it daliks yn. It hûs *waerd* ien greate púnfal'.
- 7:3 (noat). *notabelen*. Ik moast, doe't ik dat wurd lies, efkes oan 'e notabélen fan in bikende Hollânske kabaretman tinke. Mar yn âlde earnst, is it net drôf dat yn in Fryske bibel sa mei frjemde wurden omskerme wurdt, wylst wy krekt by dat haedwurd út 'e romte tarre kinne? Skriuw dochs: 'Hjir gewoan de *foaroansteanden* (de *oansjenliksten*, de *greate lju*, de

hegerein) fan it stedtsje. (Fierders ha wy noch: it *pûkje*, de *pommeranten*, de lju fan *kwizekwânsje*, mar ik jow hjir gjin les yn taeleigen).

7:8 *sitet* is in printflater foar *stiet*.

7:9 'forwûndere Hy him oer *dizze* man', lê: 'forwûndere Hy him oer *dy* man'. Sj. Foarwurd de opm. by s.1 r.14.

7:12 'Gâns minsken út de stêd *gongen mei* har' is hwat (to) frij oerset, tinkt my, hwant der stiet: 'Gâns minsken út 'e stêd *wiene by* har'.

7:13 'krige Er tige mei har to dwaen en *sei*'. Unkrektens is ek in flater. It Gryksk hat twaris αὐτῇ. Jezus sei hwat neikomt net tsjin de kliber, mar *tsjin har*, lê: sadwaende 'krige Er tige mei har to dwaen en sei *tsjin har*' (εἶπεν αὐτῇ).

7:16 'God hat *goedgunstich delsjoen* op syn folk'. Better, moaijer en koarter is neffens my: *God hat nei syn folk omsjoen* (ἐπεσκέψατο; visitavit).

7:18 'Ek Johannes *kaem* fan syn learlingen al dy dingen *to witten*'. Nim my net kwea ôf, hearen, dat is net fan 't geefste Frysk. Der binne oare mooglikheden by 't soad, bygelyks: 'Ek Johannes *waerd* fan syn learlingen al dy dingen *gewaer*' of: 'Ek Johannes *fornaem* al dy dingen fan syn learlingen'. Der is my lykwols noch hwat oars opfallen. Yn it Gryksk binne de learlingen fan Johannes it ûnderwerp fan 'e sin, fan harren giet it dus út. Dat sadwaende komt it gehiel better foar de hearen, as wy sa oerset: '*Johannes syn learlingen dienen* him al dy dingen *to witten*'. Dy werjefte docht tagelyk bliken oan, dat it wurdtsje *Ek*, dat by jimme de sin iepenet, forfalle moat. Dat hawwe jimme foar de oergong ynslûke. Al mooglik soe wêze: '*En Johannes syn learlingen dienen* him al dy dingen *to witten*', mar alle καί's dy't de fuortsetting fan it forhael oanjowe, hawwe jimme opromme.

7:21 'Krekt op dat stuit holp Jezus gâns minsken fan *kwalen, forwouningen en kweade geasten* ôf'. It Grykske μάστιξ bitsjut hjir net 'forwouning', mar *pleach, krupsje, euvel, sykte, krael, lijen*', dat wy sille lêze moatte: 'Krekt op dat stuit holp Jezus gâns minsken fan *sykten, kwalen en kweade geasten* ôf'. Sj. ek Wumkes, N.B.G., Luther, Steatebibel ensfh.

7:22 *doven*, l. *dôven*.

7:23 'Lokkich is hy dy't net *oer my falt*'. De útdrukking 'oer *immen falle*' kin wol letterlik brûkt wurde, forl. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 336: 'Ik kin him net, al *foel* ik *oer him*', mar net yn 'e oerdrachtlike bitsjutting fan *jin ergerje oan, oanstjit nimme oan*. 'Oer *eat falle*' is dêrfoaroer al goed. It hipt nau mei it Frysk. Wumkes syn oersetting: 'dy't *oan my gjin oanstjit nimt*' giet der mei. Of oars: 'dy't *him oan My net ergeret*'.

7:25 'Né, om hwat to sjen *kamen* jimme dan?' De Fryske folkstael brûkt yn sa'n gefal de folsleine tiidwurdsfoarm: 'Né, om hwat to sjen *binne* jimme dan *kommen*?'.

- 7:25 *wieldrichheden*. W. Dykstra, Fr.Wb. III, 416, hat de *-ie*-foarm net. In boer praet fan 'in *weelderich* hynsder', net fan 'in *wielderich* hynsder'. Dêrom: '*weelderichheden*', as jimme dat wurd perfoarst hâlde wolle. Mar dat lêste meartal sinniget my dôchs net en bûtendat hat de Grykske tiidwurdsfoarm ὑπάρχοντες syn gerak net krige. Soe it net de baes wêze en skriu w op dat plak: '*Sjoch, dy't pronklean drage en yn weelde libje, binne yn 'e paleizen to finen*'?
- 7:26 *kamen*, lês: *binne ... kommen*. Sj. de opm. by 7:23.
- 7:26 'Ja, dat *wie it*'. Né, better is: 'Ja, dat *wie er*' en noch better: 'Ja, dat *is er*', om't Johannes op dat stuit noch yn wêzen wie.
- 7:30 'Mar de Fariséers en de wetgelearden hawwe it plan fan God *ta har eigen skea mislearje litten*'. Dy oersetting kin net troch de mesken, sa stiet it net yn 'e grountekst. Bidoeld is neffens my: 'hawwe it plan fan God mei harsels (oangeande harsels, hwat harsels oanbilanget) forsmiten (ôfwiiisd)'. Theologysk is jimme oersetting ek net forantwurde: Fariséers en wetgelearden koene ommers yn it algemien Gods plan net mislearje litte - dat kin gjin minske -, mar wol it plan fan God *mei harsels*. En dat is nou krekt hwat de Grykske tekst seit: τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ ... εἰς ἑαυτοῦς. Dat 'mislearje litten' is ek alderûngelokkichst keazen, better: 'forsmiten, ôfwiiisd'. *Mar de Fariséers en de wetgelearden hawwe Gods plan mei harsels forsmiten*.
- 7:31 *forgelykje*. It mei wier gjin kwea, as jimme it foarheaksel *ge-* derút smite: *forlykje*.
- 7:31 'Op hwa *lykje se*?'. *Lykje* is stilistysk net moai njonken it foarôfgeande *for(ge)lykje*. Bûtendat steane yn 'e Grykske tekst net twa *tiidwurden*. Dêrom: *oan hwa binne se gelyk* (ὅμοιοι).
- 7:32 'begraffenisliet', lês: 'bigraffenisliet'.
- 7:33 *hy fêste en brûkte gjin wyn*, it wurd *fêste* doocht dêr net, hwant Johannes de Doper iet sprinkhoannen en wylde hunich. Yn 'e grountekst lêze wy ek hwat oars, to witten: *hy iet gjin brea en dronk gjin wyn* (μὴ ἐσθίων ἄρτον μήτε πίνων οἶνον).
- 7:35 'Mar de wiisheit *fan God* kriget gelyk fan elk dy't *har bigeart*'. De wurden *fan God* steane net yn it oarspronklike. Is jimme oersetting fierders oer alle boegen 'wetterticht'? Soe it yn alle gefallen net better wêze om to skriuwen: 'de wiisheit fan God kriget gelyk fan elk dy't har oannimt'. Ien fan myn 'godgelearde' amtsbruorren, mei hwa't ik jimme oersetting fan Luk.7:35 bipraet haw, skreau my letter: 'Hierbij gaan 11 vertalingen. Daaruit blijkt dat het slot unaniem wordt vertaald met woorden als 'kinderen' of 'die haar toebehoren'. Het woord 'begeren' is dus zonder meer fout en bovendien zinloos'.
- 7:36 (opskrift). *forjeffenis* is yn it Frysk seldsum wurden. J. Halbertsma skriuwt yn Matth. 26:28 al

forjowing en dat wurd hat by my de pré.

7:37-38 (noat). 'Balsem wie salveächtige *kosmetyk*'. Sj. Taheakke II. ('Balsem is in frij tinne swietrokige forsêftsjeende salve').

7:41 *denaerjes*. Né, oan 'e iene kant bisykje de kommisjeleden om de bibeltekst oan 'e Fryske forhâldingen oan to passen, oan 'e oare kant nimme hja wer in ûnfrysk wurd as *denaerje* op, dat it folk net hiem hat. Al is sa'n oersetting saeklik krekt, foar de praktyk moat dy dochs ôfret wurde. Skriuw en printsje dêrom tonei *sulverstikken*.

7:42 'Hwa fan harren sil him dêr it measte *tankber* foar *wêze*?' Yn dy sin bin ik fallen oer it wurd 'tankber', hwant it tige bikende Grykske tiidwurd ἁγανάω bitsjut lyk as jimme sels skoan witte, 'leafhawwe, hâlde fan'. Foroarje de foarriedige tekst dêrom yn: *Hwa fan harren sil him dan it measte tagedien wêze?*

7:44 'Wetter ... hawwe jo My *doe* net jown', lês: 'Wetter ... hawwe jo My net jown'.

7:44 sy. Yn 'e frede, Skriuw dochs *hja*. Sj. de opm. by 1:36.

7:45 sy, lês: *hja*.

7:46 sy, lês: *hja*.

7:47 *Dêrom binne har grif in macht sûnden forjown. Oars soe se net sa leafhawwe kinne. Hwa't mar in bytsje skonken wurdt, kin net sa leafhawwe.* It is my folslein ûnbigryplik, hoe't de kommisje dat fers op dy wize oersette koe, hwant dat kin men yn it Gryksk sa net lêze. *In macht sûnden* bitsjut 'in bulte sûnden'. Foar in goede lêzer is dat fuort al stridich mei fers 48, dêr't Jezus sels seit: 'Jou sûnden binne jo forjown' - dus *alle* sûnden, *sûnder útsûndering, finael*. En sjoch nou ris nei de grountekst: αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, dat is, lyk as Wumkes hat, 'har sûnden, dy't safolle wiene'. Steatebibel: 'hare zonden zijn haar vergeven, die vele waren'. *In macht sûnden*, dat sille jimme my meistimme moatte, is hiel hwat oars as *de macht sûnden dy't se hie*. It is itselde ûnderskie as der yn it Dútsk bistiet tusken 'viele Sünden' en 'die vielen Sünden'. Twad binne de wurden λέγω σοι, 'siz ik jo', weifallen. Trêd kin jimme tekstyndieling gjin sprekken lije, om't it redenoantsjuttende ὅτι net earlik syn gerak krige hat: *Dêrom, sa siz ik jo, binne har de macht sûnden, dy't se hie, forjown, om't se in greate leafde biwiisd hat*'. Fjird is yn jimme oersetting neat mear oerbleaun fan 'e oerienkomst tusken ἡγάπησεν en ἀγαπᾷ en likemin fan it gelikense ὁλίγον ... ὁλίγον. De twadde helte fan Luk. 7:47 soe sa werjown wurde moatte, tinkt my: *Hwa't lykwols net folle forjown wurdt, biwiist net folle leafde*. Né, de lêzing fan 'e kommisje is yn dit gefal grif gjin boppeslach.

7:49 It sifer 49 moat fóár de wurden 'Dy't mei oansieten' stean.

- 8:2 'Maria ..., by hwa't *der* sawn duvels útgien wienen'. Dat wurdsje *der* is fier fan dogen. Lês: 'Maria ..., dêr't sawn duvels útgien wienen'. Sjoch Luk. 8:35 'de man, ... dêr't de duvels útgien wienen'.
- 8:4 'Doe't der ris in greate mannichte byinoar *klofte*'. It tiidwurd *kloftsje* mei ik net lije, net allinne om't dat yn W. Dykstra syn wurdboek mist - dêr siket men wol mear wurden omdôch -, mar om't it nei myn bitinken minder folksaerdich is. Better liket my *byinoar troppe* ta, sj. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 333: 'Yn 'e stêd kin it folk al wonder by 'noar *tropje*'.
- 8:4 *fan alle plakken kamen de minsken nei Him ta*. Hoe nou, κατὰ πόλιν is dochs net *fan alle plakken*, mar út eltse stêd of út alle stêdden, soe ik sizze. Fierders is *kamen de minsken op Him ta* hwat to flak, helte better soe wêze: *kamen de lju op Him tasetten* (ἐπιπορεύομαι). Wy krije dan: *Doe't der ris in greate mannichte byinoar troppe - ek út alle stêdden kamen de lju op Him tasetten - brûkte er dizze gelikenis ...*
- 8:5 'By it siedzjen foel *der* in part op it paed'. Ik haw der al earder op wiisd, dat yn sokke sinnen it wurdsje *der* skrast wurde moat, al least yn goed Frysk: *By it siedzjen foel in part op it paed*.
- 8:8 *Mei lûde stim* hat roai noch liken; *met luide stem* = *lûd*, sj. Akademy-wurdboek, Ned.-Frysk, s. 178. Dus: *By dy wurden rôp er lûd*.
- 8:9 'De learlingen', lês: 'Syn learlingen' (οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ).
- 8:10 *mystearjes*. Dêr soe ik wer it eigene wurd foar yn 't plak sette. Foar de lêzers is *geheimen* sûnder mis dúdliker.
- 8:12 'dan komt de duvel en *pikt* it wurd út har hert wei'. 'It wurd - hwat ûnstofliks - weipikke', dat kin net. Lês: 'en *nimt* it wurd út har hert wei' (αἶρει; tollit).
- 8:14 'yn noeden, *de* rykdom en *it* geniet fan it libben'. Ik soe skriuwe: 'yn 'e noeden, *de* rykdom en *it* geniet fan it libben'. Forlykje: 'door *de* zorgvuldigheden' (Steatebibel), 'unter *den* Sorgen' (Luther). Troch it ynlaskjen fan it lidwurd kriget de sin ek better de fal.
- 8:15 *troch úthâlden ta fruchtdragen komme*. Wy soene noch hwat koarter krieme kinne: *troch stânfêstens frucht jowe*.
- 8:18 'hwa't neat hat, sil ek noch ôfnommen wurde...' Folksaerdiger is: hwa't neat hat, *dy* sil ek noch ôfnommen wurde ... '.
- 8:20 'en wolle *mei Jo prate!*, lês: 'en soene *Jo graech sjen wolle*'.
- 8:22 (opskrift). 'It *kalmearjen* fan in stoarm'. Né, 'it stiljen fan in stoarm' seit men yn it Frysk (of: it *bistiljen*).
- 8:22 'yn 'e boat', lês: 'yn *in* boat'.
- 8:23 'Rare wynskuorren flapten del *oer* de mar'. De

forbining fan 'rare' en 'wynskuorren' harket my net botte eigen ta. It eigenskipswurd *hurd*, forboun mei *wynpûsten* of *flapwyn*, bylket better. Fierders net 'oer de mar', mar 'op de mar'. Dat sadwaende is myn útstel: *Hurde wynpûsten flapten del op 'e mar of: In hurde flapwyn sloech del op 'e mar.*

8:23 'De boat', lê: 'It boat'.

8:24 'Master, wy forgeane', lê: 'Master, *Master*, wy forgeane!' (it wurd 'master' stiet twaris yn it Gryksk).

8:25 *sy*, lê *hja*. Sj. opm. by 1:36.

8:27 'út 'e boat', lê: 'út *it* boat'.

8:29 'Dan *bisochten* se him hannen en fuotten to binen'. Jimme moatte my net kwea ôfnimme, mar it bigryp *bisykjen* komt net yn it Gryksk foar (ἐδεσμεύετο). De Grykske tekst hat: *en hy waerd yn 'e hân- en fuotboeijens slein*. Frijer: *dan waerden him de hannen en fuotten boeid of: dan waerd er oan hannen en fuotten boun*. De Goatyske bibel hat dat eintsje yn Mark. 5:4 letterlik oerset: *unte is ufta eisarnam bi fotuns gabuganaim jah naudibandjom eisarneinain gabundans was*.

8:31 'Dy smekten Jezus *ynmoedich*'. It eigenskipswurd *ynmoedich* is oerstallich, lyk as ek bliken docht oan Luk. 8:41, dêr't de kommisje itselde tiidwurd παρακαλέω sûnder 'ynmoedich' oerset hat!!

8:31 'dat Er har net *wer* nei de ôfgroun banne soe'. It wurdsje *wer* hat gjin wjergera yn 'e Grykske grountekst. Dêr lê ik: 'en hja smekten Him, dat Er harren net hjitte soe om yn 'e ôfgroun to farren'. Hoe't Jimme dat fers ek oersette wolle, yn alle gefallen moat *wer* derút.

8:32 'Hy soe *goedfine* dat se yn dy bargaen gongen. Hy *foun* dat goed'. Gr. ἐπιτρέπω = 'talitte, tastean' en dat is op 'e keper bisjoen hwat oars as 'goedfine'. Dêrom sa: 'Hy soe *talitte* dat se yn dy bargaen gongen. Hy *stie it harren ta*'.

8:34 *by de boeren*, lê: *op it lân* (εἰς τοὺς ἀγρούς), *op it plattelân* of yn 'e doarpen.

8:37 'Al dat folk stie der tige by Him op oan by harren wei to gean', lê: 'Al dat folk stie der tige by Him op oan *om* by harren wei to gean'. Sj. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11.

8:41 (noat). *administraesje*, sj. Taheakke II. ('In man dy't foar it *bihear* fan 'e synagogesaken en foar de goede oarder ûnder de tsjinsten soargje moast').

8:44 'In frou .. kaem Him *troch it folk hinne* fan *achter* op'. De wurden *troch it folk hinne* binne in útwreiding fan 'e kommisje, hwant yn it Gryksk stiet inkeld en allinne, ὀπίσθεν = 'fan *efter*'.

8:45 'Doe't se allegearre oan 'e skouders lutsen'; oan 'e skouders loeken is it dan altiten noch, mar ἀρνέομαι bitsjut dochs *leagenje*, *ûntkenne*, *ûntstride* en net oan 'e skouders *lûke*. Moaijer is by my Wumkes syn

forfrysking: *Doe't gjinien der foar útkaem*. Oare mooglikheden: *Doe't gjinien it wêze woe* of: *Doe't se allegearre fan né seinen*. Yn alle gefallen net: *oan 'e skouders lûke*.

8:46 'Der is ien, dy't My *beet hawn* hat'. Dat komt net goed, hwant de frou hie Jezus net *beet hawn*, mar syn mantel *oanrekke*. Hwerom moat it Grykske tiidwurd foar 'oanreitsje' yn Luk. 6:46 en Luk. 6:47 oars oerset wurde as yn Luk. 6:45? Dat is my in riedsel. Nim, soe'k sizze, trijeris (yn fers 45, 46, 47) 'oanrekke' op, dat strykt mei it Gryksk.

8:46 'genezende krêft', lê: *genêzende krêft*. Noch better kin it eigenskipswurd alhiel weilitten wurde, om't it Gryksk allinne δύναμις hat: 'Ik haw murken, dat der krêft út my *streamd* is'.

8:47 *bychte ... op*. Gr. ἀπαγγέλλω = 'forhelje, fornije, meidiele, forkundigje, birjochtsje, trochdwaen'. 'Opbychtsje' hat by my in oare gefoelswearde, ik soe leaver in algemiener wurd lyk as *forhelje brûke*.

8:47 *beet hawn*, lê: *oanrekke*. Sj. de opm. by 8:46.

8:49 'Jou dochterke is al wei. Fal de Master mar net langer lêstich', lê: 'Jou dochterke is al wei, fal de Master (mar) net langer lêstich'. Mei oare wurden: net twa haedsinnen, mar in skrapke tusken beide sinnen as dielen fan *ien* haedsin. Sj. it Gryksk.

8:51 *bihalve*, 1. bihalven (Akademystavering), of: 'oars net as', 'as allinne'.

8:51 'Jacobus'. De kommisje skriuwt yn Luk. 6:14, 6:15, 6:16, 9:28 Jakobus. Dat strykt net meiinoar'.

8:51 'Petrus, Jacobus, Johannes'. Myn Gryksk testamint hat Πέτρου καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον. Dêrom omdraeije: 'Petrus, Johannes en Jakobus'.

8:51 *en de heit en mem*. Hwer is Gryksk τῆς παιδὸς ... bidarre? It moat wêze: 'de heit en mem fan *it bern*', tinkt my.

8:52 'se is net stoarn, se sliept'. Hwerom is it tsjinstellende ἀλλά net oerset? ('se is net stoarn, *mar* se sliept').

8:53 'omdat se *foarfêst* wisten, dat se forstoarn wie'. Hwer helje de oersetters dat *foarfêst* wei? In soortgelikens wurd stiet mei rjocht en reden net yn 'e Hollânske oersetting, hwant it mist yn it Gryksk (εἰδότες). Skrasse dus.

8:56 'Hy lei harren op, gjin mins to fortellen...'. Lê: 'Hy lei harren op *om gjinien* to fortellen...' *Om* moat der yn alle gefallen yn, *gjin mins* is my platternôch.

9:1 *gesach* is in gefaerlik hollânisme, komt noch net yn Walingom syn wurdboek foar. Dêrom hâld ik it op: 'joech Er harren *krêft en macht*' (Wumkes): δύναμιν καὶ ἐξουσίαν.

9:3 *in dûbeld stel klean* is to frij foar δύο χιτῶνας.

9:5 'dan moatte jimme ... it stof fan *jim* fuotten ôfskodzje', lê: 'dan moatte jimme dêrwei gean en *jim*

it stof fan 'e fuotten ôfskodzje'.

9:5 'as in warskôging *tsjin* harren'. Ik leau dat it wurde moat: 'as in warskôging *foar* harren'. Goatysk: du weitwodipai im; εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτοῦς.

9:7 (opskrift). 'Herodes yn *soarch*', lê: 'Herodes yn *noed*'.

9:7 *tétrarch*. Sj. opm. by 3:19.

9:13 *Sy*, 1. *Hja*.

9:19 *Sy*, 1. *Hja*.

9:23 'moat er *né* tsjin himsels *sizze*'. Spitich, it moaije wurd *forsaekje*, dat al yn in Aldsaksysk formulier foar it ôfswarren fan 'e duvel stiet en yn it Aldfrysk as *forseka* foarkomt, hat gjin genede yn 'e eagen fan 'e kommisje foun.

9:27 *Dit siz ik jimme*. Hwerom waerd ἀληθῶς net oerset? Lê: 'Dit siz ik jimme *foar* wier'.

9:27 (noat) *perspektyf*. Sj. Taheakke II.

9:31 *neffens godlik bistel*. Dy wurden binne theologysk wol forantwurde, mar taelkundich 'hineininterpretiert' - en dat mei net. In oersetter moat de tekst strak en sober hâlde. Ik soe dêrom oersetten wolle: 'en seinen *Him*, *hokker útein oft* Er yn Jeruzalem fine soe'.

9:40 'Ik haw jou learlingen *niis* frege him út to bannen'. It wurdsje *niis* hat gjin wjergera yn it Gryksk, is dus oer en to folle; fierders ha jimme *om* wer weilitten, lê: 'Ik haw jou learlingen frege *om* him út to bannen'.

9:41 *dwarstrieddich* skaei'. Moaijer en liniger is by my *forwongen* skaei. Bûtendat is 'forwongen skaei' yn ús taeleigen biwoartele, forlykje W. Dykstra, Fr. Wb. III, 89: *Forwongen skaei*. Neffens myn bitinken mei *dwarstrieddich* stilistysk gjin forbettering hjitte (noch ôfsjoen dêrfan oft it net *dwêstrieddich* wêze moat, sj. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 306: *dwerstriedd(er)ich*).

9:42 'Jezus *lies* de kweade geast *it leksum*'. It kin faeks persoanlik wêze, mar ik haw hwat in tsjinnichheit yn dy útdrukking hjirre, al falt dêr, hwat de ynhâld oanbilanget, it measte net op to sizzen. *It leksum lêze* hat by my in oare gefoelswearde. Mûlk kin ik jimme dat sa dúdlik meitsje. Soene jimme ynsté fan it *Hollânske* 'Maar Jezus *bestrafte* de onreine geest' ek sa maklik sizze: 'Maar Jezus *las* de onreine geest *de les*'? Ik foar my soe: 'Jezus *bestrafte* de kweade geast' of: 'Jezus *biskrobbe* de kweade geast' of: 'Jezus *sette* de kweade geast *to plak*' foar kar nimme.

9:43 'Wylst se allegearre noch fol forwûndering wienen *oer hwat Er die*'. Yn sa'n gefal brûkt it Frysk de folsleine tiidwurdsfoarm: 'oer hwat Er *dien hie*'.

9:45 *sy*, 1. *hja* (of *se*).

9:45 'Mar se doarsten ek net ... '. Ynsté fan *Mar* soe ik dêr *En* brûke, net allinne om't fers 45 al mei *Mar* bigjint (dus út in stilistysk each bisjoen), mar binammen om't it lêste stik net om in tsjinstellend

bynwurd freget. Dat sadwaende is *En* better, forl. N.B.G.: *En*, Luther: *Und*, Gr. καί. It sinsforbân is earder fuortsettend, lykskeakeljend as tsjinstellend. De alderbêste oplossing is faeks sa: 'Mar hja bigriepen dat sizzen net. It bleau harren sa tsjuster, dat se koenen it net trochsjen, *en* se doarsten ek net op dy wurden ynfreegje'. Jimme hawwe it foar de moade om de sinnen to forknippen. Dat spint ek wol ris forkeard jern, sa't bliken docht.

9:46 'Doe *krigen se strideraesje*...'. Dat is wer ien fan dy oersettingen, dy't taelkundich net troch de mesken kinne, hwant fuort dêrnei komt: 'Jezus, dy't wol wiste hwat se *tochten*, .. '. Dat is stridich meiinoar. Slacht men nou de grountekst op, dan stiet sawol yn fers 46 as yn fers 47 διαλογισμός - en nou wurdt de saek dúdlik -; Vulgata: *cogitatio*; Luther: *Gedanke*; N.B.G.: *overlegging*; Wumkes: *bitinken*. Jimme kinne en meije sadwaende net fierder gean as: *Doe leine se by harsels oer* .. en dân strykt de utering mei: 'Jezus, dy't wol wiste hwat se *tochten*'.

9:48 'dy is de *greateste*'. De oertreffende trep is ûnkrekt, de Gr. tekst hat μέγας = great. (N.B.G.: die is *groot*; Wumkes: dy is *great*).

9:49 'dy't dwaende wie yn jou namme duvels út to bannen', lê: 'dy't dwaende wie *om* yn jou namme duvels út to bannen'. Forlykje W. Dykstra, Fr. Wb. II, 305: 'Ik bin dwaende *om* in stove to meitsjen'. 'Ruerd en Syts binne der drok mei dwaende *om* de boel op to krijen'.

9:52 (noat). *yn alle opsichten* kin wer gjin sprekken lije. Set foar dat hollânisme *yn alle ding, yn allen* of *yn alles* yn 't plak. Sj. Akademywurdboek Ned.-Frysk, s. 229.

9:53 'omdat Er fan doel wie nei Jeruzalem to reizgjen'. Né, lê: 'omdat Er fan doel wie *om* nei Jeruzalem to reizgjen'. Forl. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 281: 'Ik bin fen doel *om* moarn nei stêd to gean'.

9:55 *en lies harren it leksum*. Dêr ha wy wer itselde as yn Luk. 9.42. My tinkt, dat *en sette har to plak* better is. (Of oars: *en bistrafte har*, Wumkes).

9:57-62 (noat). 'It binne hurde, eastersk *radikale* antwurden dy't Jezus *oan* dy trije mannen jowt...'. Foar *radikael* sj. Taheakke II. It kin ek sa: 'De antwurden, dy't Jezus dy trije mannen jowt oer hwat it bitsjut Him to folgjen, binne hurd en lige der net om'.

9:57-62 (noat). 'foar heit en mem (60., 1. 'foar heit en mem (60).

9:57-62 (noat). 'dy't *biologysk* stoarn binne'. Sj. Taheakke II. Soe it net sa kinne: 'Jezus boartet hjir mei de dûbelde bitsjutting fan 'deaden'. Earst wurde de lju bidoeld dy't Jezus, it Libben, net folgje wolle, en dan de minsken dy't út 'e tiid skaet binne'.

10:4 (noat). 'De *praktyk fan* it oerbringen *fan* groetenissen op forskate adressen fine wy ek ...', kin helte

better sa sein wurde: 'Dat it wenst wie om forskate lju de groetenis to dwaen, lêze wy ek yn ...'.

10:9 'Gods ryk is *ticht oan jimme ta* kommen'. Hwerom net (liniger): 'Gods ryk is *tichteby jimme* kommen'?

10:11 *Sels de moude ... skodzje wy noch ôf*. In frage: kin men, sa't jimme krektlyk as Wumkes skriuwe, de *moude ôfskodzje*? Dat wol net sa bêst! Mar sjoch nou ris nei de grountekst, dy't ἀπομάσσω = 'ôffeije, ôfstrike, ôfwiskje' hat. Nou wurdt ek dúdlik, hwerom't it N.B.G. *afwissen* brûkt. Printsje dêrom net *ôfskodzje*, mar *ôffeije*, as ik jimme riede mei.

10:15 (noat). *tiran*. Sj. Taheakke II.

10:19 'neat sil jimme *hoegenamt* kwea dwaen'. *Hoegenamt* is in hollânisme, wurdt bûtendat almeast rjochtstreeks mei de néhjitting forboun. Wy hawwe dochs wol oare mooglikheden? Folksaerdiger is grif: 'neat sil jimme kwea dwaen, *hoe dan ek*'.

10:29 'Mar hy woe *himsels great hâlde*'. *Jin great hâlde* is hwat oars as δικαιῶσαι fan it oarspronklike = *jin rjochtfeardigje; iustificare* (Vulgata); *sich rechtfertigen* (Luther) ensfh. As jimme dat *rjochtfeardigje* net wolle, dan noch leaver: *Hy woe gelyk hawwe* of *Hy woe gelyk krije*, mar út noch yn net: 'Hy woe *himsels great hâlde*'.

10:29 *Aktyf*. Sj. Taheakke II. Lês: *Mei de died*.

10:30 *rovers*, 1. *rôvers*.

10:35 *denaerjes*, 1. *sulverstikken*.

10:36 *rovershannen*, 1. *rôvershannen*.

10:40 *Martha lykwols moast iderkear hinne en wer om't se in soad to birêdden hie* - is to wiidweidich en ek net hielendal krekt, hwant *birêdde* kin ek op oare dingen slaen as op 'it bitsjinjen fan 'e gasten'. It is altiten nuodlik, as in oersetter itselde bigryp fan 'e grountekst (διακονία - διακονεῖν) troch twa ûngelikense wurden werjowt! Om't περισπάω 'bisteld wêze mei' bitsjut, liket my dit in gâns bettere oersetting ta: 'Martha lykwols wie bisteld mei drok bitsjinjen', of nòch moaijer, mei in lytse omsetting: *Martha lykwols wie drok bisteld mei it bitsjinjen*.

11:3 *elke dei*; better Frysk is *alle dagen*, forl. *elk jaar* = *alle jierren*.

11:6 'in freon fan my is op trochreis by my *oanlânne*'. It tiidwurd *oanlânje* jowt foar myn gefoel mear it tafallige wer, sokssahwat as 'nei omswalkjen torjochte komme'. Dat past stilistysk net by 'op trochreis', mar, hwat helte swierder waecht, παραγίγνομαι is in *algemiener* wurd mei de bitsjutting 'komme by, oankomme by'. Dêrom soe ik *oankommen* ynsté fan *oanlânne* opnimme.

11:6 'ik haw neat yn 'e hûs'. De wurden yn 'e hûs misse yn it Gryksk en soene derút kinne yn forbân mei de folgjende oantekening. De grountekst hat allinne: *ik haw neat om him foar to setten*.

- 11:7 Fan it wurd ἔσθθεν 'út 'e hûs wei' is neat yn jimme oersetting werom to finen.
- 11:8 *omdat er sa lestich is*. Dat is gâns swakker as διὰ τὴν ἀναιδίαν αὐτοῦ; 'om dy syn ûnbiskamsumens', 'om dy syn *astrantens*', 'om dy syn *bretalens*' soene de spiker better op 'e kop slaen.
- 11:9 Freegje, en *der sil jimme jown wurde*'. As ik jimme wie, soe ik it wurdsje *der weilitte*. Forl. ek Wumkes: 'Bid, en jimme sil jown wurde!!!' *'Freegje, en jimme sil jown wurde'*, moat it wêze.
- 11:9 'Klopje en *der sil foar jimme iependien wurde*'. Yn 't foarste plak moat *foar derút*. Wy sizze net: 'Hy die *foar* my iepen', mar 'Hy die my iepen'. Wy krije dan: *Klopje en der sil jimme iependien wurde*. Noch better Frysk soe wêze: *Klopje en de doar sil jimme iependien wurde*.
- 11:10 *wurdt der iependien*. Sj. de opm. hjirboppe.
- 11:11 *ynpleats*, lês: 'yn pleats *dêrfan*' of: *ynsté dêrfan*, as de kommisje alteast net: *yn pleats fan in fisk* skriuwe wol, hwant sa stiet it yn it Gryksk.
- 11:13 *goede dingen ... jowe* is to flak foar δόματα ἀγαθὰ διδόναι. Boppedat, hwer is οἷδατε yn jimme oersetting bleaun? Myn útstel is: 'As jimme nou ... jimme bern *goede jeften jaen (taskikke) kinne...*'.
- 11:21 'yn *feilige* frede'; *feilich* is dêr in opsierend eigenskipswurd, dat gjin wjergera yn it Gryksk hat.
- 11:24 'Hwannear't de kweade geast út immen wei giet, swalket er troch toarre oarden'. Past it tiidwurd *swalkje* wol by *geasten*? *Geasten waerje om, doarmje om, sweve om, geane om*, soe'k sizze.
- 11:27-28 '*Segene* de mem dy't Jo droegen hat en dy't Jo oan it boarst hawn hat'. Hoe glêd oft dy oersetting ek fan 'e tried rint, ik haw dochs by mysels frege oft dy taelkundich wol krekternôch is. Mei men μακάριος samar mei *segene* werjaen? Is it winliken net: *Lokkich (mei) de mem (hjitte)*, dy't ... en dat is hwat oars as *segene*, tinkt my.
- 11:27 (opskrift). In better opskrift soe dêrom neffens my: *It wiere lok wêze*.
- 11:31 (noat). *Yemen*, lês *Jemen*, as jimme alteast de eigennammen forfryskje wolle, hwat jimme op oare plakken stéfêst dien hawwe.
- 11:31 *koaninginne*, 1. *keninginne*.
- 11:31 (noat). *koaninkryk*, 1. *keninkryk*.
- 11:32 sy, 1. *hja*.
- 11:32 *hwant sy foroaren har to'n goeden*. Hat de kommisje yn bitinken nommen dat wy ek sizze kinne: *hwant hja waerden alhiel omset*? Sj. W. Dykstra, Fr. Wb. II, 270. Klinkt dat winliken net Frysker? Komme fierders *birou krije* en *jin bikeare* (de wenstige oersetting) net mear yn 'e bineaming foar μετανοέω??
- 11:39 'jimme himmelje wol de bûtenkant, *bekers en boarden en al sa*'. De kommisje mei de lêzers net op 'e doele bringe. Yn it Gryksk stiet klear en dúdlik in

forbining mei de 2de fal: 'jimme Fariséers himmelje wol de bûtenkant *fan* beker en board'. Bûtendat is it wurd *board* minder gelokkich, om't dat yn it Frysk trêdderlei bitsjutting hat. Better, *ek as oersetting fan πίναξ*, is *skûtel* neffens my, om't by dat wurd mar ien útliz mooglik is. Us famylje op 'e Hâllumer Mieden hie it altiten oer *skûtelwaskjen* nei it iten. It wurd *skûtel* libbet dus noch as in hart.

- 11:50 *achterfolgje* sinniget my net rjocht en dat net allinne om it foarheaksel *achter-*. Gr. διώκω kin leau 'k better werjown wurde mei *fuortjeije*, *forjeije*, *forbalje*'. Dy oersettingen binne stik foar stik *skerper*, *tichter* by de grountekst en jimme misse bûtendat it ûnfryske *achter-*.
- 12:3 'Alles hwat jimme by tsjuster sein hawwe .. '. Hoe nou? Dêr mis ik it redenoantsjuttende ὅνθ' ὅν, Vulgata: *quoniam*. Lês: '*Dêrom* alles hwat jimme by tsjuster sein hawwe...' of: 'Alles hwat jimme *dêrom* by tsjuster sein hawwe ...', mar *dêrom* mei net weilitten wurde.
- 12:10 (noat). 'De uterlike *gedaente*'; dat lêste wurd is in hollânisme, wy sizze sljochtwei: *It uterlike*, forl. 'It *uterlike* fen Master Foeke wie hwet plomp'. W. Dykstra III, 366. In oare mooglikheit soe wêze: *It foarkommen*.
- 12:10 (noat). 'sa *helder* as de sinne'; al wer: 'sa *klear* as de sinne', tocht my. Wy prate ek fan *sinneklear* (W. Dykstra, Fr. Wb. III, 78).
- 12:11 '*magistraten* en oare machthawwers'. Sj. Taheakke II. Spitich, dat de kommisje it ûneigene wurd *magistraten* ynfierd hat. Dat brekt de styl en heart net yn in Fryske omtekst. Ik soe jimme foarslaen wolle: '*foar regearders* en oare machthawwers'.
- 12:13 *siz myn, broer*. Mei it ek wurde: '*siz tsjin myn broer*'?
- 12:14 *notaris*. De *notaris* komt út it Romeinske rjocht en is fierders in ûnkrekte oersetting fan μεριστής. Luther hat dat lêste treflik werjown as *Erbschichter* en dat is hiel hwat oars as *Notar!!!* It Grykske wurd bitsjut: *boelparter*, *boelbirêdder*.
- 12:15 *bigearichheden*. Né, net '*bigearichheden*', mar *bigearigens* as oersetting fan πλεονεξία.
- 12:18 'al dat *iten*'. Alle foroaring is gjin forbettering. Wumkes syn *nôt* is tige. Dat past omers ek goed by *skuorren*! Gr. σῖτος = *nôt*, *weet*.
- 12:20 *dwaes datst biste*. Dy útrof kriget better de fal, as oan *datst* noch in -e taheakke wurdt: *dwaes datste biste*.
- 12:21 *Sa stiet it mei ien*. Better en moaijer is: *Sa forgiet it immen*. Sjoch W. Dykstra ûnder *forgean*, Fr. Wb. I, 398.
- 12:22 (opskrift). *Soarch en noed*. It is mar in neatichheidsje, mar wit de kommisje net dat yn ús taeleigen dy beide wurden krekt omdraeid wurde? Forl. W.

Dykstra, Fr.Wb. III, 164: 'Ik sit yn *noed en soarch*'. Dat kin foar itselde, it is in *fêste* forbining.

12:24 *kelder* komt net oerien mei ταμείον. Doarst de kommisje de wurden *spine*, *itenspine* of *spyskeamer* (Wumkes) net oan?

12:26 *Nou, as jimme dus út jimsels net iens it lytste bytsje kinne ...* As men dy sin lûdop lest, dan stroffelet men suver oer dat *lytste bytsje*. Dêr moatte jimme ek mei rekkenje! Fierders is *út jimsels* in oerstallige útwreiding, sj. de grountekst. It kin koarter en liniger sa: *Nou, as jimme dan sels it alderlytste net kinne ...*

12:31 'Wês *dus leaver* yn 'e skrep foar syn koaninkryk'. De wurden 'dus leaver' doge net, hwant yn it Gryksk stiet πλὴν, dat as oanrin fan in selsstannige sin *lykwols*, *mar* bitsjut. Lês sadwaende: 'Wês *lykwols* yn 'e skrep foar syn keninkryk'. (Jimme sille my grif meistimme, dat *leaver* in hiele oare sin jowt).

12:31 *koaninkryk*, 1. *keninkryk*.

12:33 *en jow mei leafde*. Dat is fierstento frij foar καὶ δότε ἐλεημοσύνην. As jimme it wurd *ielmisse* (Wumkes) nije wolle - en dêr kin ik ynkomme -, skriuw dan dochs leaver: *en diel út oan 'e earmen*. Sj. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 364 ûnder *útdele*, *-diele*.

12:33 'in skat dy't net *bilunet*'. It wurd *bilúnje* is sa Frysk as it mar kin, en dochs wurdt dat mear fan oare dingen sein as fan *skatten* en *jild*, forl. W. Dykstra I, 143: 'de apels *bilúnje* fan 't stieden'; 'it hea *bilunet*'; 'nijgershea *bilunet* it meast'. 'Spinaezje *bilunet* sa', plichte ús skoanmem to sizzen. Ek fan it waer kin dat tiidwurd brûkt wurde. Hwat tinkt jimme fan *yntarre*? Forl. W. Dykstra II, 20: *yntarre* 'interen, finantieel achteruitgaan'. 'In skat dy't net *yntart*' is neffens my better. Freegje dêr D.A. Tamminga ris nei.

12:42 *it iten tapart*. It muoit my dat jimme Wumkes syn *gerak* derút smiten hawwe. It wie in treflike forfrysking fan σιτομέτριον. Forlykje: 'Hy kriget net heal *syn gerak*, maar half het noodige voedsel', W. Dykstra, Fr. Wb. I, 451. Hwerom net: *en dy't harren op tiid har gerak jowt*?

12:45 'yt en drinkt en *boarnt*'. Dat lêste is nei myn bitinken forkeard, hwant dêr sit net yn dat de feint *dronken wurdt* (μεθύσκω, pass.) - Fan gefolgen jowt: *yt en drinkt en him bisûpt* - of as dat to bot is -: *dronken wurdt* de Grykske tekst wol goed wer.

12:47 *en dochs neat taret en dien hat*. De Grykske wurden πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ = *neffens dy syn wil*, *neffens dy syn sin* hawwe jimme oerslein. Lês dêrom: 'en dochs neat *nei dy syn sin* taret en dien hat'.

12:50 *Mar earst moat Ik yn swier lijen dompele wurde*. Om to bigjinnen kin ik it wurdtsje *earst* nearne yn it Gryksk fine. Fierders hawwe jimme in theologyske útliz yn 'e oersetting forarbeide. De byldspraak fan

'e grountekst mei syn figura etymologica (βάπτισμα - βαπτισθῆναι) is neat fan oerbleaun, op dat *dompele* nei. Soe ik ris hwat oars útstelle meije? Dan soe ik skriuwe: *Ik moat in doop ûndergean*.

12:50 *Hoe komt dat op my oan!* is net skerpernôch. Dêr sit net de eangst, de binaudheit, de binearing fan it oarspronklike wurd συνέχω yn. Lês dêrom: *Hoe binearet my dat!* Forl. ek N.B.G.: *en hoe beklemmt het Mij*.

12:54 'Der komt reinwetter, en sa komt it ek'. Foar de *ûngelikense* wurden yn it Gryksk ἔρχεται - γίνεται binne twa *gelikense* yn't plak kommen, hwat stilistysk in biwiis fan earmoed is. Wolle jimme it twadde *komt* hâlde, dan soene jimme foar it earste bygelyks sette kinne: *Wy krije reinwetter, en sa komt it ek*. Der binne fierders mooglikheden by de rûs: 'Der is rein oan 'e loft, it aerdet nei reinen, it hinget nei rein, it siket om rein'.

12:56 *Komeedzjespylders*, né, *skynhilligen* of *huchelders*, sj. de opm. by 6:42.

12:56 *Hwat der oan 'e loft en op ierde to sjen is, dêr witte jimme fan hwat it ynhâldt. Hoe soenen jimme it dan fan dizze tiid net kinne?* Dy omslachtige oersetting noasket my net en bûtendat - hwat it slimste is - de oerienkomst tusken δοκιμάζειν en δοκιμάζετε is alhiel weiwurden. Wy kinne ommers helte better, moaijer, skerper en liniger dat fers sa forfryskje: *De forskynsels fan ierde en loft kinne jimme ûnderskiede, hwerom ûnderskiede jimme dizze tiid dan net?* Dat binne meiinoar 16 wurden, wylst de kommisje 28 nedich hat.

12:56 *oan 'e loft en op ierde*. Ik begryp jimme bytiden net. Yn it Gryksk stiet *ierde* foarop τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ. Hwerom ha jimme dan dy beide wurden omdraeid? Dat mei dochs samar net: 'De forskynsels fan *ierde en loft*'.

12:58 *bisykje dan ûnderweis sels mei him to akkoartsjen*. Wie, sa freegje ik my ôf, Wumkes syn oersetting: *om fan him ôf to kommen* net al sa goed? De Vulgata hat ek *liberari*, Luther: *loswerden*, N.B.G.: *om van hem af te komen* foar ἀπαλλάσσω. Wol de kommisje de kant fan *akkoartsje* út - dat kin ek -, dan achtsje ik better: *bisykje dan om ûnderweis mei him yn 't lyk to kommen*. By einsluten: it wurdtsje *sels* hawwe jimme *sels* optocht, it wurdtsje *om* nei *bisykje* dêrfoaroer weilitten!!

12:58 *Oars wurdt it gefaerlik* stiet nearne yn myn Gryksk testamint: μή ποτε κατασύρη σε πρὸς τὸν κριτήν, ne forte trahat te ad iudicem, *dat er jo faeks net foar de rjochter sleept*. Hwer hellet de kommisje de wurden: *Oars wurdt it gefaerlik* winliken wei? Is dit nou in oersetting of in frije biwurking, sa haw ik by mysels frege. Dat forknippen fan 'e sinnen bisnijt him ek wer ris. Luk. 6:58 soe der sa útsjen moatte: 'As jo mei *jou* tsjinpartij nei de hege

hearen rinne, bisykje dan *om* ûnderweis mei him yn 't lyk to kommen; oars sil er jo faeks foar de rjochter slepe, de rjochter sil jo oan 'e rjochtstsjinder oerjaen en de *rjochtstsjinder* sil jo yn it tichthûs smite'.

12:59 'Ik siz jo: *Dêr komme jo forfêst net wer út*'. It is net sa wichtich, mar ik soe leaver skriuwe en printsje: *Ik siz jo, jo komme dêr grif net wer út*. Dat is natuerliker Frysk.

13:1 'Pilatus hie harren sa *strafte*, dat har bloed troch dat fan har offerfé hinne roun'. De wiere bitsjutting wurdt dúdlik troch de forklearjende oantekening: 'Pilatus hat dy Galiléers dus deaslaen litten, doe't se yn 'e timpel in offer brochten'. Dat tiidwurd *straffe*, dêr't gjin spoar fan yn it Gryksk to bikennen is, kin bêst forfalle, as men de sin sa forfrysket: *Pilatus hie har bloed mei dat fan har offerbisten gearrinne litten*. Einliken winliken mei Luk. 13:1 net yn twa haedsinnen splist wurde. Der stiet: *Yn dy snuorje wienen der guon dy't Him forhellen fan 'e Galiléers, fan hwa't Pilatus it bloed mei dat fan har offerbisten gearrinne litten hie*. Hwerom bliuwe jimme net tichter by de tekst? Om twa haedsinnen to krijen, moatte jimme sawol it tiidwurd *oer komme* as it tiidwurd *straffe* ynfoegje (ynslûkje, hie ik hast skreaun). Der komt noch by, dat *oer komme* allyksa yn it folgjende fers brûkt wurdt. Ien kear moat dat derút. As oersetting is it yn Luk. 13:1 stilistysk net botte slagge.

13:1 (noat). 'Mear witte wy *hji*r net fan', lê: 'Mear witte wy *dêr* net fan'. Sj. de opm. by Foarwurd s. 1 r. 14.

13:3 *sil it mei jimme kreksa ôfrinne*. Né, ik lê: πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε, forl. ek de Vulgata: *omnes similiter peribitis*; zult gjy allen evenzeer omkomen (N.B.G.), dus: *sille jim allegearre kreksa omkomme*. It wurd *allegearre* mist yn jimme forfrysking, wylst it *sil mei jimme kreksa ôfrinne* it oarspronklike net goedernôch werjowt.

13:4 *sil it mei jim allegearre kreksa ôfrinne*. Sj. de opm. by 13:3: *sille jim allegearre kreksa omkomme*.

13:15 *komeedzjespylders*. Dêr haw ik al earder hwat fan sein, lê: 'skynhilligen, huchelders, (skytfommen)', sj. oant. by 6:42, 12:56.

13:23 *Hy antwurde him*. Dat *him* is deagewoan in forsin: ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτοῦς, *dixit ad illos* (Vulgata): *Hy sei tsjin harren* (t.w. tsjin it folk). Oars strykt it ek net mei it neikommende *jimme!!!* Wumkes en it N.B.G. hawwe dy flater net makke.

13:24 *In bulte sille bisykje dertroch to kommen*, lê: 'In bulte sille bisykje *om* dertroch to kommen'. Sj. de opm. by Foarwurd s. 1 r. 11.

13:26 'dan sille jimme *fêst* bigjinne to roppen'. Yn 'e grountekst komt dat wurdsje *fêst* net foar. Gjien inkelde oersetting hat dat. Hwer hawwe jim dat

weihelle? Lês: *dan sille jimme bigjinne to roppen.*

- 13:29 Ja, *se sille komme fan east en west, noard en súd, en oanskikke by de feesttafel yn Gods ryk.* Om't ἀνακλιθήσονται, Vulgata: *accumbent*, dêr op it libben nei de dea slacht, soe ik de utering soberder en sljochter hâlde wolle. Sa net, dat wurdtsje *feest* yn *feesttafel* hat de kommisje derby makke. De wurden *by de feesttafel* soe ik alhiel net opnimme. *Oanskikke* is op himsels al dúdlikernôch, forlykje: 'Nou moatte jimme mar *oanskikke*, den kinne wy ite' (W. Dykstra, Fr. Wb. II, 220). Dus sa: 'Ja, se sille komme fan east en west, noard en súd en yn Gods ryk *oanskikke*'. Jimme meije de oersetting net 'opsnolkje' (om mei Gysbert Japiks to praten).
- 13:34 *en de mannen stienniget, dy't nei har tastjûrd binne.* De kommisjeleden binne dêr op 'e doele rekke troch it Grykske πρὸς αὐτήν, N.B.G.: *tot haar*; Wumkes: *ta hjar!!* Nammen fan stêdden binne lykwols yn it Frysk net froulik. Jimme prate dochs ek fan *it* nije Jeruzalem? Twa oplossingen binne yn sa'n gefal mooglik: 1) 'en de mannen stienniget, dy't *dêrnei* tastjûrd binne' en 2) de helte moaijere oersetting, sa't wy dy by Luther en yn 'e Steatebibel fine: 'de mannen stienniget, dy't nei *dy* tastjûrd binne'. It wurdtsje *dy* strykt dan alhiel mei: 'hoe faek haw Ik *dyn* bern net byinoar bringe wollen'.
- 13:34 *lyk as in klokhin har piken ûnder de wjukken nimt.* Dat wurdtsje *har* is in oar gefal as yn de opm. hjirboppe. It is fansels net forkeard, mar as jimme tige folksaerdich Frysk skriuwe wolle, moatte jimme oersetse: '*syn* piken'. It bisitlike omnamwurd is by in Fryske boer, as it oer bisten giet, noait *har*, mar altiten *syn*.
- 14:1 *Doe't er op sabbat by ien fan 'e Fariséers to iten kaem.* It is my opfallen, dat de wurden εἰς οἴκον en ἄρτον net oerset binne. Ut hokker reden is dat net bard? Hwat jimme dêr dien hawwe, is ûnkrekt: *ite* is hwat oars as *breaite* en it wie dochs ek net perfoarst nedich om de wurden yn '*e hûs* wei to litten? Lês sadwaende: 'Doe't Er op sabbat by ien fan 'e foarmannen fan 'e Fariséers yn '*e hûs* kommen wie om to *brea-iten*, ...'.
- 14:5 *hwa fan jimme hellet him der dan net út.* Is it in forsin, dat jimme dêr it wurd εὐθέως *daliks, fuort, fuortendaliks, fuortynienen*; N.B.G. *terstond* weilitten hawwe? Dat kin ik net goedkrije, lês: 'hwa fan jimme hellet him der dan net *fuortendaliks* út'.
- 14:6 *Dêr koenen se neat op weromsizze.* Moaijer is: *Dêr koenen se neat tsjin ynbringe*, forlykje W. Dykstra, Fr. Wb. II, 11: 'Syn misset waerd him sa dúdlik makke, *dat hy koe der neat tsjin ynbringe*'.
- 14:12, 14 'Dy kinne jo weromnoegje en it *sa lyk meitsje*'. Lês alderearst *lykmeitsje*, mar dat tiidwurd wurdt mear brûkt foar it foldwaen fan skulden, forl. W.

Dykstra, Fr. WB. II, 122: *lykmeitsje* '(een rekening) vereffenen'. Ik haw deroer neitocht, hoe't ἀνταπόδομα en ἀνταποδίδωμι better forfryske wurde kinne. My tinkt fan sa: *Dy soene jo ommers wer útnoegje kinne en it jo sa weromjaen* (de trêdde fal σοι kriget sa ek syn gerak) en yn fers 14: *hwant dy kinne jo neat weromjaen*.

14:15 Sj. opm. by 13:34: ἄρτον *brea* is wer weilitten.

14:17 'Hy ... stjûrde ... syn boadskipper derop út'. Heare goaijen! Nou moat de kommisje it net to bont meitsje. In δοῦλος is in 'slaef', gjin ἄγγελος. Wolle jimme 'slaef' net, dan ien fan beiden: 'tsjinstfeint' of 'feint'. De Vulgata hat *servus*, Luther: *Knecht*.

14:18 *Doe hie elkenien in forlechje*. Hwat de ynhâld oangiet, haw ik dêr neat op to sizzen en lykwols sinniget dy útdrukking my net earlik. Yn bibeltael is dat *forlechje* my hwat to plat. Better as in lang forhael is leau'k myn útstel om op dat plak to skriuwen: *Doe wynde elkenien him der foar wei*.

14:21-22. *boade*, lê: (*tsjinst*)*feint* (δοῦλος !!).

14:21 'Dy waerd *pûrlilk* en *hiet* de *boade*'. It forsterkjende *pûr* is oer en to folle, lê: *Dy waerd lilck en sei tsjin syn feint*.

14:24 gjinien fan dy't noege wienen. Hwerom moast it wurd mannen (ἄνδρῶν) der útlitten wurde? Lê: *gjinien fan 'e mannen dy't noege wienen, sil myn gastmiel priuwe*.

14:28 'Hwant as *men* in toer bouwe wol, hwa fan *jimme* set him der dan earst net ta en meitsje in bigreating op?' It stilistysk ûnsuvere fan dy sin sit him yn 'e beide ûnderstreke omnamwurden. Dy strike net meiinoar. Sa net, it kin oars en better: *Hwant hwa fan jimme, fan doel om in toer to bouwen, set him der earst net ta om de kosten to birekkenjen?*

Of - noch hwat liniger -: *Hwa fan jimme, fan doel om in toer to bouwen, giet earst net hinne en birekkenet de kosten?* Sa stiet de sin alteast op poaten. Ik kin der net fan ûntkomme dat de kommisje mei alle geweld in hjoeddeisk bigryp as *bigreating* ynfiere woe. *De kosten birekkenje* is lykwols goed Frysk en slút tichter oan by δαπάνη = 'útjeften, kosten'.

14:31 *koaning* (2x), lê: *kening* (2x).

14:31 *Of hwat koaning, dy't klear stiet om tsjin in oare koaning slach to leverjen*. Alderearst is *slach leverje* klearebare oerset Hollânsk. Sykje hwat oars; bygelyks: 'Of hwat kening, dy't klear stiet *om mei in oare kening de striid oan to gean*'. Mar noch is de sin net yn oarder, hwant *klear stiet* mei gjin goede oersetting fan πορευόμενος hjitte. Gr. πορεύω drukt in 'biweging' út, it útgean, it út ein gean, it fan ein setten, it úttsjen, nèt it statyske 'klear stean'. It goede wurd is hjir *úttsjen*, forl. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 391: *úttsjen* = 'te velde trekken' mei as foarbyld: 'Us folk teach op de fijân

- út'. Sette wy dat foar 'klear stean' yn it plak, dan krije wy: *Of hwat kening, dy't úttsjocht om mei in oare kening de striid oan to gean.*
- 14:31 *set him der earst net ta nei to gean.* Dat eintsje is hwat stoartelich troch it weilitten fan it wurdsje *om*: 'set him der earst net ta om nei to gean'. Mar 'jin derta sette om nei to gean' is nou ek net fan it moaiste Frysk! Gryksk καθίσας, dêr sit de oast! Soe de earste helte fan Luk. 14:31 einliken net better sa werjown wurde kinne: *Of hwat kening, dy't úttsjocht om in oare kening oan to fallen, sil earst net hinnegean en liz by himsels oer, oft er...*
- 14:32 'dan stjûrt er ommers al *gesanten* nei de oare *koaning* ta', lê: 'dan stjûrt er ommers al *seinboaden* nei de oare *kening* ta'.
- 14:32 *en freget om frede.* Né, dat stiet der net, it Gryksk hat τὰ πρὸς εἰρήνην = 'dat hwat ta de frede (tsjinnet)', dus: *de bitingsten ta de frede*, forl. N.B.G.: *de vredesvoorwaarden.*
- 14:34 *as sels it sâlt syn sâltens forliest, hwer sil men it dan wer goed mei krije?* In forfryske yn 'e geast fan Wumkes: *as sels it sâlt lef (laf, flau) wurden is* wint it by my. Of oars sà: *as der sels oan it sâlt gjin smaek mear is, hwer sil it dan smaeksum mei makke wurde?*
- 15:1 'de tolgarders en *oare* sûnders'. Grif sille de tolgarders yn dy dagen foar sûnders hâlden wêze, mar dat kinne jimme op dat plak net yn 'e bibel lêze. '*Oare* sûnders' moat wurde: '*de* sûnders'. Wumkes hat dy flater net makke!
- 15:4 'lit net de njoggenennjoggentich oare allinne yn 'e *woestyn* achter'. Wumkes hat *it woaste fjild*, it N.B.G. skriuwt *de wildernis* foar ἔρημος en dat binne allebeide bettere oersettingen, hwant op 'e sânflakten fan in *woestyn* is gjin fretten foar de skiep. Nim dêrom *wyldlân* = 'woest, onvruchtbaar land' (W. Dykstra, Fr. Wb. III, 447) op. Fierders is it wurdsje *allinne* oerstallich: *Lit net de njoggenennjoggentich oare yn it wyldlân efter.*
- 15:6 *en as er thús is*, né, lê: *as er thúskomt*, hwant Gryksk ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον drukt de aksje út.
- 15:8 (opskrift) en Luk. 15:8, 9: *drachme(n)*. Nim dochs de namme fan in âldere Fryske munt foar kar, bygelyks 'skelling'.
- 15:12 'jow my myn part fan it *erfskip*. Fan *erfskip* kin men winliken earst prate nei it forstjerren fan 'e heit. Mar der stiet ek net *erfskip* yn 'e Grykske tekst. Dy hat οὐσία = 'have en goed, hawwen en hâlden, bisit, goed', dat Wumkes syn oersetting *it goed* giet dermei. Forl. ek N.B.G.: 'van ons *vermogen*'.
- 15:12 Noch is it foarôfgeande net krekt nêch oerbrocht, hwant jimme hawwe ἐπιβάλλον yn: τὸ ἐπιβάλλον μέρος net mei oerset. Ik kin my sa'n rûgens net bigripe.

Lês; 'jow my it part fan it goed *dat my takomt*'. (Oare mooglikheden binne noch: 'jow my it part fan it goed *dêr't ik rjocht op haw*' of: 'jow my myn *rjochtlik* part fan it goed', mar yn alle gefallen moat de wjergea fan ἐπιβάλλον opnommen wurde).

- 15:12 *forpartte*. Skriuw leaver *forparte* as doetiid fan *forpartsje* (allinne dy foarm wurdt yn W. Dykstra, Fr. Wb. I, 412 opjown).
- 15:12 *Doe forpartte de heit it bisit*. It datyfobjekt αὐτοῖς is hjir fortsjuster-moanne. Unbigryplik. Lês fansels: 'Doe parte de heit *harren* it bisit ta', of: 'Doe *forparte* de heit it bisit *ûnder harren*'.
- 15:14 '*bruts* der yn dat lân in slimme hongersneed út'. Yn 'e frede, lês: *briek*.
- 15:14 In oare frage: kin in *need* (yn dit gefal in *hongersneed*) *útbrekke*? Neffens ús taeleigen liket my *kaem* better ta: '*kaem* der yn dat lân in slimme hongersneed' (ἐγένετο). Dan misse jimme tagelyk dy brike foarm *bruts*!
- 15:17 *hawwe net brea yn 't folop*. Né, yn 'e folop', sj. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 390; Akademywurdboek, Fr.-Ned., s. 107.
- 15:19 *Lit my hjir bliuwe as ien fan heit syn arbeiders*. *Lit my hjir bliuwe as* is my frijernôch foar ποίησόν με ὦς. Oare oersettingen, dy't tichter by de grountekst oanslute, binne: '*Meitsje my ta ien fan heit syn arbeiders*'; '*Nim my oan as ien fan heit syn arbeiders*'.
- 15:25 'De âldste soan wie *ûnderwilens* it lân yn'. It wurd *ûnderwilens* stiet nearne yn 'e Grykske tekst en moat dêrom skrast wurde.
- 15:32 'Wy moasten wol feestfiere en bliid wêze: dyn broer wie dea en is wer libben wurden'. Hwat is derop tsjin om ynsté fan in dûbelde stip (:) it bynwurd 'hwant', Gr. ὅτι, of *om't* to skriuwen?
- 16:2 *Doch rekken en forantwurdig fan jou bihear*, lês: *Jow rekkenskip fan jou bihear*. Sjoch b.g. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 16: 'In fâd oer 'e bern *jowt hjar rekkenskip fen syn bihear*'. Yn it Gryksk fine wy allinne τὸν λόγον. Forlike mei Wumkes syn wurk is de nijste oersetting hjir gjin forbettering (útsein dan *bihear* ynsté fan *biwâld*).
- 16:9 '*as it* (t.w. it jild) *jimme ûntfalt*' stiet dúdlikernôch ûnder ynfloed fan it N.B.G.: *wanneer deze u ontvalt*. Jild *ûntfalt* jin net. In bettere oersetting fan ἐκλείπω is: *as it oprekke* of *as it forsille* is. Sj. foar dat lêste W. Dykstra, Fr. Wb. I, 415 en Akademywurdboek, Ned.-Frysk, s. 226. Dan hoege jimme ek gjin datyfobjekt yn to slûkjen, lyk as nou bard is.
- 16:11 *as jimme mei de rykdommen fan dizze wrâld net bitrouber west hawwe*. Neffens ús taeleigen doocht de forbining *bitrouber mei* net. As jimme it forhâldingswurd *mei* stean litte wolle, dan moat it wurde: 'as

jimme *mei* de rykdommen ... net *fortroud* west hawwe'. Soe lykwols *skatten* net better wêze as *rykdommen*, krekt fanwegen de wurden *de wiere rykdom*, dy't neikomme? Klinkt dêr *de wiere skat* of *it wiere goed* net better, om't it wurd dêr yn oerdrachtlik gebrûk net op jild, mar op 'geastlik bisit' slacht?

16:12 *En as jimme net bitrouber west hawwe mei hwat jimmes net is, hwa sil jimme dan jaen, hwat jimmes wol is?* Dat is de stive kant it neist, jimme kinne koarter krieme: En as *jimme net fortroud west hawwe mei in oar syn goed* (ἐν τῷ ἁλλοτρίῳ), *hwa sil jimme dan jim eigen jaen?*

16:14 'De Fariséers, *sels* tige *hjit* op jild'. Tink der om, dat it wurdtsje *sels* net yn 'e grountekst to finen is en der dus út moat: 'De Fariséers, *dy't tige op it jild wiene*'.

16:14 *en hienen de gek mei Him* is net sterkernôch, ik bidoel: ἐκμυκτηρίζω jowt earder oan: *en forhunen Him, en biskimpten Him*.

16:19 'Der wie ris in ryk man, dy droech *altiten* poarperen en linnense klean en libbe der *elke dei* fleurich en rojael hinne'. It bywurd *altiten* komt net yn it Gryksk foar, moat sadwaende skrast wurde. Lês fierders ynsté fan *elke dei - alle dagen*, hwant *ieder jaar = alle jierren; elke dag = alle dagen*. Wumkes hie dat lêste wol goed!! Falt *altiten* wei, dan rint in bilûkende bysin better: *Der wie ris in ryk man, dy't poarperen en linnense klean droech en der alle dagen fleurich en rojael hinne libbe*.

16:19 *en libbe der ... fleurich en rojael hinne*. It is in kwestje fan smaek, mar ik achtsje *weelderich* better as *rojael*, forl. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 416: *weelderich libje*. Dat wy krije by einsluten: 'Der wie ris in ryk man, *dy't poarperen en linnense klean droech en alle dagen fleurich en weelderich libbe*'.

16:23 *De rike stoar ek en waerd mei staesje bigroeven*. Dat wol ik fuort oannimme, mar jimme moatte goed bitinke, dat de wurden *mei staesje* in tafoeging fan jimme hân binne! Gr. Θάπτω = *bigrave, bûerdigje*. It is nimmen oan to rieden om de kleare ienfâld fan 'e oarspronklike tekst 'op to snolkjen' (lyk as Gysbertom sizze soe).

16:23 *Mar yn it deaderyk waerd er slim tamtearre en doe't er de eagen opsloech, seach er fan fierren Abraham mei Lazarus flak nêst him*. De Fryske tekst is dêr nuver 'forknipt', it stiet der hiel oars: 'Doe't er yn it deaderyk de eagen opsloech en slimme pine útstie, seach er fan fierrens Abraham en Lazarus lyk njonken him'. Jimme hawwe op 't lêst de bibeloersetting op 'e noed, mar ik haw my al ôffrege oft dy yn Luk.16:23 net nei in (to) frije biwurking útskaeit.

17:10 *hiele gewoane feinten*. Mei men ἀχρεῖος *ûnbrûkber, ûnnut* samar werjaen troch *hiel gewoan*? Giet soks net to fier?

- 17:12, 14. *tsien melaetsken; suvere fan har melaetskens*. Hwerom brûkt de kommisje dêr wol *melaetske* en *melaetskens* (hwat tige is) en yn Luk. 5:12 (opskrift) en yn Luk. 5:12 (tekst) *lepralijer* en *lepraplakken*?
- 17:15 *en prize God mei lûde stim*. 'Mei lûde stim' is in hollânisme: *met luider stem* = *lûd*, sj. Akademywurdboek, Ned.-Frysk, s. 178. Hwat àl kin, is: *mei krêftich lûd*, dus: 'en love God mei krêftich lûd', of oars: en forkundige lûd Gods lof.
- 17:26 *dy't allegearre fordylge*, lês: *dy't har allegearre fordylge*.
- 17:30 *yn syn wiere gedaente forskynt*. It wurd *gedaente* is in grouwêlich hollânisme. Kin dat nou wier net oars? Der binne dochs wol oare mooglikheden om ἀποκαλύπτω wer to jaen? Bygelyks sa: 'him iepenbierje sil'; 'him iepenbier meitsje sil'; 'him iepentlik sjen litte sil'; 'syn wêzen iepenbierje sil'.
- 17:31 En *dy't yn it fjild is, moat likemin weromgean*. Is de wjergera fan εἰς τὸ ὄπισθω dêr weifallen of mei opset sin weilitten? Hwerom net: 'En dy't yn it fjild is moat likemin weromgean *nei hwat efter him leit*'?
- 17:33 *Hwa't bisiket syn libben to bihâlden*, lês: 'Hwa't bisiket *om* syn libben to bihâlden'. Sj. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11 en de opm. by 6:19.
- 17:37 *kadaver* past foar myn gefoel net yn 'e bibelstyl. Better is: 'Dê't it deade lichem leit', tinkt my.
- 18:4 *In tiid lang*, lês: *In tiidlang*, forlykje W. Dykstra, Fr. Wb. III, 283: 'In *tiidlang* hâld(d)e hy him goed, mar do gyng er wer oan de drank'.
- 18:8 'Mar sil de Minskesoan, hwanneart Er komt, it leauwen *yn syn help* wol op ierde fine?' De wurden *yn syn help* binne foar de dúdlikens tafoege, tink. Wie dat perfoarst nedich? Is jimme dizze oersetting to frij: *Mar sille hja op ierde ek yn 'e Minskesoan leauwe, as Er komt*?
- 18:13 *op in distânsje*, leaver: *fan fierren(s)* of: *op in ôfstân*.
- 18:13 *en woe net iens syn eagen nei de himel opslaen*, lês: 'en woe *de* eagen net ienris nei de himel opslaen'.
- 18:13 *genadich*, lês: *genedich*.
- 18:15 (opskrift) *segene*, lês: *sein(g)e*.
- 18:15 'stegeren se harren ôf'. Ritmysk falt it sa better: 'stegeren se *har* ôf'.
- 18:16 *Jezus lykwols sei: Lit dy bern by My komme*. De wurden *Jezus lykwols sei* binne to flak en to frij (προσεκαλέσατο αὐτὰ λέγων): *Jezus rôp har lykwols by him mei de wurden: Lit dy bern by My komme*.
- 18:17 'komt der *forfêst* net yn'. Liniger en folksaerdiger is: 'komt der *grif* net yn'.
- 18:18 (opskrift). *De jonge aristokraet*. Sj. Taheakke II. Nim dochs leaver in oar opskrift, b.g. *De rike jongfeint*.
- 18:20 *gjin falsk getugenis jaen*. It sil wol net in soad

- úthelje, as ik it hollânisme *getugenis* forsmyt. Mar as ik jimme freegje mei, skriuw dan *tsjûgenis*!
- 18:21 *fan jongs ôf oan*. Hwerom moat it nijste bibelfrysk sa faken nei it Hollânsk útskaije? *Fan bern ôf oan* is al sa Frysk, forlykje W. Dykstra, Fr. Wb. I, 102: *Fan bern ôf oan* 'van kindsbeen af'.
- 18:21 *Dat allegearre haw ik my (fan jongs ôf oan) hâlden* is in mjuksfoarm fan: '*Dat allegearre haw ik (fan jongs ôf oan) hâlden*' en: '*Dêr haw ik my ... oan hâlden*'. In forsin fan 'e kommisje? Lês: *Dat allegearre haw ik (fan jongs ôf oan) hâlden* of: *Dat allegearre haw ik (fan bern ôf oan) hâlden*. Noch better: *Dat allegearre bin ik fan bern ôf oan neikommen*, hwant *neikomme* is krekt it wurd dat it folk yn sa'n gefal eigen is, forl. W. Dykstra, Fr. Wb. II, 191: 'In hopen hâlde net fan ús Dominy, mar hy seit ús mear as *wy neikomme* kinne'.
- 18:22 'Dan sille jo in *kaptael* yn 'e himel hawwe'. By my hat it wurd *skat* noch altiten de pré, krekt om't it dêr net om *sinten*, *jild* of *kaptael* giet, mar om in geastlike *skat*. Oars sein, *skat* past nei myn bitinken better yn oerdrachtlik gebrûk as *kaptael*.
- 18:24 *Jezus seach it*. Hoe nou??? ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς: *Jezus seach him oan*, tocht my. Soks mei in oersetter net oer komme, woe ik hawwe.
- 18:28 *wy hawwe al ús bisit achterlitten*. Foarst soe ik *efterlitten* skriuwe, mar dat krij ik der dochs net troch, haw ik soarch. As jimme lykwols printsje soene: *wy hawwe fan al ús bisit ôfsjoen*, of: *wy hawwe al ús bisit oerjown* (hwat skoan kin: ἀφέντες), hoegden jimme gjin kar to dwaen út *achter-* of *efter-*.
- 18:29 'dy't hûs, frou, broers en susters ... *achterlitten* hat', lês: *forlitten*.
- 18:30 *of hy kriget der op dizze wrâld al folle mear foar werom en yn 'e kommende wrâld ivich libben*'. Om't it Gryksk dêr twa ûngelikense wurden hat (καίρὸς en αἰών), is de oersetting stilistysk earmer wurden. Ynsté fan *op dizze wrâld* soe ik, krektlyk as Wumkes, yn *dizze tiid* skriuwe wolle. Of oars: *op ierde*.
- 18:31 *Alles hwat by de profeten biskreaun stiet oer de Minskesoan, sil nou útkomme*. Yn it tiidwurd 'útkomme' mis ik de hanneling, de aksje (τελεσθήσεται), hwerom't ik *sil folbrocht wurde* of *sil útfierd wurde* foarslaen wolle soe. Der is lykwols mear op jimme oersetting ôf to tingjen. Der stiet yn it Gryksk: 'Alles hwat troch de profeten biskreaun is, sil oan 'e Minskesoan folbrocht (útfierd) wurde'. Dat is hiel hwat oars, taelkundich bisjoen. Wolle jimme dêr net oan, dan sil it dochs yn alle gefallen wurde moatte: 'Alles hwat troch de profeten biskreaun is, sil yn 'e Minskesoan útkomme'. Fan hokker Grykske lêzing binne jimme útgien?
- 18:32 *se sille Him de gek oanstekke, Him hune...* De útdrukkingen *de gek oanstekke* en *hune* steane sawat

op 'e selde streek, wylst ἐμπαίζω 'bispotte' en ὑβρίζω (hĳir) 'mishannelje' inoar gâns ûntrinne. Lês sadwaende: *se sille Him húnje, mishannelje, bispuije, giselje en deadzje*. Fierders leaver *húnje* as *hune*, sj. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 542, 543.

18:33 *mar de tredde deis sil Er forrize*. Hwer is it tsjinstellende forbân ('mar') yn it Gryksk to finen? It moat, tinkt my, lykskeakeljend, fuortsettend wêze: *en de tredde deis sil Er forrize*. (Sj. ek Luther, Steatebibel, Wumkes, N.B.G.).

18:35 'Doe't *se* tichteby Jericho *kamen*'. Ik wit bytiden net hoe't ik it haw. 'Doe't *Er* tichteby Jericho *kaem*', lês ik yn myn Gryksk testamint. Jimme foroaring fan dy tekst kin net troch de mesken.

18:36 'Dy hearde *al dy minsken* foarbykommen'. Al wer: *al dy* minsken kin der net op troch, hwant *al dy* (minsk) soe slaen op lju dy't yn it foarôfgeande neamd wêze soene. Yn 'e foarige sin stiet lykwols allinne: 'Doe't *Er* tichteby Jericho *kaem*, siet dêr oan 'e wei in blinde man to biddeljen'. Set men de oanslutende sin fan Luk. 18:36 goed oer, dan docht bliken dat dêr ek net fan *al dy minsken* praet wurdt. Wy lêze dêr deagewoan: 'Dy hearde *in macht folk* (in kloft minsk, in skare) foarbykommen en frege, hwat dat wie'.

18:37 (noat) 'Dizze bineaming', lês: 'Dy bineaming'.

18:39 'doe rôp er noch *folle* lûder', lês: 'doe rôp er noch *helte* lûder', sj. Akademywurdbok, Ned.-Frysk, s. 328. Of oars: '*namsto* lûder'.

19:2 *Nou wie dêr in tige rike tolgarder, in hegenien, Sachéus hiet er*'. Dat Sachéus *tige* ryk wie, wurdt net yn it Gryksk sein. Yn 'e grountekst stiet allinne dat er *ryk* wie (πλούσιος; Vulg. dives). Dat wurdsje *tige* moat sadwaende forfalle. Mar ek de forbining *in rike tolgarder, in hegenien* is net krekt, om't dêr net mei oanjown wurdt, dat Sachéus ἀρχιτελώνης = 'haed, oerste, lieder, opsjenner, opsichter, princeps (Vulg.) *fan 'e tolgarders*' wie. It N.B.G. hat 'oppertollenaar'. Dat sille jimme my meistimme moatte. Wolle jimme net in soad yn 'e tekst foroarje, dan soe it sa kinne: *Nou wie der in rike opsichter fan 'e tolgarders, dy't Sachéus hiet*. It bigryp 'ryk' kin fansels ek wol oars útdrukt wurde: 'Nou wie der in opsichter fan 'e tolgarders, dy't Sachéus *hiet* en der goed by *siet*'. Dy folchoarder is sels better, sjoch it Gryksk.

19:8 'Sjoch, de helte fan myn bisit, Hear, *wol* ik de earmen *jaen*'. Dat komt net goed: '*wol* ik ...*jaen*' is net itselde as '*jow* ik' (δίδωμι). It earste hâldt yn dat Sachéus fan doel wie om de helte fan syn bisit nei syn moeting mei Jezus oan 'e earmen to jaen, it lêste dat er dat al die, ear't Jezus by him yn 'e hûs kommen wie.

19:12 *koaninklike*, lês: *keninklike*.

- 19:12-15 (noat). *goedkeurd*, lê: *goedkard. koaning* (2x), lê: *kening* (2x). *deputaesje*, sj. Taheakke II. *achternei*, lê: *efternei*. 'dizze gelikenis', lê: 'dy gelikenis'.
- 19:13 *ûnderhearrigen*. Hwerom net *tsjinstfeinten* of *feinten*? Ik soe dêr net oer stroffele wêze, as jimme sels yn Luk. 19:17 dy *ûnderhearrige* net troch syn hear mei 'bêste *feint*' oansprekke lieten. Yn beide gefallen is it deselde Grykske δοῦλος!
- 19:14 *en stjûrden him in delegaesje achternei*. As Wumkes syn *seinboaden* jimme to âldfrinzich binne, skriuw dan yn 'e frede 'en stjûrden him *ôffurdigen efternei*', mar net dat wurd *delegaesje*.
- 19:14 *koaning*, lê: *kening*.
- 19:15 *koaninklike*, lê: *keninklike*.
- 19:16, 18 'Hear, jou goudstik hat *der tsien (fiif) by makke*'. It muoit my wol, mar Wumkes syn *opbrocht* klinkt better en is sa dúdlik wol: 'jou goudstik hat tsien oare *opbrocht*'. In goudstik *makket* net in oar goudstik, kin âl hwat *opbringe*. (To wiidweidich en minder moai soe wêze: *mei jou goudstik haw ik tsien oare woun*).
- 19:22 'Dou wiste, dat ik in hurd man *wie*'. Hwerom *wie*? Hwerom net *bin*? De doetiid past dêr net, is ek stridich mei Gryksk εἶμι.
- 19:23 *Dan hie ik dat ... mei rinte weromkrige*. Dat lêste wurd *weromkrige* is in to 'passive' oersetting fan πράττω, dat hjir *opeaskje, opfoarderje, opfreegje* bitsjut. 'Dan hie ik dat ... mei rinte *opfrege*' bliuwt de bêste forfrysing.
- 19:27 *koaning*, lê: *kening*.
- 19:27 ... *bring dy hjirre. Stek se foar myn eagen dea*. It is net oan to rieden om de sinnen hieltyd wer to 'forknippen', yn dit gefal alhielendal net: *bring dy hjirre en stek se foar myn eagen dea*. De beide tiidwurden *bringe* en *stekke* kinne skoan, lyk as yn 'e grountekst, troch 'en' meiinoar forboun wurde (ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάξατε αὐτούς).
- 19:28 (opskrift). 'De *triomfantlike* yntocht yn Jeruzalem'. Sj. Taheakke II foar it frjemde wurd *triomfantlik*. Net allinne út in taelkundich each bisjoen, mar ek út oare redenen soe ik dat hiele wurd weilitte en sober, sljochtwei derboppe sette: 'De yntocht yn Jeruzalem'. Wolle jimme perfoarst in eigenskipswurd derby hawwe, dan is *feestlik* better, forl. ek *solemnis introitus* yn 'e Vulgata.
- 19:37 *de mannichte learlingen*, lê: *de mannichte fan learlingen*, forl. W. Dykstra, II. 145: 'de mannichte *fen* fijannen'; 'Om de mannichte *fen* de wurden'.
- 19:38 '*gloarje* oan de Alderheechste'. *Gloarje* is in ûnfrysk wurd, hwerom net *eare*? (δόξα; Luther: *Ehre*; N.B.G.: *ere*).
- 19:39 *Master, siz jou learlingen dochs, dat se har bidarje*. Koarter en bouniger, ja liniger is: *Master, forbied*

jou learlingen dochts, forl. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 392: *Immen (hwet) forbiede*. - *Kinst dy jonge (dat) ek ris forbiede*. Krekt om't *forbiede* ek sûnder acc. rei brûkt wurde kin, past it sa goed yn it forbân fan 'e tekst. Bûtendat jowt *forbiede* helte better ἐπιτιμάω wer as it flakke *sizze*.

19:42 *hwat frede yn hat*, lê: *hwat frede ynhat*, mar *ynhawwe* is to *algemien*. It moat persoanliker makke wurde, forl. Wumkes: 'hwat ta *dyn* frede tsjinnet', N.B.G.: 'wat tot *uwen* vrede dient'. Dêrom: *hwat dy frede bringt*. Dy lêste oersetting rint stilistysk ek better.

19:43 *de fijannen* moat wêze: *dyn fijannen* (οἱ ἐχθροί σου).

19:43 *omsingelje* mist yn alle Fryske wurdboeken. Wol de kommisje net oan *bisingelje* (W. Dykstra, Fr. Wb. I, 160), dan hat it Frysk altiten noch *bilegerje* en *ynslute*. Is dat lêste winliken net de moaiste forfrysing fan περικυκλόω? *Se sille dy ynslute en fan alle kanten binearje*.

19:47 *bisochten wol Him to deadzjen*, lê: 'bisochten wol om Him to deadzjen', sj. Foarwurd de opm. by s. 1 r. 11 en 6:19.

20:1 (opskrift). *De fraech nei it gesach fan Jezus*. Jimme kinne it hollânisme *gesach* derút smite, as jimme oersette: *De fraech nei de macht fan Jezus*. Forlykje it opskrift yn 'e Vulgata: 'Origo potestatis Christi'. Sjoch ek Luk. 20:20, dêr't de kommisje sels *macht* foar ἐξουσία brûkt hat.

20:1 *Doe't Er yn dy dagen it folk ris ûnderrjochte en it bliid boadskip forkundige*. Hoe nou? Jimme hawwe de wurden ἐν τῷ ἱερῷ yn 'e *timpel* net forfryske. Hoe is sa'n rûgens to forklearjen?

20:1 *kamen de hegeprysters en de wetlearaers tagelyk mei de âldsten by Him*. Yn dy oersetting mist it elemint 'derby'. Jezus hie al gâns folk om Him hinne en *doe* kamen de hegeprysters ensfh. *der op tasetten* ἐφίστημι). Oars sein, it soe sa moatte: 'Doe't Er yn dy dagen it folk ris yn 'e *timpel* ûnderrjochte en *harren* it bliid boadskip forkundige, *joegen* de hegeprysters en de wetlearaers, tagelyk mei de âldsten *har derby*'. [Opmerking: *harren* mei net weilitten wurde, om't *it folk* oars tagelyk 4de fal by *ûnderrjochtsje* en 3de fal by *forkundigje* wêze soe].

20:12 *Mar ek dy ha se slim tatakele en de wyngert útbruid*. Yn *útbruije* sit it element *slaen* en dat sit net yn ἐξέβαλον. Dêrom is better: 'Mar ek dy hawwe se ... de wyngert *útsmiten*'. En dan dat *slim tatakele*, net forkeard fansels, mar it past net sa goed yn dizze tael. Hwerom net *forwounje* foar τραυματίζω? *Mar ek dy ha se forwoune en de wyngert útsmiten*. Tink ek om it ritme fan 'e sin!

20:13 *Ik sil myn soan stjûre, myn eigen jonge. Dy sille se grif mij*. Ik kin der net fan ûntkomme, dat de kommisjeleden har foar de oersetting fan ἀγαπητός

weiwynd hawwe. Wumkes syn *biminde* mochten se net lije en dêr hawwe se gelyk oan. Mar as men it oarspronklike wurd goed werjaen wol, dan sil men dochs skriuwe moatte: *myn ynleave soan* of *myn ynleave jonge*. Fierders is it my opfallen, dat jimme *grif* foar ἴσως brûke. Dat lêste bitsjut lykwols *miskien, lichtwol, foar 't neist*. By eintsjebislút: de hiele utering moat net yn twa haedsinnen splist wurde. Dus sa: *Ik sil myn ynleave soan stjûre, dy sille se wol mijе, tink*.

20:16 *Hy sil dy boeren ... fan kant meitsje litte*. Persoanlik hie ik 'dy boeren ombringe litte' foar kar nommen. Hwerom, dat is slim to sizzen. Faeks om't wy *fan kant meitsje* net brûke foar in *bistraffing fan hegerhân*. Men kin jinsels *fan kant meitsje* (dan is it selsmoard) en in oar kin jin *fan kant meitsje* (dan is it in misdied).

20:16 *Dat moat net*. Hwat tinkt de kommisje fan: '*Dat sil der net ynstean, 't zal niet gebeuren*' (W. Dykstra, Fr. Wb. II, 19) [μὴ γένοιτο!].

20:19 *De learaers ... bisochten Him doe daliks yn hannen to krijen, lês: De learaers ... bisochten doe daliks om Him yn hannen to krijen*. Sj. Foarwurd, de opm. by s. 1 r. 11 en 6:19.

20:19 *Se bigriepen ommers skoan, dat dy gelikenis op harren sloech*. Yn dy oersetting mist it persoanlike, dat is to sizzen εἶπεν hat dêr syn gerak net krige. Dat kin grif wol oars en wier net minder sa: *Se bigripen dat Er mei dy gelikenis op harren doelde*.

20:20 *en stjûrden spionnen*. Né, net lyk as yn 'e Hollânske oersetting fan it N.B.G. *spionnen*, mar *forklikkers*, sj. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 405: 'De hearen hawwe hjar *forklikkers*, sonder dat men der erch yn het'. (Forlykje ek: *forklikkertsje* = Holl. *spionnetje*, W. Dykstra I, 405).

20:20 *dy't har wakkere moai foardwaen moasten*. Soe δίκαιος net helte better werjown wurde kinne troch *oprjocht*? En hwer is de wjergea fan *wakkere* yn it Gryksk? Der stiet oars net as (en dat is dúdlikernôch): *dy't har as oprjochte lju foardwaen moasten*, of: *dy't bearden dat se oprjochte lju wiene*. It lêste is it alderbêste.

20:20 *Dan koenen se Him oan it gesach en oan de macht fan 'e lânfâd oerleverje*. *Gesach* is in hollânisme. Likegoed kinne jimme *oerheit* foar ἀρχή opnimme: *Dan koenen se Him oan 'e oerheit en oan 'e macht fan 'e lânfâd oerleverje*.

20:22, 24 (noat). *bilesting*; de Akademystavering hat *bilêsting*.

20:24 *denaerje*. Né, út noch yn net *denaerje*! Sj. opm. by 7:41 en 10:35; lês: *sulverstik*.

20:24 *Hwaens byld en namme stiet dêrop?* Neffens my moat printe wurde: *Hwaens byld en namme steane dêrop?* (it ûnderwerp, byld en namme, is ommers in meartal).

20:26 *yn it publyk*. In wurd lyk as 'publyk' is ûnfrysk. Hwerom net *yn 't iepenbier*? Brûk dochs yn 'e godsnamme wurden fan Germaensk (en sadwaende ek fan Frysk) komôf. Dy binne folksriem en hawwe 'skerper sneed'. Forsmite jimme ek *yn 't iepenbier*, dan is der noch in oare mooglikheit, hwant ἐναντίον τοῦ λαοῦ= (letterlik) 'foar it folk oer', dus: *foar alleman oer*.

20:27 (noat). *kultuer en tradysjes*. Sj. Taheakke II.

20:27 (noat). *yn tsjinstelling mei*, lê: *oars as*.

20:33 *Alle sawn hawwe har as frou hawn*. Ik mis dêr in redenoantsjuttend wurdtsje. Dat sil jimme ek net ûntgean, as jimme goed lêze: οἱ γὰρ ἐπὶ τῷ ἔσχατον αὐτὴν γυναικα. Skriuw dêrom: *Alle sawn hawwe har ommers as frou hawn*. Wumkes forbynt de sin troch *Hwant* mei it foarôfgeande, it N.B.G. troch *Want*. It sinsforbân freget lykwols om it wurd *ommers*.

20:35 'mar hwa't ta dy oare wrâld en de forrizenis út 'e dea weardich kard *binne*, dy *trouwe* net mear en *wurde* ek net mear úttroud'. Yn goed Frysk heart nei *hwa't* it tiidwurd yn it iental to stean, sj. bygelyks J.J. Hof, Nieuwe Friesche Spraakkunst, s. 116: 'hwa'(t) sa praet, wyt net better'. It soe dus wêze moatte: 'mar *hwa't* ta dy oare wrâld en de forrizenis út 'e dea weardich kard *is*, dy *trout* net mear en *wurdt* ek net mear úttroud'. Om't yn dy sin it meartal lykwols op syn plak is - ek al fanwegen de oansluting yn fers 36 mei 'Se-', , moat *hwa't* yn *dy't* foroare wurde: 'mar *dy't* ta dy oare wrâld en de forrizenis út 'e dea weardich kard *binne*, dy *trouwe* net mear en *wurde* ek net mear úttroud'. It is opmerklik dat Wumkes en Folkertsma dy flater net makke hawwe.

20:40 *Hwant se doarsten Him net mei nije fragen oan to kommen*. Nei *doare* folget yn ús tael de nammefoarm (infinitivus) fan it tiidwurd, forl. W. Dykstra, Fr. Wb. III, 378: 'Gerben en Oark binne it net iens, mar hwa't gelyk hat, *doar ik net útmeitsje* (dus net: doar ik net út to meitsjen, lyk as hjoed-de-dei ûnder ynfloed fan it Hollânsk gauris sein en skreaun wurdt). *Hwant se doarsten Him net mei nije fragen oankomme* is yn alle gefallen sûnder wryt of slyt (of sljochtwei: *Hwant se doarsten Him neat mear freegje*).

20:42 *rochterhân* (printflater), les: *rjochterhân*.

20:46 *Se hâlde derfan*, lê: *Se hâlde derfan om*. Sj. Foarwurd de opm. by s.1 r.11 en 6:19.

21:4 *mar sy hat*, lê: *mar hja hat*.

21:5 *Doe't guon it deroer hiene, hoe prachtich de timpel wie mei syn moaije stiennen en wijjeften*. Dy oersetting is hwat to frij, tinkt my. Tichter by de grountekst soene jimme bliuwe mei: *Doe't guon it deroer hienen, dat de timpel mei (sokke) moaije stiennen en wijjeften oppronke wie*.

21:5-36 (noat). *Al faek hienen de joadske profeten bisocht de eintiid fan 'e wrâld to biskriuwen*. Lê:

Al faek hienen de Joadske profeten bisocht om de eintiid fan 'e wrâld to biskriuwen. Sj. Foarwurd de opm. by s.1 r.11 en 6:19.

21:8 *achternei, lê: efternei.*

21:9 *oarloggen en reboeljes.* Al hat it Frânske lienwurd *reboelje* him yn 'e folkstael set, ik mei hjir leaver oer it wurd *oproer*, om't dat djipper yn it Frysk biwoartele is. Gysb. Jap. brûkt *oproer*, de Halbertsma's skriuwe it allyksa. Sawol yn 'e Rimen en Teltsjes (it Kollumer oproer) as yn Joast Halbertsma syn Matthéwes-oersetting is it to finen. It is net nedich en set mei alle gewelt in oar wurd foar Wumkes syn oersetting yn 't plak. Tink ek om de stêfrymforbining 'oarloggen en oproeren'.

21:10 *koaninkryk (2x), lê: keninkryk (2x).*

21:12 *gefangenissen, né, finzenissen of tichthuzen.*

21:12 *koaningen, lê: keningen.*

21:13 *Dat sil foar jimme útrinne op getugen! Getuge* is in hollânisme, dêr't jimme skoftich foar wêze moasten. E.B. Folkertsma hat in tydskrift *Tsjûgenis* útjown - en net *Getugenis*! Mar oan 'e oare kant is: *Dat sil foar jimme útrinne op tsjûgjen* to stiif en *Dat sil foar jimme útrinne op in tsjûgenis* net dúdlik genôch. Hakje de knoop dêrom troch en skriuw: *It sil der fan komme, dat jimme tsjûgje moatte.* Dat is geef, natuerlik, folksaerdich Frysk.

21:15 *Hwant Ik sil jimme wurden yn 'e mûle jaen en wiisheit dêr't se net tsjin opwoeksen binne en dêr't gjinien fan jimme tsjinstanners hwat tsjinyn bringe kin.* Dy oersetting haw ik in soad fraechtekens by set. Hwerom't dy tekst sa foar de hearen kommen is, dêr kin ik net by. Hwerom hawwe jimme net forfryske hwat der krekt stiet: *Hwant Ik sil jimme de wurden en de wiisheit jaen, dêr't al jimme tsjinstanners net tsjin út kinne en neat tsjin ynbringe kinne.* [Oer *tsjin ynbringe* yn sté fan *tsjinyn bringe*, sj. W. Dykstra, Fr. Wb. II, 11]. Hwerom moast de bysin splist wurde yn: 'dêr't se net tsjin opwoeksen binne en dêr't gjinien fan jimme tsjinstanners hwat tsjin ynbringe kin'? Der is mar *ien* ûnderwerp yn 'e bilûkende bysin, t.w. *al jimme tsjinstanners.*

21:16 *broers en susters, lê: bruorren en susters.* De kommisje lit yn Luk. 14:26 en Luk. 20:29 sels *bruorren* printsje; yn Luk. 14:26 ek yn 'e forbining *bruorren en susters*! Dat strykt net meiinoar!!

21:21 *moatte bisykje derút to kommen. Lê: moatte bisykje om derút to kommen.* Sj. Foarwurd de opm. by s.1 r.11 en de opm. by 6:19.

21:21 *Dy't bûtenút tahâlde, moatte de stêd net wer yngean.* It wurdsje *wer* heart der net yn; dat sille jim skrasse moatte: Gryksk: καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν. Vulgata: et qui in regionibus, non intrent in eam; Luther: und wer auf dem Lande ist, komme nicht hinein; N.B.G.: en

(laten) die op het land zijn, er niet binnengaan.

21:23 *grime oer dit folk*. *Grime* (ὀργή; ira) is op en út in boekewurd. Ik haw dêr it measte net op tsjin, mar as jimme *folksaerdich* oersetten wolle, dan koene jimme better in oar wurd nimme, bygelyks ien fan dizze trije wjergaders: *wraek, forfolging, gewelt*. Om't *wraek* al yn it foarôfgeande fers foarkomt, bliuwe *forfolging* en *gewelt* oer.

21:24 *kriichsgefangenen*, lês (*kriichs*)finzenen.

21:24 *fierd*, lês: *weifierd* (dat is better, moaijer, byldzjender, drukt mei de rjochting út).

21:27 *mei greate macht en majesteit*. It wurd *majesteit* is ûnfrysk. Sels de oersetting fan it N.B.G. hat noch *hearlikheit* foar δόξα. Skriuw dêrom *mei greate macht en hearlikheit* (μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς).

21:28 *kom dan wer oerein, de holle omheech*, Dy werjefte hat gjin hânwetter by de grontekst, dy't krêftiger en byldzjender is, mei't op dat plak *twa* bidriuwende tiidwurden steane: ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν; respicite et levate capita vestra; richt u op en heft uwe hoofden omhoog; *kom dan oerein en stek de holle op*. It boppesteande docht al klearer bliken oan, dat it wurdtsje *wer* der útsmiten wurde moat. Der stiet net: 'kom dan *wer* oerein, de holle omheech', mar: *kom dan oerein en stek de holle op!*

21:32 *Dizze generaesje sil dat allegearre noch bilibje*. Dat ûneigene wurd *generaesje* brekt ynienen de bibelstyl. Hwerom ha jim yn 'e goedichheit dat Latynske wurd opnommen? Ha wy dan gjin eigene wurden mear ta ús foldwaen, lyk as *slachte, laech, skaei*? En as dy jimme to âldfrinzich binne, dan kinne jim jim noch altiten rêdde mei: *de minsken fan dizze tiid*. Sa, ja sa, hawwe jimme sels γενεά forfryske yn Luk. 17:25!! O, hwer is bytiden de ienheit yn 'e oersetting? Skriuw dan dochts leaver (nei myn forwizing nei Luk. 17:25): *De minsken fan dizze tiid sille dat allegearre noch bilibje*.

21:34 *Pas op, dat jim net yn 'e sûs reitsje troch dronkenskipe en tûzen noeden om it bistean*. De forbining *tûzen noeden* (yn *tûzen noeden sitte*) is tige folksaerdich, mar dat oerdriuwende *tûzen* hat gjin wjergea yn 'e Grykske tekst: μερίμναις βιωτικαῖς [curis huius vitae, Vulgata]. It talwurd *tûzen* soe in krechte oersetter dêrom net op 'e noed nimme wolle. Dat moatte jimme skrasse. Fierders kin men wol yn 'e *sûs reitsje* troch dronkenskipe, mar yn 'e *sûs reitsje* troch noeden om it bistean, ik wit net, ik wit net. Hifket men nou it Grykske tiidwurd, dan docht bliken dat de wiere bitsjutting *biswierje* is. Trêd stiet yn 'e grontekst in trijeslach: κραυγὰ καὶ μέθη καὶ μερίμναις βιωτικαῖς = 'troch roes en dronkenskipe en soargen fan it libben'. Fjird hat it oarspronklike fan rjochten nê: *Pas op, dat jimme ...*, mar:

Pas op, dat jimme herten ... Ja, hoe moat men dêr nou mei oan? Mei dy tekst is nuver omslein. In taelman kin foar syn wittenskiplik gewisse oer allinne de neikommende oersetting forantwurdzje: *Pas op, dat jimme herten net forswakje troch roes en dronkenskap en soargen fan it libben* (of by need: *noeden om it bistean*).

21:34-35 *en dat dy dei jimme net oer it mad komt. Hwant as in net sil dy dei falle oer allegearre...* Ek der sit in bonkje yn, hwant de wurden *as in net* hearre neffens myn Gryksk testamint by de foarôfgeande sin. It moat wêze: *en dat dy dei net hommels as in strik oer jimme falt. Hwant hy sil komme oer allegearre dy't rounom de ierde biwenje*.

22:2 *sochten in gelegenheit om fan Him ôf to reitsjen*. Né, ek dat is ûnkrekt, hwant *fan immen ôfreitsje* bitsjut net *immen deadzje*, forlykje: Gryksk: πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν; Vulgata: quomodo Iesum interficerunt; Luther: wie sie ihn töteten; N.B.G.: hoe zij Hem uit den weg konden ruimen. In âldfrinzige (?) útdrukking dêrfoar is: *immen út 'e ljochten helpe* = *fan kant meitsje* = *deameitsje*. Hokker wurd jimme ek foar *deameitsje* nimme wolle, bitink dat *ien* wurd stilistysk altiten better is as in omskriuwing. Dêrom: *sochten in gelegenheit om Him to deadzjen*.

22:4 *ofsieren*, lêse: *oanfierders* of *lieders*.

22:4 *hoe't er Him útleverje soe*. In oersetter moat altiten op syn iepenst wêze. Jimme hiene it datyfobjekt fan it Gryksk net weilitte meijen: πῶς αὐτοῖς παραδῶ αὐτόν; quemadmodum illum traderet eis; wie er ihn wollte ihnen überantworten (Luther); hoe hij Hem *aan hen* zou overleveren (N.B.G.). (Theoretysk soe Judas de Hear ek oan oaren oerleverje kinne), dat sadwaende: 'hoe't er Him *oan harren* útleverje soe'.

22:5 *Dy wienen wakkere bliid*. Dat bywurd *wakkere* sil derút moatte: ἐχάρησαν - gavisii sunt - 'sie wurden froh' - 'zij waren verblijd'. It muoit my, mar men mei net mear yn in oersetting lizze as yn 'e grountekst stiet. Hja wiene deagewoan bliid en dêrmei wei.

22:6 *Hy seach út nei in gaedlik momint*. Yn 'e goedichheit! Net *momint*, dat ûnfryske wurd is yn dizze styl net op syn plak. 'Hy ... seach út nei de *gaedlike tiid* (εὐκαιρία)' of: 'Hy ... seach út nei in goede gelegenheit (opportunitatem)'. De lêste oersetting hat de pré, mar dan moat foar 'gelegenhheit' yn Luk. 22:2 hwat oars skreaun wurde, bygelyks: bisochten om Him to deadzjen; dienen writen om Him to deadzjen; stelden middels yn 't wurk om Him to deadzjen; dienen alle war om Him to deadzjen; leinen it der op oan om Him to deadzjen; *leinen it op syn dea oan*. Forlykje W. Dykstra, Fr. Wb. III, 215 ûnder 'oanlizze': 'Dy forwoeste moardners *leine 't op hjar dead oan*'. Sjoch, as jimme sa forfryskje: 'De hegeprysters en de wetlearaers, bang as se wienen

- foar it folk, leinen it op syn dea oan*, dan sit dêr sawol ζητέω as ἀναλύω yn.
- 22:7 *de dei dat it peaskelaem offere wurde moast*. Neffens Exodus 12 moast yn eltse Joadske húshâlding mei Peaske in laem *slachte* wurde. Yn sa'n gefal prate wy net fan *offerje*. Forl. ek: in qua necesse erat *occidi* pascha. It ôfslutende mulwurd *offere* moat perfoarst yn *slachte* foroare wurde. Wumkes hie it dêr by de rjochte ein.
- 22:8 *Meitsje alles ré foar ús peaskemiel*. Dy sin is wol tige bikoarte - kin en mei dat samar? - en hat dat skerpe en gebiedende dat de grountekst mist en dat it Frysk ek net hiem hat. Fan πορεύω 'hinnegean' en ἴνα φάγωμεν 'dat wy (it) ite meije' is neat yn jimme oersetting oerbleaun. In forfrysking lyk as: *Jimme moatte hinnegean en meitsje ús alles klear om it peaskelaem to iten* soe de grountekst parten better syn gerak jaen.
- 22:9 'Sy seinen', lê: *Hja seinen* (of by need: *Se seinen*).
- 22:16 yn *Gods hearlikheit*, né, yn *Gods keninkryk* of yn *Gods ryk* (ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ).
- 22:18 *fan hwat de wynstok jowt*. Om't γένημα *frucht* bitsjut, is der dochs neat op tsjin om fan 'e *frucht fan 'e wynstôk* to skriuwen? Dat klinkt sels noch better.
- 22:21-22 *de hân fan 'e man dy't my forret ... ûngelokkich de man troch hwa't Er útlevere wurdt*. Bibeloerseters moatte har der foar to wacht nimme om itselde Grykske wurd, yn dit gefal παραδίδωμι, dat twakear efterinoar yn gelikense bitsjutting brûkt wurdt, de iene kears troch *forriede* en de oare kears troch *útleverje* wer to jaen. Yn sokke gefallen moat men net fan 'e oarspronklike styl ôfwike.
- 22:25 *koaningen* lê: *keningen*.
- 22:27 *dy't oanleit of dy't bitsjinnet*. Hearken, dêr ha wy ynienen it wurd *oanleit*, dat by de Easterske wizânsje past, wylst de kommisje oars - en mei rjocht en reden, tinkt my - *oansitte* brûkt.
- 22:28 *as it der foar My op oankaem*. Is dat krekt itselde as yn *myn forsikingen* (Wumkes), *in mijn verzoeking* (N.B.G.), *yn myn oanfjochtingen*, *yn myn bisikingen*, *yn myn binearingen* (ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου)? Dat leau ik net. (As twa hurdridders fan 'e ein sette, dan 'komt it der foar har op oan'. As ien eksamen docht, 'dan komt it der foar him op oan'. Mar dat hat neat to krijen mei it bigryp '*forsiking, oanfjochting* ensfh.').
- 22:29 *koaninklike*, lê: *keninklike*.
- 22:30 *koaninkryk*, lê: *keninkryk*.
- 22:33 *mei Jo bin ik ré sels de gefangenis en de dea yn to gean*, lê: 'mei Jo bin ik ré om sels de *finzenis* en de dea yn to gean'. Hwat *om* oanbilanget, sj. Foarwurd de opm. by s.1 r.11.
- 22:34 *eardat*. Foar it lûdop lêzen is it makliker, as dêr *ear't* printe wurdt.

- 22:35 *hawwe jim doe soms fan 't ien of oar to min havn? Se seinen: Né, neat.* Nou't jimme yn 'e oanrin in sizwize mei *fan* keazen hawwe ('to min hawwe *fan*'), doocht it wurdsje *neat* yn 'e fuortsetting net. Dat wie al goed yn Wumkes syn oersetting, om't dêr in oare taelkundige útdrukking foarôfgong. Yn jimme tekst soe it wêze moatte: *Né, fan neat*, d.i. *fan gjin ding*. Better en moaijer is lykwols: *Né, nearne fan*.
- 22:37 *Hwat oer My biskikt is, krijt ommers syn ein.* As men de bitsjuttingen fan τέλος neigiet, dan kinne en moatte dy wurden skerper en dúdliker werjown wurde, tinkt my. De dingen dy't oer Jezus biskikt binne, kinne dochs net 'har ein krije'. Hwat biskikt is, stiet al fêst en sil ienris barre. Dat sadwaende: *Hwat oer My biskikt is, sil nou neikomme* (in vervulling gaan, sj. W. Dykstra II, 191), *sil nou folbrocht wurde, sil nou heve, sil nou wêze*. Sj. Dr. F. Muller, Grieksch Woordenboek, s.796: τέλος 'doel; praegn. het bereikte doel: verwezenlijking, vervulling, alg. tot N.T. 1 Tim. 1, 5'.
- 22:38 *Sy seinen, lês: Hja seinen (of: Se seinen).*
- 22:40 *Doe't Er to plak kommen wie.* Better: *Doe't Er op dat plak kommen wie*. (*to plak komme* bitsjut yn ús taeleigen net itselde as op in fan tofoaren neamd plak komme).
- 22:44 *Doe't it mei Him yn it uterste kaem.* Ik haw der lang oer neitocht, hoe't de kommisje dat delskriuwe koe. It is my noch altiten tsjuster. Yn Gethsemané wie Jezus noch net 'yn it uterste', dat wie er earst op Golgotha. Nou jow ik earst in mennich teksten: καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ; Et factus in agonia (Vulgata); Und es kam, daß er mit dem Tode rang (Luther); En Hij werd dodelijk beangst (N.B.G.). Nuver dat gjinien, sa't it liket, tocht hat oan 'e goefryske sizwize: *Doe't Er stjerrende binaud waard*. Dêr sit alles yn, it bigryp ἀγωνία 'zielestrijd, angst DEM., LXX, PLUT., N.T. Luc. 22, 44' kriget sa alhiel syn gerak.
- 22:44 *bidde Er mei nammerstomear ynmoed.* It kin koarter, krêftiger, moaijer sa: *bidde Er nammersto ynmoediger*, forl. W. Dykstra II, 16: *Hy bea sa ynmoedich*.
- 22:52 *Doe sei Jezus tsjin dy't op Him ôfkommen wienen, hegeprysters, ofsieren fan 'e timpelwacht en âldsten ...* Hwat de bou fan dy sin oangiet, is it helte liniger om dy mei in bilûkende bysin to bisluten: *Doe sei Jezus tsjin de hegeprysters, ofsieren fan 'e timpelwacht en âldsten, dy't op Him ôfkommen wienen...*
- 22:52 *ofsieren.* lês: *oanfierders of lieder*s.
- 22:54 *op in distânsje.* Och, hâld it mar op 'e goefryske útdrukking *fan fierren(s)* (μακρόθεν). Us lânslju kinne dy wier wol neikomme. Of oars: *op in ôfstân*, mar net *op in distânsje*. Wurden lyk as *generaesje*,

reboelje en *distânsje* hearre net yn 'e *bibelstyl*. Dat sille jim my wol ûntstride wolle, mar likegoed wol ik jimme dêrop wize. Hwat jimme by einsluten foar kar nimme sille, wit ik net. Jimme steane op 't lêst noed fan 'e oersetting, ik net. Mar it is sa wis as it amen yn 'e tsjerke, dat it eigene wurd de lêzers oeral en altiten better oansprekke sil.

22:59 *ien dy't strak en stiif úthâldde*. It wurdpear *strak en stiif* dêr is in Hollânsk rookje oan. De forbining fan dy eigenskipswurden mist yn Walingom syn wurdboek. Hwat Waling Dykstra âl hat, is *stiiffêst*, bygelyks: 'Hja ontkende *stiiffêst*'. '*Stiiffêst* wegerje' (Fr. Wb. III, 199). *Ien dy't stiiffêst úthâldde* is koarter as: *ien dy't strak en stiif úthâldde* en gever Frysk.

22:61 *Eardat*. It lêst makliker as jimme de foarm *Ear't* opnimme.

22:63 *stieken Him de gek oan*. It is net sa wichtich, mar ik foar my hie leaver *spotten mei Him, bispotten Him, hienen de spot mei Him, dreauwen de spot mei Him, forhunen Him*; ik mei net sa oer dat gekoanstekkerige. Luther hat: *verspotteten*. En yn it opskrift litte jimsels: 'Jezus wurdt *bispot*' printsjje.

22:66 'Doe't it dei *waerd*', lêst: 'Doe't it dei *wurden wie*'.

22:71 *getugenis*, hollânisme, lêst: *tsjûgenis*.

23:1 'Doe gong de hiele *gearsit* oerein'. It wurd *gearsit* (op himsels goed Frysk) is net in krechte werjefte fan $\pi\lambda\eta\theta\omicron\varsigma$ = 'mannichte, keppel, kloft, kliber'. *Gearsit* wurdt to uzes ek net, lyk as *gearkomste*, personifearre (dêr't ik sa'n wurd om siz). Ik haw wol ris sprekkers heard, dy't seine fan: 'Achte *gearkomste*!', mar noait ien, dy't bigoun mei 'Achte *gearsit*!' Soene wy net better mei Wumkes-Folkertsma skriuwe kinne: *Doe gongen se mei de hiele mannemacht oerein en brochten Him nei Pilatus ta* (?).

23:2 *Dêr bigounen se oanklachten tsjin Him yn to bringen* is wol hwat in slim omslachtige omskriuwing fan $\kappa\alpha\tau\eta\gamma\omicron\rho\acute{\epsilon}\omega$. Hwerom net: 'Dêr bigounen se Him to *biskuldigjen*'. Bitink, dat de simpele tiidwurden *biskuldigje* en *oankleije* it altiten winne fan har omskriuwingen.

23:2 'Wy hawwe dizze man derop bitrape, *dat* Er ús folk yn ûnstjûr bringt, *dat* Er dertsjin yngiet, *dat* se de keizer bilesting bitelje en *dat* Er seit, *dat* Er de Kristus is, de koaning'. Hè, hè, dat is fiifkear *dat* yn ien sin!! Men kin fan it goede wol to folle krije. As wy soks op skoalle yn in opstel diene, dan kamen dêr stéfêst reade streekjes ûnder. Fierders is 'bitraepje' foar $\epsilon\upsilon\rho\acute{\iota}\sigma\kappa\omega$ net goed, alteast fierstento frij. Dêrom dit útstel: Wy hawwe fêststelle kind, dat dizze man ús folk yn ûnstjûr bringt en it bilêsting biteljen oan 'e keizer tsjinkeart; ek seit Er, Hy is de Kristus, de kening'. Sa, nou is der mar ien wurdtsje *dat* oerbleaun.

- 23:3 *Doe die Pilatus Him de fraech.* Hwerom net: *Doe frege Pilatus Him*, (koarter, bouniger, hat de pré).
- 23:3 *koaning*, lêš: *kening*.
- 23:5 *sy*. lêš: *hja* (of: *se*).
- 23:5 *Hy stokelt it folk op mei syn gepreek it hiele joadske lân troch. Dat is al yn Galiléa bigoun en bigjint hjir nou ek al.* Hwerom hat de kommisje de grountekst dêr yn twa haedsinnen splist? Wie dat wol nedich? Ik lêš einliken itselde as yn Wumkes syn útjefte: *Hy stokelt hiele Judéa troch learendewei it folk op, fan Galiléa ôf hjir oan ta.*
- 23:10 *Wilens brochten de hegeprysters en de wetlearaers de iene oanklacht nei de oare tsjin Him yn.* It wurdsje *wilens* hat de kommisje sels ynfoege. Fan 'e Grykske konstruksje mei *stean* is dêrfoaroer neat oerbleaun, wylst wy dochs de folksaerdige forbining hawwe: *hy stie derby en ... Oer in oanklacht ynbringe* sjoch de opm. by 23:2. Ut dy reden kin men better mei in lytse foroaring fan Wumkes en Folkertsma har tekst skriuwe: *De hegeprysters en wetlearaers stienen derby en biskuldigen him forheftich.* Dat bigryp εὐτόνως *fûl, fûleindich, forheftich* mis ik ek to folle yn 'e forfrysking fan 'e kommisje.
- 23:11 *Herodes en syn liifwacht.* De bêste oersetting fan σπράτευμα hat neffens my Luther: *mit seinem Hofgesinde*, forlykje de wurdboeken. 'Hofgesinde' (Holl. *gevolg, stoet* by F. Muller) is lykwols hwat oars as *liifwacht*! Foar dat lêste wurd soe ik leaver *hoffeinten* (hovelingen, folgers) yn 't plak sette. Foar *hoffeint* sjoch W. Dykstra, Fr. Wb. I, 533.
- 23:11 *húnden Him en stutsen Him de gek oan.* Yn Luk. 23:36 lit de kommisje '*stieken Him de gek oan*' printsje, hwerom dan hjir: '*stutsen Him de gek oan*'? Dat strykt net meiinoar. Der binne lykwols noch oare biswieren. Gr. ἐξουθενέω bitsjut *lytsachtsje, forachtsje* en foar ἐμπαίζω soe ik leaver *bispotte, forhúnje* skriuwe as *de gek oanstekke*. Wy soene dan oanslutend by Luther en Wumkes-Folkertsma krije: *Herodes en syn hoffeinten forachten en forhunen Him.*
- 23:14 *Nou haw ik Him yn jimme bywêzen foar it forhoar hawn.* Is it neffens it Fryske taeleigen net: *yn 't forhoar nimme?* Sj. W. Dykstra, Fr. Wb. I, 401; Akademywurdboek, Ned.-Frysk, s. 335. *Nou haw ik Him yn jimme bywêzen yn 't forhoar nommen* (dat is boppedat moaijer as: *haw ... hawn*).
- 23:14 *en (haw) yn jimme oanklachten gjin reden foun om Him to foroardieljen.* As de kommisje fan 'e selde Grykske tekst útgien is as dy't ik haw, dan is dy hjir wol tige frij oerset, soe'k sizze. 'Nou haw ik Him yn jimme bywêzen yn 't forhoar nommen en dy man net skuldich bifoun oan 'e dingen, dêr't jimme Him fan bitichtsje stiet der wurdlik. Dat is dochs in oare lêzing as jimmes?

23:17 (noat). *wierskynlik*, lê: *foar't neist*.

23:19 *Barabbas wie in man dy't oppakt wie ... Oppakt* sinniget my net earlik, it soe neffens myn rjochtslearde amtsbruorren ek net krekternôch wêze. *Barabbas wie*, lyk as de grountekst seit, *efter slot en doarren set, yn it tichthûs bidarre, yn 'e finzenis smiten* (βληθεὶς ἐν τῇ φυλακῇ).

23:19 'fanwegen *reboelje* yn 'e stêd'. Lê: 'fanwegen in *oproer* yn 'e sted'. Sj. de oant. by 21:9.

23:19 *fanwegen reboelje yn 'e stêd en moard*. As dy φόνος, dêr't yn 'e tekst praet fan is, yn forbân stie mei it oproer, dan wie it gjin *moard*, lyk as jimme oerset hawwe, mar *deaslach*. De rjochtslearde hearen meitsje dêr in dúdlik ûnderskie. Forl. ek N.B.G.: *doodslag*! It gehiel sjocht der dan sa út: 'Barabbas wie *ien* dy't fanwegen in *oproer* yn 'e stêd en om in *deaslach yn it tichthûs smiten wie*.

23:24 *Pilatus wiisde fûnis: hwat hja woenen, soe wêze*. Dy sin mei de dûbelde stip yn 'e midden is hwat stjitterich. Fierders is it net nedich om ἐπικρίνω *bislisse, biskiede, bislute* perfoarst as *fûnis wize* to forfryskjen. En binammen moatte jimme αἵτημα *eask* yn syn hear en fear litte, hwant it wurd *eask* is yn 'e rjochtstael by útstek gaedlik en helte better, skerper en kreker as it dizenige *hwat hja woenen*. Myn útstel is dêrom: *Pilatus ornearre, har eask moast tastien wurde*. (Forl. noch N.B.G.: 'En Pilatus besliste, dat aan hun eis moest worden voldaan').

23:25 *foar reboelje en moard*, lê: *om oproer en deaslach*, sj. de opm. by 23:19.

23:30 *Yn dy dagen sille se der ta komme tsjin de bergen to sizzen*. It bisykjen fan 'e kommisje om it 'ynchoative aspekt' út to drukken, is net botte slagge. Bitink lykwols dat ἄρξονται + nammefoarm (infinitivus), hwat de bitsjutting oanbilanget, suver gelyk is oan it tiidwurd sels. Ynsté fan it s t i v e *der ta komme to sizzen* mei sadwaende sûnder birie skreaun wurde: *Yn dy dagen sille se tsjin de bergen sizze*.

23:33 *links*, lê: *lofts*. (Moat al wer in hollânisme troch in *Fryske* bibel itige wurde?).

23:35 *Mar har foarmannen laken Him út en seinen*. Gr. ἐπιμυκτηρίζω is mear: *minachtsje, leechlizze, biskimpe, bismeule, húnje* ensfh. Dat wurd *laitsje* moat der út: *Mar har foaroanmannen skimpten op Him mei de wurden*.

23:37, 38 *koaning* l. kening.

23:42 *koaninkryk*, l. keninkryk.

23:45 *De sinne hâldde op fan skinen*. Ik leau net dat de saek sa yn 'e es is. As de sinne ophâldt fan skinen (mei't er bygelyks efter de wolken is), dan is dat hwat oars as in *sinnefortsjustering*, in sinne-*éklips*. En dât wurdt bidoeld mei ἐκλείπω: 'It wie al sahwat midden op 'e dei, doe't it tsjuster waerd oer it hiele lân oant trije ûre ta, *om't de sinne*

- fortsjustere waerd'*. It forbân tusken Luk. 23: 45/46 is ek net troch in bynwurd oanjown. It N.B.G. hat dat goed: *want de zon werd verduisterd*.
- 23:45 *middentroch*. Hwerom net *midstroch*?
- 23:45 (noat). *ôfskieden* (??), lê: *ôfskaet*.
- 23:46 *En mei lûde stim sei Jezus. Met luider stemme = lûd*. Sj. Akademywurdboek, Ned.-Frysk, s. 178. Dêrom: *En Jezus rôp lûd* (forl. Luther: *Und Jesus rief laut*). Gjûn hollânismen yn in *Fryske bibel*!
- 23:47 *Dit wie in man sûnder wryt of slyt*. Jimme hawwe ὄντως = *wis, sûnder mis, wier, wierliken, yndie(d)* net oerset. Lê: sadwaende: 'Dit wie *wier* in man sûnder wryt of slyt'. Of: 'Wier, dit wie in man sûnder wryt of slyt'. (Oer 'sûnder wryt of slyt' wol ik it net hawwe, mar om my hie dat net hoegd. Foar δίκαιος hie ik al sa leaf *rjochtfeardich* hawn. De ienheit giet sa ek yn jimme oersetting toloar. De iene kears (Luk. 23:47) skriuwe jimme *sûnder wryt of slyt* foar δίκαιος en de oare kears (Luk. 23:50) nimme jimme foar datselde δίκαιος *rjochtfeardich* op, dus: *Dit wie wier in rjochtfeardich man*).
- 23:49 *fan fierren*. Tige ! Dêr brûke jimme ek net *op in distânsje* lyk as yn Luk. 18:13 en Luk. 22:54!!
- 23:52 *Dizze man*, lê: *Dy man* (dy is 'weromwizend', *dizze* 'wiist foarút').
- 23:55 *it lichem*, lê: *syn lichem* (τὸ σῶμα αὐτοῦ).
- 23:56 *makken se swietrokige krûden en salve*. *Salve* kin men meitsje, mar *krûden* net; dy kin men allinne *klearmeitsje* of *rémeitsje*. Dêrom moat *klear* of *ré* derby: 'makken se swietrokige krûden en salve *ré* (klear)'. Sjoch jim eigen oersetting fan Luk. 24:1 'de krûden dy't se *klearmakke* hienen'.
- 24:1 *tige ier yn 'e moarn*. Wy sizze wol: yn 'e iere moarn of ieremoarn of ier en bitiid; ὄρθρον βαθέως = yn 'e iere moarn, ier en bitiid. 'Mar de earste deis fan 'e wike gongen se yn 'e iere moarn (of: ier en bitiid) ... nei it grêf'. Spilet dêr Wumkes syn ynfloed ûnder? Dy hat ek: *tige ier yn de moarn*.
- 24:1 *mei de krûden*. It wurd *swietrokige*, dat ál yn Luk. 23:56 stiet, is net wer opnommen.
- 24:4 *Ynienen kamen der twa mannen yn blinkend wite klean by har to stean*. Né! *Ynienen stienen der twa mannen yn blinkend wite klean by harren* of: *Ynienen kamen twa mannen yn blinkend wite klean op harren ta* (ἐφίστημι).
- 24:5 *en sloegen de eagen foardel*. Einliken winliken is dat net itselde as dat hwat yn it Gryksk stiet. As men de eagen foardel slacht, kin men dêrby rjocht oerein stean bliuwe. Yn 'e grountekst wurdt lykwols sein, dat hja de holle foaroerbûgden (κλινουσών τὰ πρόσωπα εἰς τὴν γῆν, wurdlik: wylst se it gesicht nei de groun niigden). Lê: dêrom leaver: *Se waerden kjel en bûgden de holle foaroer*. It wurdsje *tige* moat der ek út. (ἔμφοβος = 'kjel'). Luther hat it al goed: *Und sie erschrecken*.

- 24:9 *fortelden se al dy dingen oan 'e apostels*. It Gryksk hat op *dat* plak net *apostels*, mar ἑνδεκα = *alve*. Sa hawwe jimme dat wurd sels ek yn Luk. 24:33 oerset. Om't nou twa rigels fierderop yn Luk. 24:10 allyksa *apostels* stiet (alhiel neffens de grountekst), kinne jimme Luk. 24:9 better sa werjaen: *fortelden se al dy dingen oan syn alve learlingen* (of: oan de alve).
- 24:11 *mar dy like dat healwizepraet*, lêš: *mar dy like dat healwizepraet ta*.
- 24:27 *en gong alle profeten lâns*, lêš: *en gong by alle profeten lâns*.
- 24:47 *dat yn syn namme ... forkundige wurde moat*. Ik soe leaver skriuwe: *en yn syn namme ... forkundige wurde moat*. Yn 't foarste plak strykt dat mei it Gryksk (καί). Twad kin oars yn it Frysk *dat* opfette wurde as *opdat*.
- 24:48 *Jimme binne der getuge fan*. Lêš: *Jimme binne der tsjûgen fan*, òf: *Jimme hawwe it sels meimakke*. Mar net: *getuge*.
- 24:50, 51 *segene* (2x), lêš: *seinge* (2x).
- 24:52 Sy, lêš: *Hja*.
- 24:52 *en gongen ... werom nei Jeruzalem*. Yn it foarôfgeande fers is ek al *gean* brûkt. Mei it dan út in stilistysk each yn it twadde gefal net wurde: *en kearden ... werom nei Jeruzalem?*
- 24:52 *gongen (nou) yn greate blydskip*. Dat moat wêze: *gongen (doe) yn greate bliidskip*.
- 24:53 *Hja brochten al har tiid yn 'e timpel troch om God to forhearlikjen*. Luk. 24:50: *brocht*; Luk. 24:53: *brochten*; Luk. 24:51: *gong*; Luk. 24:52: *gongen*. It Gryksk hat dêr fjouwer *ûngelikense* tiidwurden. De styl is yn jimme oersetting gâns earmer wurden. Fierders soe ik yn it lêste fers it Grykske καί - ta ôfsluting, lyk as dat by in forhael past - nouris in kear stean litte. *Forhearlikje* (dat haw ik al ris earder sein) is net botte folksaerdich. It hiele stikje sjocht der dan sa ut: 'Hy *brocht* harren de stêd út oant by Betanië. Doe *stiek* Er de hannen omheech en *seinge* harren. En nei't Er harren *seinge* hie, *gong* Er by harren wei. Hja (*foelen* foar him op 'e knibbels en) *kearden* (doe) yn greate bliidskip werom nei Jeruzalem. En se wienen oanienwei yn 'e timpel om God to loovjen'.

Taheakke I

As it oer foarmen en sizwizen giet, dy't nei it Hollânsk útskaije, moat eltse oersetter op syn iepenst wêze. Taelûnrant wol nou ienris tige wreidzje en ús lânslju biminge spitigernôch al fierstentofolle Hollânske en heal-Hollânske wurden yn har praet. Mar lit my earst in list fan sok ûnfrysk taelguod jaen, dat wy witte hwer't wy it oer hawwe:

1. achteren 8:44.
2. achterfolgje 11:50.
3. achterlitte 18:28, 29.
4. achternei 19:14; 21:8.
5. bihalve 2:2 (noat); 8:51 (ynsté fan *bihalven!*).
6. broers 21:16 (yn pleats fan *bruorren*).
7. doof 7:22 (foar *dôf*).
8. forsachtsje Ynl. s. (7), r. 22 (y.p.f. forsêftsje).
9. gedachte Ynl., s. (7), r. 13.
10. gedaente 12:10 (noat); 17:30.
11. gefangenen 4:18; 20:24.
12. gefangenis 22:33
13. gegevens Ynl., s. (7), r. 5.
14. genade 1:46 (noat); 4:18-19 (noat); 4:19.
15. genadich 1:48; 1:68; 1:78; 18:13.
16. geneze 6:7 (ynsté fan *genêze*).
17. gesach 4:32; 4:36; 9:1; 20:1 (opskr.); 20:20.
18. gesant 14:32.
19. getuge 24:48.
20. getugenis 18:20; 21:12; 22:71.
21. goedkeure 19:12-15 (noat) (y.p.f. *goedkarre*).
22. koaning 1:5; 1:33; 2:4 (noat); 4:18-19 (noat); 14:31; 19:12-15 (noat).
23. koaninginne 11:31.
24. koaningskip 1:33.
25. koaninklik 19:12, 15; 22:29.
26. koaninkryk 4:5; 11:31 (noat); 12:31; 21:10; 22:30; 23:42.
27. links 23:33 (*lofts!*)
28. mei in lûde stim (lê: *lûd!*) 1:42; 8:8; 17:15; 23:46.
29. yn alle opsichten 9:52 (noat) (lê: *yn allen* of: *yn alle ding*).
30. segen 1:10 (noat); 1:55.
31. segenje 1:5 (noat); 1:42 (2x); 2:34; 6:28; 11:27 (opskrift); 11:27, 28; 24:50, 51.
32. op speurtocht Ynl., s. (7), r. 13 (ynsté fan: *op 'e sneup*).

Like gefaerlik is de foarm *sy*, dy't jimme rynsk oer de siden struid hawwe: 1:36, 3:23-38 (noat); 6:11; 7:44, 45, 46; 8:25; 9:13, 19, 45; 21:4; 22:9, 38; 24:52. Sa'n foarm mei perfoarst net troch in Fryske bibel itige wurde. Gjinien sil oer de foarmen *hja* of *se* stroffelje, hwant dy binne ommers yn libben gebrûk. Ik haw my der ek oer bisaud

dat jimme (ûnder Hollânske ynfloed) it wurdtsje *om* withoefaek weilitten hawwe, om't soks nou krekt de sinbou oantaest. Al dy gefallen binne yn myn oantekeningen oanwiisd, hjir folgje allinnich in mennich foarbylden: bisiket, 1. bisiket *om* Ynl., s. (7), r. 29; bisocht, 1. bisocht *om* Ynl., s. (7), r. 6; Luk. 1:1; 6:19 ensfh.; mei it doel, 1. mei it doel *om* Luk. 4:29 (goed yn Luk. 6:34!); goedtocht, 1. goedtocht *om* Luk. 1:25; hjitte, 1. hjitte *om* Luk. 4:10. Mei sinnen út Waling-om syn wurdboek, dy't men noch alle dagen om jin hinne hearre kin, haw ik jim sjen litten, hoe folksaerdich oft dat bynwurd *om* is, forlykje: 'Ik bin fen doel *om* moarn nei stêd to gean' (W. Dykstra, Fr. Wb. I, 281) en 'Ik ha boi hjitten *om* net op 'e sleatswâl to kommen' (W. Dykstra, Fr. Wb. I, 527). Lês dy lêste sinnen ris sûnder *om* en jimme fornimme fuort hwat goed en hwat wrak Frysk is.

Der binne lykwols noch oare ynslûpsels dy't ús tael ûnderstek dogge. Dy't ienris it ûnderskie wit tusken de foarútwizende wurden *dizze* (*dit*) en *hjr* en de weromwizende *dy* (*dat*) en *dêr* skodhollet hieltiten, as er sjocht, hoe't dy trochinoar mjukse wurde. Jim hawwe jim dêr ek oan bikweadige - hwat wier is mei sein wurde. "t Rint yn 't mâlde, sa't de Fryske skriuwers tsjinwurdich diskje en ditsje', hat Jan Jelles Hof ris skreaun (Fjirtich jier taelstriid IV, s. 469). It nimt jim neat ôf om dat noch to foroarjen en dêr tonei mei to rekkenjen. De ynhâld bliuwt ommers gelyk en de tael kriget better syn gerak.

Men kin op alle oasten de bile net sette, mar ik kin it net litte en freegje jimme omtinken foar it forkearde gebrûk fan it ûnbiklamme *der* (Hollânsk *er*) yn in sin lyk as: '*Der* sil jimme dan in skoandere mjitte jown wurde'. (6:38) ynsté fan: 'Dan sil jimme in skoandere mjitte jown wurde'. Oerstallich is *der* wer yn 'e neikommende fersen: 'By it siedzjen foel *der* in part op it paed' (8:5) en: 'Freegje, en *der* sil jimme jown wurde' (11:9; 'Freegje, en jimme sil jown wurde', soe foar itselde kinne). It is my opfallen dat *der* op dy plakken by Wumkes-Folkertsma mist!

Ta bislút noch in pear oare dingen, dy't mei it Hollânsk neat to krijen hawwe. Ik doel dêrby op guon Fryske tiidwurdsfoarmen, dy't neffens my net troch de mesken kinne. Om't it tiidwurd *oantsjutte* troch alle tiden hinne yn it Frysk swak west hat, moat it ôfslutende mulwurd yn Luk. 1:32 (noat) net *oantsjuten*, mar *oantsjut* wêze. Yn 8:45 printsje jimme 'Doe't se allegearre oan 'e skouders *lutsen* (en net *loeken*), yn 15:14 lês ik: '*bruts* der yn dat lân in slimme hongersneed út' (ynsté fan *briek*), yn 23:11 '*stutsen* Herodes en syn liifwacht Him de gek oan', mar dêrfoaroer wer yn 23:36: 'Ek de soldaten *stieken* Him de gek oan'. Neffens 23:45 wie 'lit Allerhillichste yn 'e timpel fan it Hillige *ôfskieden* troch in great kleed'; *ôfskaet*, tocht my.

Mar genôch. Mei ik jimme minlik freegje om it goede, geve, suvere Frysk sa lang mooglik de hân boppe de holle to hâlden? Jimme sette net it earste it bêste boek oer. It

is jimme skuldige plicht om de bibel sa to forfryskjen dat de tael sprekken en bisjen lije kin. Stean dan noed fan ús sprake en jow aenst in Fryske bibel út, dêr't jimme lânslju greatsk op wêze kinne!

Taheakke II

Foar mysels haw ik neigien, hoefolle frjemde wurden oft der yn it boekje 'De helpende hân' to finen binne. De neikommende haw ik lêzendewei opfandele en letter neffens it a-bie oardere:

1. administraesje 8:41 (noat).
2. advys Foarw., s. (5), r. 18.
3. aktyf 10:29 (noat).
4. apokalyptysk 21:5-36 (noat).
5. aristokraet 18:18 (opskrift).
6. delegaesje 19:14.
7. denaerje 7:41; 10:35; 20:23.
8. deputaesje 19:12-15 (noat).
9. direkt 3:1 (noat).
10. distânsje 18:13; 22:54.
11. drachme 15:8 (opskrift); 15:8.
12. edysje Foarw., s. (5), r. 7.
13. figuer Ynl., (9) r. 19.
14. formalisme 5:17 (noat).
15. formeel Foarw., s. (5), r. 13.
16. funksje 1:5 (noat).
17. genealooch 3:23-38 (noat).
18. generaesje 1:17 (noat); 21:32.
19. groepearring 5:17 (noat).
20. humaen Ynl., s. (9), r. 18.
21. yntym 1:32 (noat).
22. kollaborateur 3:12 (noat).
23. kontakt Ynl., s. (9), r. 3.
24. kosmetyk 4:18-19 (noat); 7:37-39 (noat).
25. lepra 4:12 (opskrift); 4:12.
26. magistraten 12:11.
27. majesteit 21:27.
28. materiael Ynl., s. (7), r. 3.
29. mystearje 8:10.
30. model Ynl., s. (9), r. 4, 5, 6.
31. modern Foarw., s. (6), r. 4; 3:23-38 (noat).

32. momint 22:6.
33. motto Ynl., s. (7), r. 16.
34. nasionalisme Ynl., s. (9), r. 3.
35. notabelen 7:3 (noat).
36. notysje Ynl., s. (7), r. 27.
37. operaesje 1:59 (noat).
38. partikulier Foarw., s. (5), r. 31.
39. perspektyf 9:27 (noat).
40. praktysk 5:17 (noat).
41. profesij 1:67 (opskrift).
42. propaganda 4:41 (noat).
43. publyk 20:26.
44. publikaesje Foarw., s. (5), r. 19.
45. radikael 5:17 (noat); 9:57-62 (noat).
46. réaksje Foarw., s. (5), r. 21.
47. register 3:23-38 (noat).
48. registraesje 2:2 (noat).
49. rekrutearring 2:2 (noat).
50. residinsje 3:1 (noat).
51. rite (yn: suveringsrite) 1:59 (noat).
52. rojael 16:19.
53. seksje 1:5 (noat).
54. sentiminteele Ynl., (8), r. 13.
55. sfear Ynl., s. (8), r. 20.
56. situaesje Foarw., s. (8), r. 12.
57. spion 20:20.
58. sport 4:18-19 (noat).
59. supervisy 1:5 (noat).
60. taryf 3:12 (noat).
61. terrein 5:17 (noat).
62. tetrarch 3:1; 3:19; 9:7.
63. tiran 10:15 (noat).
64. totaal Ynl., s. (9), r. 11.
65. tradysje Foarw., s. (5), r. 9; 5:17 (noat); 5:36-37 (noat); 11:52 (noat); 20:27 (noat).
66. triomfantlik 19:28 (opskrift).
67. universeel Ynl., s. (6), r. 24, 30, 38.

Fan 'e wurden, dy't hjirboppe gearswile binne, steane 56 inkeld en allinne yn it Foarwurd, de Ynliding en de oantekeningen, wylst 14 dêrfan ek yn 'e bibeltekst brûkt wurde. Dy forhâlding is tige opmerklik! De oersetters moatte field hawwe, dat dy soarte fan wurden net yn 'e wijde tael heart. It is in soun bigjinsel, dêr't Luther al fan útgien is. Men moat by it bibeloersetten it folk 'aufs Maul' sjen, hoe't dat troch 'en dei praet en dêrneffens skriuwe, hat de greate herfoarmer sein. Luther syn skepping en de Steatebibel, dy't in ûnwitend greate ynfloed op 'e folkstael hawn hawwe, meije dan foar de hjoeddeiske lêzers, hwat sinbou en wurdkar oanbilanget, slim forâldere wêze, yn ien ding forâlderje se nea net: hja hawwe altiten de frjemde ynkringers bûtenskoattele. Op dat stik fan saken binne jimme net fierdernôch gien, hwant jimme hawwe yn 'e tekst *sels* de wurden *delegaesje*, *denaerje*, *distânsje*,

drachme, generaesje, lepra, magistraten, majesteit, mystearje, momint, publyk, rojael, spion en tétrarch opnommen. Yn myn oantekeningen is hieltyd oanjown, hoe't it oars en better kin. It docht bliken, dat suver alle ynslûpers der wol útsmiten wurde kinne. Nou sil ik faeks to hâlden krije, dat ik in yngreven taelsuverder bin. Mar dan soe ik jimme derop wize wolle, dat it omskermjen mei frjemde wurden stridich is mei jimme bisykjen om de bibel tichter by it Fryske folk to bringen. Skriuw sadwaende foar *denaerje* 'sulverstik', foar *drachme* 'skelling', foar *mystearje* 'geheim', foar *yn it publyk* 'yn 't iepenbier', of 'foar alleman oer', lyk as yn 'e tekst ek skoan kin) en gean sa mar troch. Dan hawwe jimme de tank fortsjinne fan elkenien, dy't fan geef en suver Frysk hâldt. Jimme witte likegoed as ik dat it eigene wurd it oer alle boegen wint en 'skerper sneed' hat. Dat jildt allyksa fan jimme oantekeningen, dy't fan sneinske wurden optille. Dy forklearringen ûnder oan 'e siden binne ek foar it Fryske folk ornearre en dat praet net fan *kollaborateur, kosmetyk, notabelen* en *supervisy*, om mar in stikmennich to neamen. Jimme moasten winliken in fynbislipe folkstael brûke, in tael dy't sa linich is as lekken en sa libben as in hart. Freegje jim by elts wurd, dat jim út 'e pinne komt, ôf: 'Hoe soe in Fryske boer dat yn sa'n gefal sizze en hwat kin er noch neikomme, al heart it net ta syn deistige wurdfoarrie?' Doch alle war om it sûnder frjemde wurden op to rêdden en lear fan dat oangeande fan ús âldere skriuwers. Sels as wy 'mei de ûntjowing fan it Frysk as libbene folkstael' rekkenje, is dat mooglik, mar men moat der flyt op dwaen. It hipt nau mei in tael lyk as it Frysk. It is krekt de kunst om dy ûngemurken wei sa to smeyen, dat gjinien fornimt, hoe't dat bislypjen fan 'e folkstael yn syn wurken gien is. It is eigenaerdich mei ús lânslju: al roait har eigen tael faken nearne nei, hja hawwe blikstienderse gau troch, hwa't àl en hwa't nèt goed Frysk praet en skriuwt. Jimme hillige plicht is it om dy tael, dy't uzes meiinoar is en dy't al sa'n swiere sile lûkt, to stypjen, to bifoarderjen en troch it goede foarbyld heech to hâlden. Likemin as ik kinne jimme it ommers goedkrije, dat dy tael, dy't sa ryk wêze kin, forsutert en forskaeit. Nou't ik jimme priuwke lêzen haw, hâld ik my de lea wol stikken. Yn alle gefallen moatte tekst en oantekeningen foar it printré meitsjen taelkundich goed hifke wurde. Krûp dêrby net gauëftich it Hollânsk op 'e lije side oan, mar flean út eigen wjukken. Jow ús in bibel yn kant, krêftich, libben en linich Frysk. Dan sille tiidgenoaten en neiteam jimme tank en hulde bringe.

It is tige to hoopjen dat jimme it greate wurk dat op priemmen stiet ta in goed ein bringe sille. Ik winskje jimme dêr net allinne de krêft en de kunde ta, mar ek de moed om fan ús lânstael noed to stean.

Grins

W. J. Buma

Bylage I

Ljouwert, 23 desimber 1971.

Heechachte professor Buma,

Freed 26 novimber fan dit hast forroune jier hawwe wy - dat is to sizzen de oersetters, de frisici en de taelkundige supervisoaren fan de Nije Fryske Bibeloersetting - op it Coulonhûs to Ljouwert ús 7de Taelkonferinsje hâlden. In great part fan dizze dei ha wy brûkt om Jou rapport oer ús Lukas-oersetting to bisprekken.

Oan 'e ein fan dat bisprek hat de redaksje-skriuwer opdracht krige Jo in brief to skriuwen en dêr de neifolgjende seis punten yn nei foaren to bringen.

1. Alderearst jowt it foech Jo ús greate tank en weardearring út to sprekken foar it bloedige wurk dat Jo hjirmei dien hawwe. Dat jildt sawol fan it ynhâldlike as it formele: ek de wize hwerop Jo jou opmerkings oardere en formulearre hawwe hat Jou krityk ta in wurkstik makke dat in bilangkrike ynbring is by de ôfwurking fan de tekst fan it Lukas-evangeelje foar de definitive útjefte fan 'e Bibel en ek by de fierdere opset.

2. Nettsjinsteande ús greate weardearring dy't hjirboppe ta utering brocht is moatte wy dochs sizze, dat prof. Buma by syn krityk to min rekken hâldt mei de opdracht sa't wy dy krige hawwe. Mar binammen is ús gedachte oer it fortalen yn de hjoeddeiske situaesje in oarenien. Ik hoech hjir net fierder op yn to gean: dizze punten binne dúdlikernôch útwurke yn it stik fan de hear M.J. de Haan dat wy op 26 nov. ek by ús bisprek hienen. Net dat wy man foar man dat fan a oant z ûnderskriuwe, mar it jowt dochs wol sa to'n neistenby de opfettings wer dêr't wy fan útgeane by ús wurk.

3. Al moatte wy ús dus yn guon dingen hiel oars opstelle as Jou ideael wêze soe, dat wol net sizze, dat wy ynhâldlik jou rapport by ús dellizze soenen. Yn gjin gefal. Us meiwurkers dy't yn earste ynstânsje forantwurdlik binne foar de ôfwurking fan 'e tekst hawwe opdracht krige Jou opmerkings mei sin nei to gean en alles to brûken hwat fan ús gading is. Dat jildt binammen fan opmerkings en suggestys yn it idiomatyske.

4. Hwat de taelfoarmen oanbilanget hawwe wy yn Jou rapport en yn brieven mei opmerkings fan oaren oanlieding sjoen, ús jitris dwaende to hâlden mei de mear as 200 bislissings dy't wy oer taelfragen nommen hienen op ús eardere taelkonferinsjes. Yn in pear gefallen binne wy dêrop weromkommen en fangefolgen sille wy nou net mear skriuwe: koaning en genade, mar *kening* en *genede*. In bislút dat Jo en oaren mei Jo grif tige nei it sin wêze sil.

5. Op it stik fan 'e frjemde wurden krije oersetters en frisici opdracht dêr mijen mei to wêzen, net allinne yn 'e Bibeltekst mar ek yn 'e noaten. Wòl bliuwt de ôfspraek

nammen fan *munten* yn 'e oarspronklike foarm to hâlden. Dy binne ûnmooglik yn ús bineamings op to heinen. En histoaryske muntnammen as penje of oartsen - sa't Wumkes dy brûkt - binne foar it folk ek latyn.

6. Hwat de bihanneling fan 'e grykske grountekst oanbilanget en de wize hwerop dy werjown wurdt, sil dr. Galama o.f.m. noch in taheakke leverje. Hy hat dat ûnderwilens dien en dy taheakke giet hjirby. De ynhâld dêrfan sprekt alhiel foar himsels.

Alles mei-inoar, heechlearde Hear, liket it ús ta, dat wy op dizze wize tige profyt fan Jou wurk hawwe kinne. Boppedat: it is ús ek net ûntkommen dat Jo - yn spyt fan al Jou krityk - ús wurk dochs ek lof taswaeid hawwe, in lof dy't wy yn tige tank oannimme. Wy hoopje dat it fierdere fan ús wurk Jo dêr noch helte mear reden ta jaen kin.

Mei heechachting en freonlike groetenis,
Jou

(B. Smilde)
Redaksje-skriuwer
Nije Fryske Bibel-oersetting

Bylage II

It rapport fan Prof. Dr. W.J. Buma oer de Lukas-oersetting

As meiwurker oan de nije Fryske Bibeloersetting wol ik prof. Buma yn 't foarste plak hertlik tank sizze foar al de tiid en wurkkrêft dy't er oan dit earste priuwke fan ús wurk spandearre hat. Der stiet yn syn mânsk rapport gâns dêr't wy ús foardiel mei dwaen kinne; wy witte sels tige goed, dat ús wurk net folmakke is. Fan de oare kant stiet der yn dit rapport ek wol it ien en oar dêr't ik my by ôffreegje, oft prof. Buma genôch foar eagen holden hat, hwer't Bibeloerseters yn 't foarste plak foar stean moatte: it leverjen fan in sa goed mooglike oersetting yn in tael dy't de frysktalige minske fan hjoed de dei as syn eigen tael oannimt en forstiet. Nou witte wy allegearre skoan, dat der troch it Frysk sa't it bistiet - en noch fleurich bistiet - wol safolle Hollânske eleminten mjukse wurde, dat wy der net foar wei kinne en gean oan 't skiftsjen. Gelokkich bliuwt der troch de bank genôch gongber Frysk taelmateriael oer om ta in oersetting to kommen, dy't Frysk neamd wurde mei en troch de gewoane man as syn eigen tael akseptearre wurdt. Der binne lykwols gefallen, dat de Fryske foarm finael forkrongen is troch ien dêr't de Fryskens net botte wis fan is. Sa'n gefal hawwe wy b.g. by efter - achter. Foar de Bibeloersetting sil it dan *achter* wurde, ek as de oerseters persoanlik *after* leaver lije meije en dat yn eigen wurk wol brûke.

Mei *nea* - *noait* leit it lân der kreksa hinne, al sil men miskien yn in âldtestamintyske tekst *nea* nochris brûke (b.g. yn in eedsformule).

Mei *hja* - *sy*, *se* leit it in bytsje, mar net safolle oars. Yn fierwei it grêtste part fan Fryslân wurdt de earste foarm al wit hoelang net mear brûkt. J.J. Hof - Fryske Dialectgeographie (1933) side 179/180 - jowt as, je, ja-gebiet de hoeke tusken Drachten en Dokkum en seit derby: 'voor *je* wordt soms ook *si* gezegd, dat schijnt een jonge, opkomende vorm. In enclisis is het meest, behalve als het vnw. den klemtoon krijgt, *se*, evenals elders in Friesland. In het *sei*-gebied (dat is dus hiele Fryslân bihalven dy iene hoeke) wordt ook proclitisch meestal *se* gezegd, *als het woord de klemtoon niet krijgt.*' (ûnderstreking fan my.)

1:36 As prof. Buma by Luk. 1:36: 'Sy, dy't ûnfruchtber hiet to wêzen, is al goed fiif moanne hinne', de opmerking makket, dat wy mei *sy* (útspr. *sei*) in hollânisme fan 'e slimste soarte ynslûke hawwe, dan docht er ús tofolle ûneare oan. Dêr komt noch by, dat it je, ja-gebiet sûnt J.J. Hof syn ûndersikings noch frijhwat bilune en úttinne is. Yn myn tsjintwurdige wenplak Feanwâlden wurdt de earste foarm noch wol brûkt, mar dêr is 't dan ek mei sein. De fraech soe dan ek opsmitten wurde kinne, oft wy *hja* net to faek brûkt hawwe.

Datselde jildt foar de doetiidsfoarmen as *briek* en *stiek* en noch folle mear foar *loek*. Dizze foarmen binne foar de measte fryskpraters ûngewoane wurden. Yn myn jongesjierren wienen se yn ús kontrei (súdeastlik Fryslân) al fuort. In jier of hwat lyn haw ik der by in pear klassen fan 'e Ljouwerter Kweekskoalle nochris nei fornommen, hoe't it yn in wide krite om Ljouwert hinne stie. *Briek* en *stiek* brochten it net fierder as dat in inkeldenien se fan âldere minsken noch wolris heard hie. As prof. Buma (15:14) by 'bruts' de opmerking makket: 'Yn 'e frede, lês briek', dan sprekt by him de foarleafde foar dizze âldere taelfoarmen, dy't wy elkenien graech gunne.

Mar mei soks de trochslach jaen, as it om in oersetting giet yn it Frysk fan 1971? (Likegoed is prof. Buma syn stilistyske opmerking oer it útbrekken fan in hongersneed tige ad rem.)

Nou't ik dochs op it stilistyske paed bilanne bin, kin ik hjir moai even yngean op hwat prof. Buma (opm. by Foarwurd s.1 r.11) en - yn hwat stûfer foarm - op s.105 boppeoan skriuwt oer it withoefaek weilitten fan it wurdsje *om*. Dat wy dit *om* sa faek - men mei wol sizze systematysk - weilitten hawwe, wiist tinkt my dúdlik op hwat oars as de Hollânske ynfloed dêr't prof. Buma him oer bisaut. Wy witte allegearre wol, dat yn 'e sprutsen tael, yn Hollân likegoed as rounom oars, moai rij omslein wurdt mei neatsizzende forhâldings- en byn wurden. (klassyk foarbyld: 'omreden as dat'). Nou seit in ynternasjonael stilistysk warskouwingsboerd: *Sunich mei stopferve!* Dêr hawwe wy ús oan holden, om sadwaende de tekst hwat op to skerpjen. As prof. Buma dit bislypjen forkeard achtet, wolle wy dêr graech notysje fan nimme, mar it forwyrt fan Hollânske ynfloed wize wy foar dit gefal ôf. (Nijsgjirrich is, dat de reade streekjes fan 'e skoalmaster, dy't yn de opm. by Foarwurd 3.1 r.11 forsmiten wurde, absolút gesach krije yn de opm. by Luk. 23:2). Soe dat fiifkear *dat* yn ien sin net ris in stylprosédé wêze kinne om it opsteapeljen fan 'e biskuldigings útkomme to litten? Oer dy 'Hollânske ynfloed' wol ik dit noch sizze: It is tige, dat wy inoar der oer en wer foar warskôgje, hwant gjinien ûntkomt deroan. Mar sagau't in warskôging forwurdt ta in biskuldiging, dan is yn Fryslân de kaert wol foargoed forjown. Dêr soe ik prof. Buma foar warskôgje wolle: it giet by him dy kant wolris hwat út. As opm. by 1:20 jowt er b.g. by de foarm 'doof' as kommentaar: 'Sizze wy net', (Hwa binne dy wy?) en op side 104 stiet it as punt 7 op 'e list fan ûnfrysk taelguod, mei derachter: (foar dôf). Nou haw ik altiten miend, dat beide foarmen like ûnsuver op 'e graet wienen. Doof is yn 'e oersetting brûkt, om't it de meast gongbere noarm achte waerd. Wy hienen ek leaver hawn, dat de Fryske foarm *deaf* der noch wie, mar dy is fuort, likegoed as de âldfryske wurden *nethe* en *nathe* foar genade, dat út 'e Hollânske tsjerketael oernommen wêze sil, mar by it folk genade foun hat, mei de adjektiven (ûn)genadich derby. Men kin soks spitich achtsje, mar it is in feit, dêr't de

bibeloersetter net omhinne kin. Hwat foar Fryske winst sit der trouwens yn in bryk wurd as *genede*?

En dan dy kening - koaningkwestje. Prof. Buma tekent by Luk. 1:5 (side 55) oan: To Frjentsjer praet men by it keatsen fan 'e keningspartij.' Hwa wurde hjir oantsjut mei *men*? De feestreedner sil der wol by hearre, mar hwa noch mear? Hwat seit it folk op it keatsfjild? En is dit wurd sa't it útsprutsen wurdt, (mei lange *ee*) wol sa Frysk as it algemien brûkte koaning, al komt dat dan út it Hollânsk? (Hwer koe it nei 1800 oars weikomme?)

Mei *getuge* wol ik ljeafst sunich omgean. As prof. Buma Luk. 24:48: 'Jimme binne der getuge fan' foroarje wol yn: 'Jimme hawwe it sels meimakke', gean ik dêr opslach mei akkoart. (de omsetting fan getuge yn tsjûge liket my hjir in skynforbettering ta). Dochs sille wy wol net altiten foar dat wurd *getuge* wei kinne. As der oer rjochtsaken praet wurdt, brûkt de frysktalige it wurd *getuge* en gearstallings as *getugejild* (bistiet soks noch?) *getugeforklearring* en *getúchskrift* (mei dat lêste wurd komme wy al op wider fjild.)

As slútstik noch hwat oer de 'frjemde wurden', dêr't prof. Buma sa it mier oan hat. Leit it mei dy skieding tusken frjemd en eigen wol sa ienfâldich?

Doe't ús bern noch lyts wennen, wennen wy bûten Fryslân. Yn dy dagen sei de juffer fan 'e beukerskoalle ris tsjin ien fan harren, dat se sokke glêdde hantsjes hie. 'Ja' sei dy fan ús, 'daar doet mijn moeder 's avonds' En doe wie't even ho. Der kaem allinne hwat skrutten achteroan: 'Ik weet het wel in 't Fries'. Nou, dan moast se it mar yn 't Frysk sizze: 'Daar doet mijn moeder 's avonds *glycerine* op.' Se hie it wurd allinne yn 'e hûs heard en dus wie it Frysk.

As ik nou prof. Buma syn list ris fan dy kant bisjoch, bliuwe der yn 'e tekst sels gjin oare frjemde wurden oer as *denaerje*, *drachme*, *tétrarch* en *lepra*. By de earste trije wurdt in forklearjende noat jown. Dat like ús better ta as de omsetting dy't neat seit of misforstannen opropt. By lepra docht út 'e tekst wol bliken, dat it in oar wurd is foar melaetskens.

Yn foarwurd, ynlieding en noaten hat prof. Buma hiel hwat mear 'frjemde' wurden notearre, mar is *tradysje* safolle minder Frysk as *gewoanten* (opm. by s.1 r.9) of om op 'e tekst sels werom to kommen: is *geheim* better Frysk as *mystearje*?

Hoe slim prof. Buma him liede lit troch in frijhwat subjektive taelopfetting, komt wol hiel sterk út yn de opm. by 20:26 (side 93), dêr't er biswier makket tsjin yn it *publyk* ûnder de útrop: Brûk dochs yn 'e godsnamme wurden fan Germaenske (en sadwaende ek fan Fryske) komôf.

Mei ik my as (noch) frysktalige oer sa'n útspraek bisauwe en yn gedachten hâlde, dat ús germaensktalige buorlju ús op in lyts gebiet tobekkrongen hawwe en noch altiten fierder tobekkringe?

As oersetters binne wy yn elk gefal net fan sa'n soarte

fan germanisme útgien. Wy hawwe ienfâldichwei it wurd socht, dat ús, yn 'e kontekst it bêste talike. As in Fries der mei syn forstân net mear by kin, praet er fan in *mystearje*. It wurd *geheim* biwarret er foar it gefal dat in oar hwat net witte mei. As yn 'e ynlieding ûnder it opskrift 'Foar de hiele wrâld' it wurd universeel brûkt wurdt, docht dat de trochsné Fryske lêzer anno 1971 rêstiger en natuerliker oan as *wrâldomfiemjend* en *wrâldwiid*.

En ik meitsje my sterk, dat it wurd *kollaborateurs* yn 'e noat by Luk. 3:12 de Fryske boeren dy't ús oersetting lêze, al sa gau to plak helpt as '*gearspanners mei de Romeinen*'. En dêr giet it by sa'n forklearjende noat om en net om it fykjen fan in djippe sné. (Likegoed kin dat *kollaborateurs* der wolris út moatte, as it oan de definitive Bibelútjefte ta is en wol om't it njonkenlytsen miskien minder bikend wurdt. Dan sil it sokssahwat wurde moatte as lju dy't it mei de Romeinen holden').

My tinkt, dat ik fierder folstean kin mei in koarte gearfetting. De krityske kanttekeningen dy't ik makke haw, nimme myn wurdearring foar it rapport fan prof. Buma net wei. Ik achtsje it allinne spitich, dat er tofolle útgien is fan syn persoanlike idéen oer tael en taelstrategy en sadwaende to min foar eagen holden hat, dat ús oersetting net bidoeld is as taelmodel of monumint, mar ienfâldichwei as middel om it evangeelje to bringen by de frysktalige minske, sa't er hjir en hjoed bistiet.

Prof. Buma syn opfettings oer Fryske taelstrategy bin ik hjir net op yngien. Ik tink dêr noch al hwat oars oer as hy, mar dat is in oar sjapiter en 'De Seinboade' is net it plak om dat oan 'e oarder to stellen.

M. J. de Haan.

TAHEAKKE

De hear D.A. Tamminga brocht koartlyn noch in moai foarbyld by om sjen to litten dat men jin mei wurden fan frjemd komôf faeks noch wol sa dúdlik en bigryplik uterje kin as mei guon út eigen tael. Der wie in man dy't it yn it hollânsk hie oer 'het zielkundig ogenblik', mar it duorre lang ear't syn harkers troch hienen dat er 'het psychologisch moment' bidoelde!

BS

TAHEAKKE by it artikel van M.J. de Haan oer it Buma-rapport

Sa't de measte oanmerkings fan Prof. Buma op de *tael* fan de Lukasoersetting fuortkomme út in statyske opfetting fan hwat Frysk is of net, sa liket it measte fij- en wé-gerop oer de wize fan *fortalen* ûntstien to wêzen út in statysk idé fan oersetten. Wylst wy oanstjûre op in dynamyske ekwivalinsje fan it Gryksk en it Frysk en sadwaende wolris mear wurden brûke as Lukas, hat Prof. Buma foarkar foar formele gelykheit en seit er licht: 'dat wurd stiet der net', 'dat hat de Kommisje derby makke' en 'jim meije de tekst net opsnolkje'. In foarbyld:

'Der wie ris in ryk man, dy droech *altiten* poarperen en linnense klean' (16.19). Prof. Buma seit hjirfan: 'It bywurd *altiten* komt net yn it Gryksk foar, moat sadwaende skrast wurde'. Formeel stiet dat wurd der net, dat is sa, mar it sit wol yn it imperfectum dat Lukas hjir brûkt. Men hie ek fortale kinnen: 'hy *wie gewoan* (om!) to dragen. Boppedat hat it imperfectum hjir ek noch it iterative infix sigma-kappa.

Sa hawwe wy út it imperfectum fan 4.30 it wurdtsje *kalm* helle, út dat fan 8.29 *bisochten* (se bisochten him to binen), út it progressive participium van 14.21 *wol* (dy't úttsjen wol of klear stie *om*) en út dat fan 22.21 nochris *wol* (dy't My forriede wol).

Mar de goede oersetter moat net allinne fieling hawwe foar de 'Aktionsart' of it aspekt fan de tiidwurdsfoarmen, hy moat noch in stapke fierder gean en út de omtékst wei ûntdekke dat forskate wurden pregnant brûkt binne. Sa moat yn 1.68; 1.78; 7.16 oan *delsjen op* it wurd *genadich* tafoege wurde, yn 8.53 *foarfêst* (witte), yn 9.31 *neffens godlik bistel* of sokssahwat, yn 14.21 *pûr* (lilk), yn 16.23 *mei staesje* (bigrave), yn 19.2 *tige* (ryk), yn 24.5 *tige* (bang) ensfh. Dat is gjin opsnolkjen, mar ekwivalint fortale. Wy kinne it fansels wolris net iens wêze oer de krechte bipaling dy't út sokke pregnant brûkte wurden helle wurde moat (dêr is bêst oer to praten en dat is meast ek wol dien), mar foar sokke tafoegings mei net samar it wurd flater brûkt wurde. Dat fielt hurd oan út sa'n pinne. It kin wolris as in boemerang wurkje.

Men is tsjinwurdich tige dwaende mei fortaelwittenskip, binammen yn Ingelsk sprekkende lânnen. As Prof. Buma bihalven yn 'e Vulgaet, yn Luther en Wumkes, ek ris sjen woe yn *The New Testament in Today's English Version*, New York 1966, *The New English Bible*, Oxford-Cambridge 1970 en yn *Het Nieuwe Testament voor mensen van deze tijd*, Tielt-Den Haag-Kampen (sûnder jier fan útjefte, mar noch aerdich nij), dan soe er merke dat wy mei ús wize fan fortalen net allinnich steane.

S. Galama

Bylage III

Oan 'e Kommissje foar de
Nije Fryske Bibeloersetting,
p.a. Fryske Akademy,
Coulonhûs,
Doelestrjitte 8,
L J O U W E R T.

Grins, de 15de fan foarmoanne 1972.

Heechachte Hearen,

Al haw ik op myn oantekeningen by Jimme oersetting fan it Lukas-evangeelje tyngje krige fan Dû. B. Smilde, de Hear M.J. de Haan en Dr. S. Galama, ik rjochtsje my yn myn andert dochs ta Jimme, om't Jimme meiïnoar it boekje 'De helpende hân' op 'e noed hawwe. Mei nammersto mear klam doch ik dat, omreden Jimme skriuwer yn in petear in kearmannich heal-forwitend tsjin my sein hat: Jo prate yn Jou stik hieltyd fan de *kommisje!!* Ja, fansels, hwat oars, dat is ommers de iennichste mooglikheit foar in bûtensteander. Yn 'e útjefte sels wurde mei rjocht en reden gjin oersetters mei namme en tanamme oantsjut, dat sadwaende moat de *hie*le kommissje foar de ynhild dêrfan stean.

Guon dingen soe ik graech noch efkes op yngean wolle, om dêrby tagelyk inkelde misse bigripen rjocht to setten.

I. Jimme bislút om tonei de foarmen *kening* en *genede* to brûken is my tige nei 't sin.

II. Fierders bin ik bliid dat Jimme mear omtinken jaen sille oan it goede gebrûk fan 'e weromwizende wurdtsjes *dy* en dat ynsté fan *dizze* en *dit*.

III. Allyksa stiet it my oan dat Jimme yn 'e bibeltekst sawol as yn 'e oantekeningen de frjemde wurden, as it heal kin, mijne sille.

IV. De Hear M.J. de Haan bringt binammen de fryskens fan 'e oersetting, kwestjes fan taeleigen, taelgebrûk, ensfh. op 't aljemint. Hy wit likegoed as ik dat wy dêr lang oer redendiele, ja sels oer tsiere kinne, en dat bin ik út noch yn net fan doel. Allinne soe ik hjir op trije misfettingen fan syn kant wize wolle:

a) it weilitten fan it wurdtsje *om* hat neat mei syn warskôging to krijen dat men - lyk as er skriuwt - 'sunich mei stopferve' wêze moat. Sjoch, de Halbertsma's en Waling Dykstra-en-dy tochten wier net oan 'stoplapen', doe't se yn gewoan en geef Frysk sinnen optekenen en printsje lieten lyk as: 'Ik haw boi hjitten *om* net op 'e sleatswâl to kommen' (Halbertsma, oanhelle yn Fri. Wb. I, 527); 'Ik bin fan doel *om* moarn nei stêd to gean' (W. Dykstra, Fri. Wb. I, 281).

Dat bynwurd *om* is ús tael eigen en it docht de fryskens fan sizzen ûnderstek, as it derút smiten wurdt. It is spitich dat de Hear De Haan soks net yn 'e rekken hat. Ik haw my der oer fornuvere hoe't immen yn soksoarte gefallen

fan 'stopferve' prate kin, wylst it yn wêzen om in *oantaesting fan 'e sinbou* giet. b) Hwat de frjemde ynkringers oanbilanget, forsint de Hear de Haan him, as er úthâldt, yn 'e tekst sels soene allinne mar *denaerje*, *drachme*, *tétrarch* en *lepra* ta dat skift hearre, hwant hoe sit it dan mei *delegaesje* (Luk. 19:14), *generaesje* (Luk. 21:32), *magistraten* (Luk. 12:11), *majesteit* (Luk. 21:27), *mystearje* (Luk. 8:10), *momint* (Luk. 22:6), *publyk* (Luk. 20:26), *rojael* (Luk. 16:19) en *spion* (Luk. 20:20)? Wol er dy faeks net foar útlânsk taelguod oanmerke?

c) De Hear De Haan hat by einsluten myn opmerking: 'Brûk dochs ... wurden fan Germaensk (en sadwaende ek fan Frysk) komôf' by de opm. by 20:36 oer de útdrukking *yn it publyk* alhiel forkeard lêzen en útlein. As ik yn 't *iepenbier* boppe *yn it publyk* foar kar nim, dan bidoel ik dêrmei dat nfrysk *iepenbier* de fuortsetting is fan âldfrysk *epenbêr* (Gysb. Jap. *ijpenbier*), dat mei middelleechdútsk, middelnederlânsk *ōpenbâre*, âldheechdútsk *offanpâri*, middelheechdútsk *offenbære*, Aldnoarsk *opinberr*, ndeensk *åbenbar*, nsweedsk *uppenbar* oerienkomt. It wurd *iepenbier* is fan gefolgen yn it Frysk *en* yn 'e oare Germaenske talen biwoartele en sil ús altiten eigener bliuwe as it ûnfryske *publyk*, dat oer it Frânsk út it Latyn komt. De Hear De Haan hoecht him dêrom oer myn útspraak alhiel net to bisauwen. Syn eigen opmerkingen 'dat is germaensktalige buorlju ús op in lyts gebiet tobekkrongen hawwe' en 'as oersetters binne wy yn elk gefal net fan sa'n soarte germanisme útgien' roaie yn *dit* forbân iggen noch seamen. Hy hat deagewoan de taelkundige bigripen 'Germaensk' en 'germanisme' trochinoar helle - of mûlk my sa'n bitizing oanwriuwe wollen.

V. It andert fan Dr. S. Galama is my danich ôffallen. Hy bringt allinne de aspekten fan 'e Grykske tiidwurden to praet en makket him fan ús forskil fan ynsjoch ôf mei de wurden 'statysk' en 'dynamysk' oersetten. Mei ik de achte briefskriuwer der op wize dat er dêrmei utersté gjin taelkundigh *biwiis* bybringt? Lit my dat noch ris oan in inkeld foarbyld fordúdlikje. Yn Luk. 16:23 hat de nijste forfryske: 'De rike stoar ek en waerd mei *staesje bigroeven*'. Fannijs haw ik neigien hoe't de Grykske grountekst: ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη yn forskate oersettingen werjown is.

1. Vulgata: Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno.
2. Goatyske bibel: gaswalt þan sa gabeiga jak gafulhans warþ.
3. Luther: Der Reiche aber starb auch and ward begraben.
4. Steatebibel: En de rijke stierf ook, en werd begraven.
5. The Holy Bible (Oxford 1913): and the rich man also died and was buried.
6. Het Ned. Bijbelgenootschap (1940): Ook de rijke man stierf en hij werd begraven.

7. Züricher Bibel (1942): Aber auch der Reiche starb und wurde begraben.
8. La Sainte Bible (par Louis Segond) [1947]: Le riche mourut aussi, et il fut enseveli.
9. The Holy Bible (London ensfh. 1952): The rich man also died and was buried.
10. La Sainte Bible traduite en français sous la direction de l'école biblique de Jérusalem (Paris 1956): Le riche aussi mourit, et on l'enterra.
11. De Bijbel in nieuwe vertaling (Hommes, Koole, Kunst, Ridderbos, Schippers; Kampen 1957): Ook de rijke stierf en hij werd begraven.
12. The Jerusalem Bible (New York 1966): The rich man also died and was buried.
13. The New English Bible (Oxford University Press, Cambridge University Press, 1970): The rich man also died and was buried.

My tocht, sa kin it wol ta. De oersetters dy't ik oanhelle haw, stimme my allegearre mei, mar dochs biwiizgje dy op harsels neat, hwant hja soene *allegearre* de planke misroaije kinne. Hwer't it inkeld en allinne op oankomt, is de eigentlike, krechte, wiere bitsjutting fan Gryksk $\theta\acute{\alpha}\pi\tau\omega$. As Dr. Galama my út it *Gryksk wei* sjen litte kin, dat $\theta\acute{\alpha}\pi\tau\omega$ = 'mei staesje bigrave', dan sil ik de earste wêze, dy't myn ein slûpe lit. Mar dat kin er net wiermeitsje, haw ik soarch. It Grykske tiidwurd bitsjut oars net as 'bigrave, biïerdigje' en de wurden *mei staesje* moatte dêrom neffens my forfalle. De útdrukking 'dynamyske ekwivalinsje' (dêr't ik sa'n wurd om siz) moat, sa't it liket, in mannichte fan 'oersettingen' bidekke. Hoe faei oft sa'n opfetting is, lit Dr. Galama sels al trochskimerje, as er seit: 'Wy kinne it fansels wolris net iens wêze oer de krechte bipaling dy't út sokke pregnant brûkte wurden helle wurde moat'. De kommisje moast nei myn bitinken hwat minder mei hjoeddeiske moadewurden omskermje. De werjefte 'mei staesje bigrave - en in rychje oare forfryskingen dy't ik oanwiisd haw - biflapt de achte briefskriuwer ûnder de (ûnfryske) wurden 'ekwivalint fortalen'. By my is in 'lykweardige oersetting' yn sokke gefallen hwat oars en dêr stean ik net allinne yn, lykas Jimme hjirboppe sjen kinne. Bûtendat, hwa fan 'e kommisje makket út, hokker wurd àl en hokker nèt 'pregnant' brûkt is? Dêr sit de oast. Persoanlike kar en foarkar spylje dan mei by it oersetten fan op harsels dúdlike bigripen. Efkes oars leit it lân der hinne yn Luk. 1:68. De tafoeging fan it eigenskipswurd *genadich* is dêr oerstallich, as wy ynsté fan 'hwant *genadich seach Er del* en forlost syn folk' skriuwe: *hwant Hy hat nei syn folk omsjoen* en it forlost'.

Ta myn binijing is it kommisjelid dat it Gryksk op 'e noed hat alhielendal net yngien op oare kwestjes as dy fan 'e tiidwurdsfoarmen. Minlike graech hie ik eat fan him hearre wollen oer:

- a) de taelforearming yn Luk. 3:13, 14; Luk. 12:54; Luk. 18:30;
- b) de forfrysking 'sichtber as in dou' yn Luk. 3:22;
- c) de werjefte fan διὰ τῶν κεράμων yn Luk. 5:19;
- d) de oersetting fan ζηλωτής as 'frijheitsstrider' yn Luk. 6:15;
- e) it weilitten fan 'e wjergera fan εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν yn Luk. 6:38;
- f) de bitsjutting fan κάρφος 'splinter' (net 'strieke') yn Luk. 6:41, 42;
- g) de forkearde oersetting fan βῆτος as 'toarnebosk' (!) yn Luk. 6:44;
- h) it forsin yn Luk. 6:48: 'Hy liket op *in hûs* fan in bouwer';
- i) de ûnkrektens yn Luk. 7:47: 'Dêrom binne har grif in macht sûnden forjown';
- j) it weiwurden fan ἔσωθεν yn Luk. 11:7;
- k) it wurd 'segene' yn Luk. 11:27, 28 foar μακάριος;
- l) it ûntbrekken fan it redenoantsjuttende ἀνθ' ὧν yn 'e forfrysking fan Luk. 12:3;
- m) it oerbringen fan μεριστής yn Luk. 12:14, dêr't 'notaris' foar keazen is;
- n) de tafoeging 'oars (wurdt it gefaerlik)' yn Luk. 12:58;
- o) de flater 'Hy antwurde *him*' yn Luk. 13:23;
- p) it útlitten fan εὐθέως yn Luk. 14:5;
- q) de net krekte werjefte 'en freget om frede' yn Luk. 14:32 (τὰ πρὸς εἰρήνην);
- r) de kar fan it wurd 'erfskip', dêr't 'bisit, goed' (οὐσια) bidoeld is, yn Luk. 15:12;
- s) it forfallen yn 'e oersetting fan ἐπιβάλλον yn τὸ ἐπibάλλον μέρος, allyksa yn Luk. 15:12;
- t) it weifallen of weilitten fan εἰς τὰ ὀπίσω yn Luk. 17:31;
- u) de to flakke en to frije forfrysing fan Luk. 18:16: 'Jezus lykwols sei: Lit dy bern by My komme' ynsté fan: 'Jezus rôp harren lykwols ta him en sei: Lit de bern by My komme'.;
- v) de neffens my forkearde oersetting: 'Jezus *seach it*' y.p.f. 'Jezus *seach him oan*' yn Luk. 18:24;
- w) de foroaring fan: 'Doe't *Er* tichteby Jericho *kaem*' yn 'Doe't *se* tichteby Jericho *kamen*' yn Luk. 18:35;
- x) it weiwurden yn 'e nijste útjefte fan ἐν τῷ ἱερῷ 'yn 'e timpel' [Luk. 20:1] ;
- y) it net-oersetten fan fan αὐτοῖς yn Luk. 22:4, fan ὄντως yn Luk. 23:47;
- z) de rûgens yn Luk. 24:5, dêr't 'en sloegen de eagen foardel' stiet, wylst it 'en bûgden de holle foaroer' wêze moat.

Ik sil der mar in spjeldtsje by stekke, om't ik troch de letters fan it a-bie hinne bin. Oer *sokke* oantekeningen wurdt yn alle talen swijd. Wie dêr faeks gjin forwar mooglik? Al hoege wy it net yn alle kwestjes meiïnoar iens to

wêzen, ik hie op syn minst in *wittenskiplik wjerwurd* op myn opmerkingen forwachte. Dat haw ik lykwols net krige. Guon lju hawwe my der op oanstien om myn forslach buorkundich to meitsjen, mar dat bin ik (noch) net fan doel. Yn it foaropwurd fan it Lukas-evangeelje hat de kommisje sels de lêzers frege om har to oppenearjen. M y n oantekeningen wiene en binne foar Jimme as *kommisje* ornearre. It is spitich dat it biskie fan 'e kommisje - hoe freonlik faeks ek bidoeld - *taelwittenskiplik* ûnder de mjitte bleaun is. Dêrfandinne sil ik tonei gjin tiid mear oan oare priuwkes fan 'e bibelforfrysking bisteegje. Dat liket my foar de rêst fan beide partijen better ta. Ik winskje Jimme persoanlik allegearre it bêste yn 1972 en de wiisheit om it drege wurk, dêr't Jimme mei to set binne, ta in goed ein to bringen.

Mei rju achtinge,
Jimme
W. J. Buma.

W.J. BUMA: TA DE NIJE FORFRYSKING FAN IT LUKAS-EVANGEELJE (II) *
 BYLAGE IV

Feanwâlden, 24 jann. 1972.

Koart kommintaer op Prof. Buma syn brief fan 15 jann. 1972.

Mei Prof. Buma bin ik it folslein iens, as er skriuwt, dat it gjin doel hat lang to redendielen of sels to tsieren oer de Fryskens fan de oersetting, kwestjes fan taeleigen ensfh. Ik leau ek net, dat ik my dêroan bisûndige haw. Ik haw der yn myn kanttekeningen by Prof. Buma syn rapport binammen op wiisd, dat wy as meiwurkers oan dizze Bibeloersetting forplichte binne oan ien stik wei rekken to hâlden mei de taelfoarrie en it taelgebrûk fan de gewoane frysktalige minsken fan hjoed de dei. Mei ik út Prof. Buma syn swijen oer dit punt opmeitsje, dat er mei my fan bitinken is, dat hjir in lestich probleem leit, dêr't gjin ideale oplossing foar bistiet?

As ik de fierdere punten bylâns gean, komt

a) it weilitten fan *om*. Ik haw dêr gjin warskouwingsboerd set. Ik haw skreaun, dat ik in ynternasjonael warskouwingsboerd yn acht nommen hie. De krityk fan Prof. Buma haw ik dan ek net ôfwiisd; ik haw derop antwurde: *As Prof. Buma dit byslypjen forkeard achtet, wolle wy dêr graech notysje fan nimme*. Hwat ik wol ôfwiisd haw, wie it forwyrt fan allinne mar Hollânske ynfloed. Soe yn hwat F.J. Bergstra ris it I.B.F. (elementair biskaefd Frysk) neamd hat, net inselde ynfloed wurkje kinne as yn it A.B.N.? E.B. Folkertsma wie b.g. ek noch al sunich mei dat *om*.

b) Wol aerdich, dat ik hjir even in baltsje weromslaan kin. In wittenskiplik man as Prof. Buma lêst blykber ek net altiten like krekt (al wer in Frânsk wurd: correct). Ik haw skreaun: *As ik Prof. Buma syn list fan dy kant bisjoch, bliuwe der yn 'e tekst sels gjin oare frjemde wurden oer as.....* Hwatfoar kant wie dat? Dy fan it famke dat glycerine foar in Frysk wurd hold, om't se it út it Fryske taelgebrûk koe. Ik haw hjir dus in hiel oar kritearium steld as it etymologyske fan prof. Buma. "Utlânsk taelguod" is faek it meast gewoane: in wurd as *haedman* is frjemd, *kapitein* (kaptein) gewoan. Myn antwurd op 'e fraech fan prof. Buma oer "útlânsk taelguod" is dit: Ik haw great biswier tsjin it brûken fan dizze diskwalifikaesje foar út it Frânsk oernommen wurden. Dy gerive ús faek en dogge gjin kwea dat makket: de fijân sit yn eigen lân!

c) Dit punt soe de titel "Komeedzje fan Misforstannen" hawwe kinne. It is bigoun mei in flater yn it stensil. Ik haw it wurd *germanisme* net brûkt, mar *pangermanisme*. Ik haw dus skreaun: *As oersetters binne wy yn elk gefal net fan sa'n soarte fan pangermanisme útgien*. Doe't ik de flater seach, haw ik earst ús redaksjeskriuwer derop wiisd en op 'e taelkonferinsje fan 27 nov. 1971, dêr't it stik bisprutsen is, foar't it forstjûrd waerd, bin ik myn taljochting bigoun mei de

*) I yn *U.W.* 1977 s. 49-120. By de dêr printe bylagen heart ek it hjir ôfprinte stik fan M. J. de Haan, dat bilanghawwenden yndertiid as stinsel tastjûrd is.

forbettering fan dy flater. Dat Prof. Buma dochs in net forbettere tekst tastjûrd is, muoit my tige, mar is myn skuld dus net.

Dat wie dan it bigjin. It oare misforstân is dit: Prof. Buma motivearret syn útrop: *Brûk dochs yn 'e godsnamme wurden fan Germaensk* (en sadwaende ek fan Frysk komôf) troch nêst *yn it publyk* to setten it Fryske *yn it iepenbier* en de dêrmei oerienkommende foarmen yn in rige Germaenske talen. Sa'n stikje forgelykjende taelkunde fan Prof. Buma is altiten nijsgjirrich, mar nimt myn biswier net wei tsjin 'e wurden: fan Germaensk en *sadwaende* ek fan Frysk komôf. Ynhâld en toan (*yn 'e godsnamme*) wize neffens my (ik kin it net oars lêze) deselde kant út as de diskwalifikaesje dy't ik yn *b*) ôfwiisd haw. Yn de foargeande alinea fan myn antwurd (op ien nei lêste fan side 5*) haw ik dan ek frege, oft *tradysje* safolle minder Frysk is as *gewoanten* en *geheim* safolle better Frysk as *mystearje*. Goed bigripe: ik nim se alle fjouwer oan (sa't it bêst útkomt yn 'e kontekst), mar as in oar bigjint to skiftsjen, freegje ik my ôf, hwerom't *tradysje* en *mystearje* troch de Fryske souwe falle en *gewoante* en *geheim* net.

My tinkt dat myn opmerking oer ús germaensktalige buorlju (alle dagen by ús oer de flier) en oer (taelkundich) pangermanisme yn *dat* forbân noch net sa healwiis is. C.G.N. de Vooy's brûkt dat wurd yn syn forhanneling oer purisme, as er it hat oer de Nederlânske taelwarders yn 'e 16-e ieu. (C.G.N. de Vooy's, V.T.O. 2; ek yn B.W. Schippers: Welkome en ongewenste vreemdelingen, J.B. Wolters). Dy moasten har ôfsette tsjin Latyn en Frânsk en yn 'e forneamde "Twespraack" stiet dan ek: 'Int verrijcken onses taals zoud' ick verstaan dat men uyt elcke verscheyden Duytsche spraack, ja uyt het Deens, Vries ende Enghels, de eygentlyckste woorden behoorde te zoeken.' As in nederlânsktalige Belg dêrop trochborduert, kin ik my dat yntinke. Mar as ik by in man fan it Frysk as Prof. Buma soks tsjinkom, dan bisau ik my.

Ta bislút wol ik sizze, dat ik dit kommentaer allinne jow om in pear dingen rjocht to setten, dy't by Prof. Buma hwat yn 'e knipe rekke wienen.

Ek fan myn kant de bêste winsken foar 1972.

M. J. de Haan.

*) = *Us Wurk* 1977 s. 113.